

Návrh zeměpisných exkurzí v mikroregionu Ledečsko s důrazem na mezipředmětové vztahy

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T114 – Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Bc. Markéta Štěpánková**
Vedoucí práce: Mgr. Emil Drápela, Ph.D.

The Proposal of Geographical Excursions in the Leděčsko Microregion with Emphasis on Cross-curricular Topics

Master thesis

Study programme: N7503 – Teacher training for primary and lower-secondary schools
Study branches: 7503T023 – Teacher training for lower-secondary school. Subject -
History
7503T114 – Teacher training for lower-secondary school. Subject -
Geography

Author: **Bc. Markéta Štěpánková**
Supervisor: Mgr. Emil Drápela, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Markéta Štěpánková**
Osobní číslo: **P14000617**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Návrh zeměpisných exkurzí v mikroregionu Ledečsko s**
důrazem na mezipředmětové vztahy
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je vytvoření návrhu zeměpisných exkurzí po mikroregionu Ledečsko. Témata exkurzí budou mít návaznost na probranou látku v hodinách zeměpisu a zároveň podpoří mezipředmětové vztahy. Exkurze budou primárně vytvořeny pro žáky 2. stupně základní školy v Ledči nad Sázavou. Teoretická část bude zaměřena na význam a postavení terénní výuky v RVP ZV a aktuální využitelnosti v ŠVP ZV Základní školy Ledeč nad Sázavou.

POŽADAVKY:

1. Studium literatury.
2. Terénní výuka v současném geografickém vzdělávání.
3. Postavení terénní výuky v ŠVP ZV Základní školy Ledeč nad Sázavou.
4. Návrhy jednotlivých zeměpisných exkurzí v návaznosti na možnosti mikroregionu Ledečsko.
5. Otestování jedné z navržených zeměpisných exkurzí v praxi.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**

Rozsah pracovní zprávy: **60 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

GERSMEHL, P., 2005. Teaching Geography. 1. vyd. New York: The Guilford Press. 278 s. ISBN 1-59385-154-5.

HOFMANN, E., a kol., 2003. Integrované terénní vyučování. 1. vyd. Brno: Paido. 123 s. ISBN 80-7315-054-9.

KALHOUS, Z., OBST, O., a kol., 2009. Školní didaktika. 2. vyd. Praha: Portál. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KÜHNLOVÁ, H., 1999. Kapitoly z didaktiky geografie. 1. vyd. Praha: Karolinum. 145 s. ISBN 80-7184-995-2.

VÁVRA, J., 2006. Didaktika geografie 1: od vzdělávacího k programu k vyučovací hodině v zeměpisu na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 92 s. ISBN 80-7372-083-3.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Emil Drápela, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **25. listopadu 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **16. prosince 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Branislav Nižnanský, CSc.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 21.4.2014

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu Mgr. Emilu Drápelovi Ph.D., za odborné vedení a cenné připomínky při realizaci práce. Dále bych chtěla poděkovat paní učitelce Mgr. Lucii Dvořákové za její pomoc při realizaci exkurze a také své rodině a blízkým, za podporu, motivaci a důvěru po dobu mého studia. Největší dík však patří mé mamince, bez které bych svůj sen nikdy nenaplnila, vím, že by na mě byla pyšná...

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem terénní geografické výuky, jeho významem a postavením v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Cílem je vytvoření návrhů zeměpisných exkurzí určených pro jednotlivé ročníky druhého stupně základní školy. Zvolenou lokalitou pro realizaci návrhů se stal mikroregion Ledčsko. Vytvořené návrhy mají primárně zeměpisný charakter s důrazem na mezipředmětové vztahy a jsou vytvořeny v souladu se Školním vzdělávacím programem Základní školy v Ledči nad Sázavou. Součástí práce je také rozbor jedné z navržených exkurzí, vyzkoušené v praxi.

Klíčová slova

terénní výuka, exkurze, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, místní region, Ledčsko

Annotation

This diploma thesis deals with fieldwork in geography teaching, its importance and position in the national curriculum for primary education. The aim is to propose geographical excursions for each year of the secondary school. For realization of the proposals was selected the microregion Leděčko. The suggested areas have primarily geographical character with the emphasis on cross-curricular links and they are in accordance with the school curriculum of the Elementary school in Leděč nad Sázavou. This thesis also includes the analysis of one excursion tested in practice.

Key words

fieldwork, excursion, national curriculum, school curriculum, local region, Leděčko

OBSAH

SEZNAM OBRÁZKŮ	10
SEZNAM TABULEK.....	11
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	12
ÚVOD	13
1 DIDAKTIKA GEOGRAFIE.....	15
2 TERÉNNÍ VÝUKA V SOUČASNÉM GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ.....	17
2.1 DEFINICE TERÉNNÍ VÝUKY	18
2.2 DĚLENÍ TERÉNNÍ VÝUKY	20
2.3 CÍLE TERÉNNÍ VÝUKY	21
2.3.1 PŘÍSTUP UČITELŮ K OBECNÝM CÍLŮM VÝUKY.....	22
2.3.2 DÍLČÍ CÍLE VÝUKY	22
2.3.3 DOSAŽENÍ POŽADOVANÝCH CÍLŮ	22
2.4 FÁZE TERÉNNÍ VÝUKY	24
2.4.1 PŘÍPRAVNÁ FÁZE	24
2.4.2 REALIZAČNÍ FÁZE.....	25
2.4.3 ZÁVĚREČNÁ FÁZE.....	26
2.5 ORGANIZAČNÍ FORMY TERÉNNÍ VÝUKY	26
2.5.1 SKUPINOVÁ PRÁCE.....	27
2.5.2 PROJEKTOVÁ VÝUKA.....	27
2.5.3 PROBLÉMOVÉ VYUČOVÁNÍ.....	27
2.6 CHYBY PŘI REALIZACI TERÉNNÍ VÝUKY	28
2.7 VÝHODY A NEVÝHODY TERÉNNÍ VÝUKY	29
3 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM.....	31
3.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA.....	31
3.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	32
3.3 POSTAVENÍ ZEMĚPISU V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU.....	33
3.4 POSTAVENÍ TERÉNNÍ VÝUKY V RVP ZV	34
4 ŠVP ZV ZŠ LEDEČ NAD SÁZAVOU	35
4.1 CHARAKTERISTIKA ŠKOLY	35
4.2 POSTAVENÍ ZEMĚPISU V ŠVP ZÁKLADNÍ ŠKOLY V LNS	35
4.3 ŠVP A TERÉNNÍ VÝUKA	39
5 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY.....	41

5.1 TÝMOVÉ VYUČOVÁNÍ.....	41
5.2 INTEGROVANÉ PŘEDMĚTY.....	42
5.3 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VAZBY VE VZTAHU K ZEMĚPISU	42
5.3.1 ZEMĚPIS A DĚJEPIS	43
5.3.2 ZEMĚPIS A KULTURA	43
5.3.3. ZEMĚPIS A JAZYKY	44
5.3.4. ZEMĚPIS A MATEMATIKA	44
5.4 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	45
6 MIKROREGION LEDEČSKO.....	48
6.1 MÍSTNÍ REGION	49
6.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA MIKROREGIONU LEDEČSKO	51
6.3 ZÁJMOVÉ OBLASTI MIKROREGIONU LEDEČSKO	52
6.3.1 LEDEČ NAD SÁZAVOU	52
6.3.2 STVOŘIDLA	56
6.3.3 SLUNEČNÍ ZÁTOKA.....	56
6.3.4 VODNÍ NÁDRŽ ŠVIHOV	57
6.3.5 ČÍHOŠŤ	58
6.3.6 PAVLOV.....	59
7 NÁVRHY EXKURZÍ	60
7.1 EXKURZE ČÍSLO 1 – POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO.....	61
7.1.1. METODIKA – POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO	61
7.1.2 PRACOVNÍ LIST – POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO	63
7.2 EXKURZE ČÍSLO 2 - PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY.....	69
7.2.1. METODIKA – PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY	69
7.2.2. PRACOVNÍ LIST ČÍSLO 2 - PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY	71
7.3 EXKURZE ČÍSLO 3 – ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY	76
7.3.1. METODIKA – ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY	76
7.3.2. PRACOVNÍ LIST ČÍSLO 3 – ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY	78
7.4 EXKURZE ČÍSLO 4 – ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY	83
7.4.1. METODIKA – ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY	83
7.4.2. PRACOVNÍ LIST ČÍSLO 4 - ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY	85
7.5 NÁVRHY EXKURZÍ ZÁVĚREM.....	90
8 EXKURZE V PRAXI	91

8.1 KONCEPT EXKURZE.....	92
8.2 CÍL EXKURZE.....	92
8.3 ČASOVÝ HARMONOGRAM.....	93
8.4 PRŮBĚH EXKURZE	94
8.4.1 ÚVODNÍ AKTIVITA	94
8.4.2 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 1 – LEDEČSKÝ HRAD	94
8.4.3 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 2 – HUSOVO NÁMĚSTÍ	95
8.4.4 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 3 – KOSTEL SVATÉHO PETRA A PAVLA.....	96
8.4.5 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 4 – ŽIDOVSKÁ SYNAGOGA.....	96
8.4.6 ZÁVĚREČNÁ AKTIVITA.....	97
8.4.7 SHRNUTÍ.....	97
8.5 HODNOCENÍ EXKURZE ŽÁKY	98
8.6 HODNOCENÍ EXKURZE UČITELEM	98
ZÁVĚR.....	100
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	102
KNIŽNÍ ZDROJE	102
INTERNETOVÉ ZDROJE	104
PŘÍLOHY.....	106
PŘÍLOHA ČÍSLO 1. - POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO – KLÍČ	106
PŘÍLOHA ČÍSLO 2 - PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY – KLÍČ.....	112
PŘÍLOHA ČÍSLO 3. - ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY – KLÍČ.....	117
PŘÍLOHA ČÍSLO 4 - ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY – KLÍČ	122
PŘÍLOHA ČÍSLO 5. – UKÁZKY PRACOVNÍVH LISTŮ Z REALIZOVANÉ EXKURZE	127
PŘÍLOHA 6. – FOTODOKUMENTACE Z REALIZOVANÉ EXKURZE.....	132

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Systém kurikulárních dokumentů	31
Obrázek 2. Terénní geografická výuka zakotvená v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání	34
Obrázek 3. Vymezení mikroregionu Leděčko v rámci kraje Vysočina 2017	48
Obrázek 4. Významná sídla Mikroregionu Leděčko, 2017	51
Obrázek 5. Leděčský hrad.....	53
Obrázek 6. Leděčský hrad	53
Obrázek 7: Budova gymnázia	54
Obrázek 8: Husovo náměstí	54
Obrázek 9: Leděčská synagoga.....	55
Obrázek 10: Interiér synagogy	55
Obrázek 11: Geografický střed ČR	58
Obrázek 12: Číhošťský kostel	58
Obrázek 13: Zájmové oblasti mikroregionu Leděčko 2017	59

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Formy terénní výuky	23
Tabulka 2. Kategorie cílů výuky v krajině a příklady činností žáků.....	24
Tabulka 3. Zapojení smyslů při procesu učení	30
Tabulka 4. Vzdělávací oblasti a jejich vzdělávací obory dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školství	33
Tabulka 5. Přehled dotací jednotlivých předmětů zakotvených ve Školním vzdělávacím programu Základní školy v Ledči nad Sázavou	36

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ATD – a tak dále

ČR – Česká republika

ČSR – Československá republika

EV – environmentální výchova

LNS – Ledec nad Sázavou

MKV – multikulturní výchova

MV – mediální výchova

ORP – obce s rozšířenou působností

OSV – osobnostní a sociální výchova

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP ZV – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání

VDO – výchova demokratického občana

VME – výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

ZŠ – základní škola

ÚVOD

Terénní výuka je nepostradatelnou součástí výuky zeměpisu. Jen díky ní se může výuka tohoto předmětu stát opravdu komplexní. Ačkoli je tato metoda velmi časově náročná jak na přípravu, tak na samotnou realizaci, nesmí být při přípravě školního vzdělávacího programu a následných tematických plánů opomenuta. Ať již se jedná o vycházku zeměpisného charakteru, zaměřující se spíše na osvojení jednotlivých dílčích dovedností za dobu jedné nebo dvou vyučovacích hodin, nebo o praktické cvičení v terénu v podobě exkurze, vyžadující delší časovou náročnost, nemůžeme z pohledu učitele zeměpisu tyto aktivity vynechat.

Základem pro realizaci práce je prostudování odborné literatury a vytvoření teoretického rámce znalostí v oblasti dané problematiky, v tomto případě v oblasti terénní výuky. V rámci tohoto tématu je třeba zaměřit se na definice, rozdělení, ale především na funkce a význam terénní výuky. Dále je třeba podrobně prostudovat Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, zaměřit se na postavení a zakotvení terénní výuky a mezipředmětových vztahů a následně porovnat aktuální využitelnost terénní výuky se školním vzdělávacím programem vybrané školy, v tomto případě Základní školy v Ledči nad Sázavou.

Při terénní výuce lze využít mnoha možností, které nabízí místní region. V rámci této diplomové práce se uplatňují ty, které nabízí mikroregion Ledčsko, nacházející se v kraji Vysočina. Výhodou je znalost tohoto regionu žáky, pro které jsou návrhy exkurzí primárně určeny, řeč je o žácích druhého stupně navštěvujících Základní školu v Ledči nad Sázavou. Výuka zeměpisu v terénu může u žáků kromě rozšíření základních znalostí a dovedností rozvinout jejich zájem o předmět. Lze při ní využít několika metod, jejichž úkolem je především zaujmout žáky a docílit tak zmiňovaných cílů. V navržených exkurzích je také využito mezipředmětových vztahů, díky nimž se výuka v terénu stane ještě komplexnější.

Exkurze, navržené v této práci, jsou zaměřeny velmi prakticky, snaží se maximálně využít potenciál daného území a zapojit žáky aktivně do terénního cvičení. Ačkoli exkurze doplňují výklady učitele či pověřené osoby v různých institucích nebo při návštěvách kulturních památek, nejedná se o pouhé vstřebávání informací, ale především o následnou práci s nimi. Na rozdíl od zeměpisných vycházek, nejsou tyto exkurze zaměřené na jednu konkrétní aktivitu, kterou si během jedné až dvou hodin žáci osvojí či alespoň vyzkouší.

Jednotlivá terénní cvičení jsou koncipována rozmanitě a zaměřují se především na dostupné jevy a vztahy mezi nimi.

Aby mohla diplomová práce zhodnotit, zda všechny zmiňované postupy jsou kromě teoretické roviny také prakticky využitelné, bude v závěrečné kapitole podrobně popsána jedna exkurze, která byla dle návrhu realizována v praxi.

Motto: „Člověk by se měl během školní docházky především naučit číst, psát a počítat.

*Následně pak základům dalšího jazyka, přírodním a společenským vědám,
všeobecným pravidlům, jakož i slušnému chování vůči svému okolí.*

A k tomu nám dopomáhej všechny předměty!“

E. Hofmann

1 DIDAKTIKA GEOGRAFIE

Na počátku práce bylo třeba shromáždit dostatek literatury, která se týká tématu, tedy terénní výuky. V teoretické části můžeme použitou literaturu rozdělit dle několika hledisek na literaturu **českou** a **zahraniční**. Jako základní český pramen pro tvorbu práce sloužilo dílo Eduarda Hofmanna z roku 2003 *Integrované terénní vyučování* a ze zahraničních zdrojů dílo Phila Gersmehla z roku 2005 *Teaching Geography*. Souhrnně práce vychází především z českých autorů, a to z důvodu odlišného vývoje terénní výuky v Česku a v zahraničí.

Dále můžeme základní prameny rozdělit na díla **geografická**, zabývající se didaktikou geografie, a knihy **obecné didaktické** povahy. Mezi díla zabývající se didaktikou geografie, která sloužila jako základní literatura pro text této práce, můžeme zařadit publikaci s názvem *Didaktika geografie 1* z roku 2006 od Jaroslava Vávry. Druhou inspirativní publikací z této oblasti byla kniha *Kapitoly z didaktiky geografie* z roku 1999 od Hany Kühnlové. Ačkoli by se mohlo zdát, že kniha, která byla napsána před rokem 2000, není vhodný základní zdroj pro diplomovou práci, musím konstatovat, že je velmi dobře a nadčasově zpracovaná a patří jednoznačně mezi to nejlepší, co bylo k danému tématu napsáno. Kniha *Školní didaktika* z roku 2009, jejíž autory jsou Zdeněk Kalhous, Otto Obst a kol., se pro tuto práci stala nepostradatelnou v oblasti obecné didaktiky. Zabývá se několika oblastmi obecné didaktiky a velmi široce přibližuje mnoho oblastí sloužících k pochopení celého tématu. Najdeme v ní též praktické části, sloužící k vysvětlení i k inspiraci.

Použitou literaturu můžeme rozdělit také na díla **tištěná** nebo v **elektronické** podobě. Výše zmíněné publikace jsou tištěné, mezi elektronické můžeme zařadit knihy jako například *Moderní pedagogiku* z roku 2002 od Jana Průchy. V elektronické podobě byla využita řada článků především z časopisu *Geografické rozhledy*, jejichž častými autory jsou současní přední odborníci v oblasti didaktiky geografie - Miroslav Marada, Zdeněk Matějček či Dana Řezníčková.

V další části práce byl využit *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* z roku 2013, ve kterém bylo zkoumáno postavení terénní výuky. Následně bylo nutné porovnat její aktuální využitelnost ve *Školním vzdělávacím programu na Základní škole v Ledči nad Sázavou*.

V neposlední řadě bylo třeba pro práci využít také díla místopisná. Knihy o Leděcku, Posázaví, Českomoravské vrchovině i samotné Ledči nad Sázavou se staly nepostradatelnou inspirací pro tvorbu pracovních listů a sloužily jako teoretický podklad pro vytvoření jednotlivých exkurzí. Knihy zabývající se Leděckem mají jednoho společného autora a tím je František Pleva, spisovatel a fotograf, který se stal předním odborníkem na tento region.

V praktické části práce byla využita literatura zabývající se konkrétními příklady geografických úloh a náměty pro terénní výuku. Nejvíce inspirativní byla publikace od autorů Dany Řezníčkové a Tomáše Matějčka z roku 2014 s názvem *Úlohy ve výuce geografie*. Ta v sobě zahrnuje jednak základní teoretické přístupy k danému tématu, doplněna je též o praktické příklady z nejrůznějších oblastí geografie a nechybí zde ani příklady konkrétních aktivit.

2 TERÉNNÍ VÝUKA V SOUČASNÉM GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ

Terénní výuka je nedílnou součástí vyučování zeměpisu. Jejím prostřednictvím mohou být aktivně rozvíjeny poznatky žáků, které jim v hodinách zeměpisu zprostředkoval učitel. Ve školách je tento způsob výuky opomíjen pro svou časovou náročnost. Důležitost si však učitelé i škola uvědomují. Zeměpis je totiž věda, která dokáže popsat zákonitosti v krajinné sféře, vývoj vztahů v krajině i jejich prognózu. Dnes již nepostačuje důraz na vzdělávací a informativní funkci tohoto oboru, mnohem více přináší jeho poznávací, a především aplikační funkce (Braun, 1998, s. 10).

Každý učitel zeměpisu, na všech stupních škol, by měl mít na paměti, že výuka tohoto předmětu se nesmí odehrávat pouze ve školních lavicích, ale především ve venkovním prostředí. Každý den se pohybujeme v terénu, ale umíme v něm dobře číst? V terénu žáci mohou porovnávat znalosti získané ve školních lavicích s realitou, mohou si pokládat otázky a hledat společně se spolužáky a za pomoci učitele odpovědi. Jak uvádí Hoffman: „*Při výuce v terénu se žáci učí pracovat a tím i myslet geograficky*“ (Hofmann, 2003, s. 11). Vždyť geografie je věda o podmínkách v okolí a následném propojení s různými místy. Toto poznání pomůže žákům vypořádat se ve stále více propojeném a často vysoce konkurenčním světě (Gersmehl, 2005, s. 3).

2.1 DEFINICE TERÉNNÍ VÝUKY

Jak uvádí Hofmann: „*Terénní výuka je komplexní výukovou formou, která v sobě zahrnuje různé výukové metody (pokus, laboratorní činnosti, pozorování, projektová metoda, kooperativní metody, metody zážitkové pedagogiky...)* a různé organizační formy výuky (vycházka, terénní cvičení, exkurze, tematické školní výlety – expedice...), přičemž těžiště spočívá v práci v terénu – především mimo školu“ (Hoffman, 2003, s. 6).

Pro výuku v terénu se u nás používá řada pojmů, některé jsou významově totožné, jiné mají svou vlastní definici. Jedná se o označení výuka v terénu, terénní vyučování, terénní výuka, terénní cvičení, exkurze či naučná vycházka. První čtyři uvedené pojmy jsou považovány za synonyma (Řezníčková, 2008, s. 26). V anglicky psaných zdrojích lze nalézt pojmenování fieldwork, field trip či excursion.

Pojmy terénní výuka, terénní vyučování, výuka v terénu a terénní cvičení budou tedy v této diplomové práci používány jako synonyma, nejčastěji bude užíván výraz terénní výuka či výuka v terénu. Tu Pavlasová definuje jako „*interaktivní vyučovací hodinu, smyslem které je obohatit vzdělávání na všech stupních škol o ekologický a environmentální rozměr s maximálním využitím osobního kontaktu s přírodou*“ (Pavlasová, 2015, s. 11).

Průcha dále rozlišuje ve svém Pedagogickém slovníku pojem **terénní výzkum** jako „*druh empirického výzkumu, který je prováděn v přirozeném prostředí a je zaměřen na jeho popis a objasnění*“ (Průcha, 2003, s. 248). Terénní výzkum se však více týká vyššího stupně škol, v případě druhého stupně základních škol je vhodnější využít ostatní zmiňované pojmy.

Exkurze je další formou výuky, která slouží k propojení teoretické a praktické složky vyučování. Exkurze zahrnuje výuku v mimoškolním prostředí, a to jak návštěvu přírody, tak různých institucí. Průcha pojem exkurze vysvětluje takto: „*Exkurze je skupinová návštěva významného nebo zajímavého místa či zařízení, která má poznávací cíl. Jedna z organizačních forem výuky konaných v mimoškolním prostředí, má přímý vztah k obsahu vyučování, doplňuje a rozšiřuje žakovu zkušenost*“ (Průcha, 2003, s. 63). Skaláková upozorňuje, že je nutné si uvědomit, že význam exkurze s modernizací vyučování neustále vzrůstá a dodává: „*Exkurze podporuje názornost vyučování, prohlubuje společenskovední, přírodovědné či technické znalosti žáků. Poukazuje na praktický význam osvojovaných poznatků a navozuje vztah vyučování k praktickému životu*“ (Skaláková, 1999, s. 216).

Významným přínosem pro výuku v terénu je skutečnost, že v dnešní době je tomuto způsobu výuky věnována značná pozornost již na vysokých školách při výuce budoucích učitelů. Exkurze do terénu jsou dnes na vysokých školách součástí učebních plánů geografie. Studenti se v prvotní fázi učí sami přírodu a její souvislosti v terénu poznávat a následně pochopit, aby v pozdější fázi dokázali využít potenciál ve svém budoucím zaměstnání. V roli pedagogů jsou tak připraveni na výuku v terénu, znají všechny potřebné postupy a vědí, jak se na exkurzi připravit. Tato zkušenost vede k možnosti odstranění případného špatného vedení žáků učitelem, a tím zamezení možnosti, že si žák z terénního cvičení či exkurze odnese jen zážitek bez větší přidané hodnoty v podobě rozšíření znalostí a dovedností.

V zahraniční literatuře Gersmehl používá termín **field trip**, který definuje jako „*exkurzi, při které hraje hlavní roli pozorování a testování hypotéz ve světě*“ (Gersmehl, 2005, s. 269). Holt-Jensen užívá pojem **landfield**, který vysvětluje takto: „*Landfield je výraz tradičně používaný v zeměpise pro základní popis způsobů, kterými jsou shromažďovány údaje o pozorování v místě studia*“ (Holt-Jensen, 2009, s. 218). Můžeme tedy konstatovat, že oba tyto termíny jsou významově totožné s českými výrazy terénní výuka či práce v terénu. Gersmehl zmiňuje také termín **exurcion**. „*Termín exkurze vyjadřuje proces pozorování a testování hypotéz ve světě*“ (Gersmehl, 2005, s. 269).

Posledním pojmem je **zeměpisná vycházka**. „*Vycházka je krátkodobá, zpravidla trvající jednu až dvě vyučovací hodiny a konající se v bezprostředním okolí školy*“ (Pavlasová, 2015, s. 10). Hájek uvádí, že „*zeměpisné vycházky do okolí školy mají v žácích druhého stupně rozvinout a prohloubit schopnosti z oblasti geografie v návaznosti na první stupeň*.“ Dále se zmiňuje, že „*pouze na zeměpisných vycházkách si žáci mohou osvojit některé teoretické poznatky, jako je práce s mapou nebo porovnání socioekonomických jevů v krajině*“ (Hájek, s. 47). Vycházky navíc patří k nejméně náročným formám terénní výuky pro žáky i pro učitele a také z hlediska časové náročnosti je tento druh práce v terénu nejvýhodnější. Musíme brát v úvahu, že na druhou stranu se při realizaci terénní výuky musíme zaměřit pouze na dílčí komponenty nebo na jeden konkrétní druh práce vzhledem k časovým možnostem a omezenému prostředí. Můžeme tedy říci, že vycházka je vhodná například při vyzkoušení práce s buzolou, určování světových stran nebo pro krátkou ukázkou využití přístrojů GPS a určování těchto souřadnic.

2.2 DĚLENÍ TERÉNNÍ VÝUKY

Předcházející kapitola definovala několik možných pojmů pro výuku v terénu. Také byla zmíněna důležitost role této výuky pro dnešní vzdělávání. Nutné je klást důraz na vhodné způsoby pro využití této výuky, vhodné zařazení do tématu a mimo jiné také délku výuky v terénu. Hoffman také upozorňuje na správný výběr. „*Způsoby využití krajiny udávají charakter využívání přírodních podmínek a zdrojů*“ (Hoffman, 2003, s. 69). Proto se tato kapitola bude věnovat dělení terénní výuky z hlediska času, zařazení do výuky, přípravy a vedení terénní výuky.

- Dělení podle časové náročnosti

Dle časové náročnosti můžeme terénní výuku dělit na **krátkodobou**, která probíhá v bezprostředním okolí školy, nejčastěji na školním pozemku, předem připraveném pro konkrétní téma výuky. Jedná se o práci v podobě vytváření arboreta, modelování reliéfu v písku nebo práci s buzolou. Dále rozlišujeme terénní výuku **středně dlouhou**, při které učitel s žáky vyráží do přírody v okolí školy nebo navštíví různé instituce zpravidla v témže městě. Tato vycházka trvá maximálně jeden vyučovací den. **Dlouhodobé** terénní práce jsou pak spojené například se školním výletem, aplikují se do programu škol v přírodě a nejčastěji jsou realizovány metodou projektu (Hoffman, 2009).

- Podle zařazení do výuky

Lze rozlišit **úvodní** exkurze¹ do terénu, při kterých chceme žáky motivovat a zaujmout pro následně probíranou látku či v terénu sbíráme materiál v podobě dat či jiných informací pro následné využití ve třídě. **Průběžné** návštěvy terénu slouží k bezprostřednímu zprostředkování probíraného tématu. **Závěrečné** exkurze jsou nejčastěji využívané z hlediska návaznosti na probranou látku, k procvičení poznatků, praktickým zakončením či zopakování látky (Pavlasová, 2015, s. 13).

- Dělení z hlediska přípravy a vedení výuky

Z hlediska vedení terénní výuky jde o výuku **připravenou a vedenou žáky**, připravenou žáky společně s učitelem a následně vedenou žáky nebo **připravenou a vedenou jen učitelem** (Hoffman, 2009). Každá z těchto metod má své výhody i možná rizika. I v tomto případě je však na učitelích, kterou variantu zvolí. Výuka vedená a připravená pouze

---

¹ V této kapitole lze exkurze, terénní cvičení atd. považovat za synonyma.

žáky může mít svá úskalí právě v nespolehlivosti nebo nedostatečné připravenosti výuky ze strany žáků, v takovém případě musí učitel stejně (alespoň na 2. stupni ZŠ) v přípravné fázi žáky kontrolovat. Naopak v případě spolehlivosti žáků může být tento způsob velmi přínosný. Je známo, že co připraví žáci sami, chtějí obvykle realizovat a pro daný úkol jsou mnohem motivovanější. Oproti tomu výuka připravená i vedená učitelem nemusí pro vyučujícího znamenat nepříjemná překvapení, protože si za svou přípravu ručí sám. Je to ale pro něj forma nejpracnější. Nejvýhodnější se tedy zdá varianta, kdy žáci připravují terénní výuku a vše konzultují s učitelem, který jim pomáhá s přípravou, a následně žáci samotnou výuku vedou.

2.3 CÍLE TERÉNNÍ VÝUKY

... „dokud neřekneme, čeho konkrétně má být dosaženo, nemůžeme proces výchovy bezpečně a opravdu vědecky ovládat a řídit.“

(J. Váňa, in Kühnlová, 1999, s. 19)

Tato kapitola se věnuje výukovým cílům, jejich důležitosti při přípravě výuky i kontrole výsledků práce. Jak uvádí Kühnlová: „*Za nezbytné předpoklady účinné kontroly považujeme stanovení jasných cílů a použití adekvátních a spolehlivých nástrojů zjišťování výsledků výuky*“ (Kühnlová, 1999, s. 24). Dále dodává, že jedině stanovení jasného cíle a výsledku výuky mohou tvořit základ efektivní výuky. I když jsou cíle jen ideální představou žádoucího výsledku, jsou rozhodujícím předpokladem uvědomělého výběru účinných prostředků výchovy (Bydžovský, 1992, in Kühnlová, 1999, s. 24). U cílů výuky je žádoucí, aby si žáci zapamatovali a vybavili potřebné informace a pak je vhodně aplikovali při požadovaném úkolu. Největším problémem při vymezení cílů je jeho přílišná obecnost. Cíle mají být co nejvíce konkrétní, abychom mohli v závěru dobře posoudit, zda došlo k jejich naplnění. Problém může však nastat již v průběhu práce, kdy vzhledem k nejasnému stanovení cíle chybí i základ pro vhodně zvolený postup.

2.3.1 PŘÍSTUP UČITELŮ K OBECNÝM CÍLŮM VÝUKY

V rámci přístupu k vytváření přípravy výuky, do které spadá i příprava učitele na terénní výuku, je nutné si nejdříve osvojit principy, kterými je třeba se řídit při přípravě jakékoli činnosti, vedoucí ke vzdělávání žáků. V první řadě si má učitel automatizovat postup při vytyčení cílů výuky. Kühnlová rozdělila principy osvojení postupu při stanovení cílů výuky do čtyř fází:

- Přijmout vzdělávací cíle jako základ geografického vzdělávání
- Uvědomit si a ocenit význam jasně formulovaných cílů
- Používat tuto techniku při přípravách na výuku
- Přijmout didaktickou analýzu cílů za nedílnou součást přípravy výuky

(Kühnlová, 1999, s. 24).

2.3.2 DÍLČÍ CÍLE VÝUKY

Dílčím cílem můžeme označit konkrétní průběžné cíle, kterých chceme dosáhnout. Na jejich základě poté dojdeme k cíli konečnému, tedy obecnému. Ve vzdělávací praxi často bývají cíle vytyčeny jen obecně, bez těch průběžných, kontrolovatelných. Cílem výuky má být konkrétní výsledek učební a vyučovací činnosti. Při přípravě terénní výuky je tedy třeba nejen stanovení obecného cíle, ale také cílů dílčích, na jejichž základě můžeme kontrolovat průběžný postup. V případě zamýšlení nad dílčími cíli uvažujeme i o optimálních postupech při dosahování konečného cíle. Tento postup by měl volit každý pedagog bez ohledu na to, zda vyrazí s žáky do terénu nebo připravuje samostatnou hodinu nebo projekt v budově školy (Kühnlová, 1999, s. 33).

2.3.3 DOSAŽENÍ POŽADOVANÝCH CÍLŮ

Terénní výuka umožňuje rozvíjet i několik klíčových kompetencí² najednou, lze tedy naplňovat i několik cílů zároveň. Cíle lze také realizovat mnoha formami výuky v terénu, podrobněji jsou formy či jinak řečeno také přístupy k terénní výuce popsány v tabulce 1. V ní

---

² Jedná se například o kompetenci k učení, k řešení problémů, kompetenci komunikativní, sociální, personální atd. Klíčové kompetence jsou podrobněji popsány v kapitole 4.2.

jsou popsány tři typy možných forem využitelných v terénní výuce, které jsou vytvořeny na základě rozdělení jednotlivých činností mezi žáky a pedagogy. Jedná se o formy (přístupy) pozorovací, průzkumné a badatelsky orientované. Tabulka dále prezentuje obsahové zaměření pro jednotlivé formy terénní výuky a popisuje i typy aktivit či metod vhodných pro použití k dosažení cílů (Marada, 2013, s. 13).

Tabulka 1. Formy terénní výuky (Zdroj: Marada, 2013)

Přístupy (formy)	Pozorovací	Investigativní (průzkumná)	Badatelsky orientovaná
Motto	„Napravo vidíte...“	„Změřte to, zjistěte to.“	„Na to neexistuje jednoduchá odpověď.“
Obsahové zaměření	Faktografické znalosti o jevech, procesech a souvislostech v krajině. Důraz na popis specifik. Kvalitativní zaměření.	Metodologické pojetí – znalost postupů a jejich aplikace. Systematický přístup podle struktury vědní disciplíny (např. cvičení z fyzické geografie).	Zaměření na výstupy k řešení problematice. Často s otevřeným koncem. Reálné, aktuální problémy. Kvantitativní i kvalitativní metody.
Činnost žáků	Pasivní transmise „hotových“ poznatků od učitele. Pasivní pozorování krajiny. Zapisování poznatků.	Aktivní zjišťování, participace na řešení zadaných úloh. Provádění měření, metodického postupu.	Založená na objevování při plné participaci žáků. Interakce mezi žákem a učitelem. Samostatné vedení žáky. Interpretace.
Činnost pedagoga	Ústřední roli má učitel – je průvodcem, komentátorem (učitelova interpretace krajiny, pozorovaných problémů apod.).	Výuka soustředěna na činnost žáka, ale učitel výuku vede, iniciuje (zadáva úlohy, pevně směřuje ke zvoleným cílům, plně určuje strukturu obsahu).	Výuku iniciují a vedou sami žáci, učitel jako „katalyzátor“ v interakci se žáky pomáhá s potížemi, „filtruje“ chybné závěry.
Typ aktivit, metody	Prohlídka objektu (muzea, památky, města). Exkurze s odborným průvodcem (výrobní závod, chráněná přírodní lokalita). Beseda v instituci z praxe (např. na radnici, v archivu). Referát k pozorovanému jevu, místu.	Samostatně (či ve skupině) studium jevů a procesů v krajině. Měření veličin (stav povětrnosti, frekvence dopravy, anketa mezi obyvateli aj.). Popis terénu/ situace/ veličin. Kritika vypovídajících schopností použitých metod.	Objevování problematiky včetně navrhování postupu „probádání“. Testování vlastních hypotéz. Navrhování řešení reálných problémů na základě zjištěných poznatků. Prezentace výstupů s diskusí/ „oponenturou“.

Druhá tabulka přibližuje kategorie cílů výuky, kterými jsou cíle kognitivní (poznávací), psychomotorické (výcvikové) a afektivní (postojové). V tabulce je přehledně popsáno, jak těchto cílů dosáhnout na příkladu výuky v krajině. Abychom dosáhli jednoho z cílů výuky, je třeba si ho stanovit na konkrétním příkladu v krajině a zvolit vhodné metody výuky a činnosti pro žáky, které povedou k jejich naplnění.

Tabulka 2. Kategorie cílů výuky v krajině a příklady činností žáků (Zdroj: Marada, 2013)

Kategorie cílů výuky	Cíl výuky v krajině	Příklad činnosti žáků
Kognitivní	Rozšíření geografického názvosloví prostřednictvím reálných příkladů v krajině - pojetí: pozorovací.	Pozorování krajiny žáky, kladení otázek učitelem a postupné osvojování významu pojmů FG sféra, SE sféra, kulturní krajina, přírodní krajina, míra narušení prostředí atd.
Psychomotorický	Plánování, zkoumání a šetření v geografii a jeho technické provedení - v investigativním pojetí podle zadaného postupu, v badatelském pojetí žáci postup měření sami navrhnou, hledají.	Měření v mapě, měření průtoku vodního toku plovákovou metodou, měření kyselosti rašeliništní vody, orientace na mapě v terénu
Afektivní	Budování dobrých mezilidských vztahů prostřednictvím práce ve skupině.	Nutná kooperace skupin při osvojování dovednosti orientace v krajině (rozdělení skupin podle způsobu navigace - mapy, přístroje GPS nebo slovního popisu trasy).

2.4 FÁZE TERÉNNÍ VÝUKY

2.4.1 PŘÍPRAVNÁ FÁZE

„Plánování a příprava výuky a také její následná sebereflexe je nedílnou součástí kompetencí učitele. V současné době také vzrůstá požadavek na učitele v oblasti plánování výuky“ (Vávra, 2006, s. 53). V první fázi si učitel musí ujasnit cíl a jednotlivé dílčí úkoly exkurze. Dále se předpokládá, že se podrobně seznámí s místem konání exkurze, přečte si

vhodnou literaturu či pohovoří s odborníky. Dále by měl učitel žáky předběžně seznamovat s tématem exkurze a případně je naučit zvládat některé techniky, které při exkurzi využijí (Skaláková, 1999, 2016). V neposlední řadě by učitel měl mít na mysli, že exkurze má navazovat na již probranou látku.

Vávra poukazuje na fakt, že nejdůležitějším počinem učitele při přípravě výuky je pokládat si otázky, např.:

- Jaký bude obsah učiva?
- Kolik na to máme času?
- Koho to budeme učit?
- Kde to budeme učit?
- Co k tomu budeme potřebovat?
- Co žáci už znají?
- Jak budeme kontrolovat výsledky?

(Vávra, 2005, s. 53)

Pokládáním těchto otázek a následných odpovědí učitel docílí toho, že si dobře promyslí všechny okolnosti, řádně se na dané téma a celý průběh práce připraví a vyvaruje se následným nečekaným problémům. Také Gersmehl poukazuje na důležitost pokládání otázek při přípravě na exkurzi, učitel má volit vhodné postupy a kritéria, která mají být použita, a především na začátku stanovit cíle (Gersmehl, 2005, s. 245).

2.4.2 REALIZAČNÍ FÁZE

Samotná realizace terénní výuky je výsledek předchozí přípravné fáze. Terénní výuka má mít v této fázi podobu praktického cvičení. „*Bez aktivního zapojení do výuky se žáci nic nenaučí*“ (Kalhous, Obst, 2002, s. 375). Hájek v této souvislosti uvádí, že je nutné volit vyučovací metody při práci v terénu, které umožní rozvinout následující dovednosti:

- maximální aktivitu a samostatnost žáků
- řídit racionálně osvojovací proces
- rozvíjet logické postupy a motivovat žáky (Hájek, 1999, s. 47).

Kühnlová dále upozorňuje na zkušenosti ze zahraničí, které potvrzují, že především starším žákům by se měla při realizaci nechat větší volnost (Kühnlová, 1999, s. 49).

Také bychom měli mít na paměti, že žádná práce v terénu se neobejde bez určitých potíží nebo překvapení. Na některé situace se člověk připravit zkrátka nemůže (počasí, setkání s kolemjdoucím), ale je třeba si uvědomit, že často právě tyto nečekané situace tvoří výuku zajímavější a pestřejší. Z hlediska organizace by však výuka měla být zcela připravena, jak již bylo zmíněno, žákovi má terénní výuka sloužit především k rozšíření znalostí a dovedností.

2.4.3 ZÁVĚREČNÁ FÁZE

Velmi důležitou a často opomíjenou součástí projektů či práce v terénu je závěrečná fáze. Ta by měla obsahovat závěrečné shrnutí učitele týkající se hodnocení práce žáků. Nejen učitel, ale i žáci si na konci práce mají plně uvědomit cíle výuky a jejich naplněnost. Opomenuta by neměla být ani diskuze, prezentace výsledků, měl by být prostor pro vyjádření názorů k průběhu práce i k samotným výsledkům, a především by mělo dojít na rozhovor o významu úkolu pro každého z žáků. Toto shrnutí může probíhat ještě v den samotné terénní výuky nebo následně v dalších hodinách zeměpisu.

2.5 ORGANIZAČNÍ FORMY TERÉNNÍ VÝUKY

„Organizační formou výuky se zpravidla chápe uspořádání vyučovacího procesu, tedy vytvoření prostředí a způsob organizace činnosti učitele i žáků při vyučování“ (Kalhous, Obst, 2002, s. 293). Dále se zmiňují o dvou nejvýznamnějších faktorech při výběru organizační formy výuky. První hledisko je, **s kým a jak** pracujeme, a druhé, pro téma této práce významnější, **kde výuka** probíhá, v našem případě v terénu. V další části budou tedy popsány ty organizační formy, které jsou vhodné využít při práci v terénu. Hoffman ve své práci konstatuje: *„Při terénním vyučování se uplatňuje řada vyučovacích způsobů, nejvýznamnějšími jsou skupinové a problémové vyučování, kde se uplatňuje spolupráce všech zúčastněných, tedy žáků i učitelů“* (Hoffman, 2003, s. 11).

2.5.1 SKUPINOVÁ PRÁCE

Využití skupinové práce při terénní výuce se nabízí. Tento model je velmi efektivní, na druhém stupni se však musíme předem připravit na mnohá úskalí při rozřazení žáků. Je nutné brát v úvahu žákovu individualitu a v neposlední řadě „rozlišovat různou vyspělost a znalosti jednotlivých žáků“ (Kühnlová, 1999, s. 70). Ty můžeme rozdělit do skupin s heterogenním či homogenním složením. Za vhodnější však považujeme heterogenní složení skupin, z důvodu vhodného rozložení skupiny a efektivnější spolupráce žáků nadaných i méně vyspělých v daném předmětu. Práce ve skupině také zlepšuje průběh učení, a žáci tak mohou dostat lepších výsledků. Skupinová práce je nejlépe využitelná při opakování či upevňování látky. Může také zvýšit vzájemnou komunikaci a kooperaci žáků (Kalhous, Obst, 2002, s. 303). Pro učitele znamená využívání práce ve skupinách několik nevýhod, jako například náročnější přípravu, samotné rozřazení do skupin i následné obtížnější hodnocení výsledku činnosti skupin (Kühnlová 1999, s. 71).

2.5.2 PROJEKTOVÁ VÝUKA

Je nejkomplexnější vyučovací metodou, může obsahovat řadu jednodušších vyučovacích metod. Její výhodou je samostatnost žáků při řešení problémových úloh. Metoda školního (geografického) projektu se také dobře integruje s ostatními předměty. Učí žáky myslet geograficky, hledat mezipředmětové souvislosti a v neposlední řadě spolupracovat. V projektu žáci využijí dosavadní znalosti, musí hledat nová východiska a mohou využít zkušenosti z každodenního života vzhledem ke zkušenostem z místního regionu (Čekal, 2011).

2.5.3 PROBLÉMOVÉ VYUČOVÁNÍ

Problémové vyučování je charakteristické tím, že učitel předloží žákům daný problém a jejich úkolem je poradit si s ním. Skrytým cílem je něco nového pochopit a naučit se nad věcmi přemýšlet. Tímto způsobem, na cestě od neznámého ke známému, žák objeví nové zákonitosti a vztahy mezi jevy. Tento způsob výuky je náročný na přípravu ze strany učitele, často může z počátku žákům dělat problémy, než se s tímto stylem výuky ztotožní a řádně ho pochopí. Důležité je formulovat problém tak, aby žáky zaujal. Při tomto stylu výuky učitel pouze přihlíží a žáci jsou sami zodpovědní za postup.

2.6 CHYBY PŘI REALIZACI TERÉNNÍ VÝUKY

Již z historického hlediska má škola žáky připravovat na reálný život (Svobodová a kol., 2016, s. 305). Učitelé by proto měli využít veškerých možných prostředků, praktických příkladů i výuky v terénu, aby tohoto cíle dosáhli. Ve všech těchto případech by se však měli vyvarovat chybám. Stejně jako při realizaci jakékoli vyučovací hodiny, mohou se i v případě plánování či při samotném průběhu exkurze vyskytnout chyby na straně učitele. Ty můžeme dle Pavlasové rozdělit takto:

- Chyby při přípravě na exkurzi

Učitel v této fázi nestanoví správně cíl exkurze nebo ho stanoví až příliš obecně. V závěru tedy není možné vyhodnotit efektivitu exkurze. Další chybu v této fázi může učitel udělat při nedostatečném průzkumu terénu.

- Chyby v průběhu exkurze

V průběhu exkurze je nutné žáky kontrolovat, vést správným směrem a dávat jim zpětnou vazbu. Učitel se musí věnovat žákům průběžně, měl by jim vysvětlovat nejasnosti a nenechat kontrolu až na závěr práce.

- Chyby v závěrečné fázi exkurze

Zde učitel dělá chybu v případě, že s výsledky exkurze a novými poznatky nepracuje v dalších vyučovacích hodinách. Učitel by si měl připravit vhodné navazující školní aktivity, při nichž žáci vidí význam proběhlé exkurze (Pavlasová 2015, s. 22).

Mezi další chyby při realizaci exkurze je učitelova neznalost terénu, nepřipravenost a nepromyšlenost zadaných úkolů či aktivit a v neposlední řadě nevhodně stanovená časová náročnost, kdy žáci nestihnou zadané úkoly nebo naopak mají splněno vše již za polovinu stanoveného času. V takovém případě by měl učitel reagovat a mít připravené doplňující úkoly.

2.7 VÝHODY A NEVÝHODY TERÉNNÍ VÝUKY

Stejně jako frontální výuka ve třídě, má i práce v terénu své slabé a silné stránky. Především ze strany pedagoga představuje mnoho rizik. Jedná se zejména o bezpečnostní stránku žáků. Rizika nebezpečí úrazu se mimo školu, a zvláště při práci v terénu mohou mnohonásobně zvýšit. Často je pro realizaci exkurze potřeba vyšších finančních nákladů, například na dopravu či pro vstup do nejrůznějších institucí. Dalším problémem může být nedostatečná vybavenost školy v případě potřeby většího množství pomůcek či nejrůznějších přístrojů pro práci v terénu. Značně limitující může být také nedostatečné pochopení a podpora exkurzí ze strany vedení, učitelé se pak od vedení dozví, že exkurze jsou finančně i časovou náročné, a proto nevhodné. Z hlediska hodnocení výhod a nevýhod terénního vyučování však z porovnání mnohem lépe vychází výhody.

Z pohledu žáků představuje tato forma vyučování zpestření výuky a velmi vítanou změnu oproti hodinám stráveným ve školní lavici. Učitelům může sloužit tato forma výuky k ověření znalostí, které žáci získali při probírání dané látky ve škole, a ověření pochopení jejího obsahu. Některé „látky“ je nutné praktikovat pouze v krajině. Těžko budeme žákům vysvětlovat ve třídě mezi čtyřmi stěnami, jak se pomocí různých pomůcek orientovat v přírodě. Teorie je možná i v rámci frontální výuky, ale realizaci je nutné si vyzkoušet v praxi. Řada žáků se lépe naučí to, co vidí nebo co si vyzkouší. Obě tyto možnosti práce v terénu nabízí. V neposlední řadě pobyt v terénu učí žáky také utvářet si kladný vztah k přírodě a k ochraně krajiny, ve které žijeme.

Nesmíme opomenout ani nejdůležitější a stěžejní výhodu, která je i tématem této diplomové práce, a to je interakce s jinými předměty, například s dějepisem, občanskou výchovou či přírodopisem. Žáci v praxi lépe pochopí a zároveň na vlastní oči uvidí propojenost jednotlivých předmětů a můžeme jim tímto způsobem z pozice pedagogů odpovědět na jejich nejčastější otázku, která zní: „A k čemu nám tento předmět v životě bude?“ Díky exkurzím můžeme také v žácích probudit hlubší zájem o předmět a pozitivně je ovlivnit při výběru dalšího studia.

Při exkurzi je také možné u žáků při učení zapojit všechny smysly. Vycházíme ze skutečnosti, že člověk získá 80 % informací zrakem, 12 % sluchem, 5 % informací hmatem a 3 % ostatními smysly. V tradiční škole je však skutečnost jiná a zapojení smyslů je v následujícím pořadí: 12 % informací žáci získávají zrakem, 80 % sluchem, 5 % hmatem a

3 % ostatními smysly. Nutnost používat při učení všechny smysly připomínal již J. A. Komenský ve svém zlatém pravidle didaktiky (Kalhous, Obst, 2002, s. 337).

Tabulka 3. Zapojení smyslů při procesu učení (Zdroj: Kalhous, Obst, 2002)

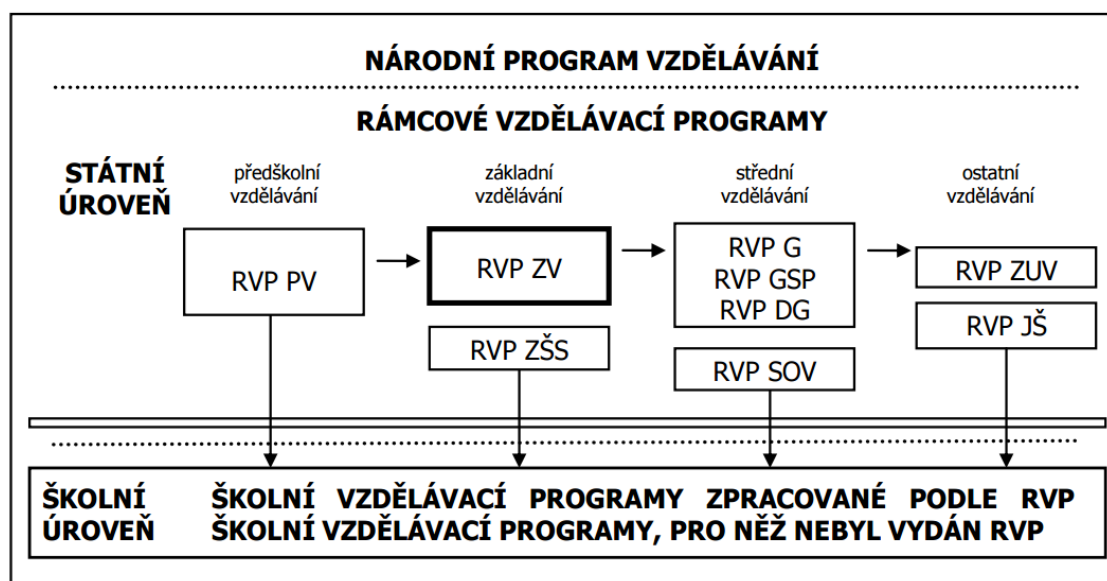
SMYSLY	SKUTEČNOST	ŠKOLA
ZRAKOVÝ	80 %	12 %
SLUCHOVÝ	12 %	80 %
HMATOVÝ	5 %	5 %
OSTATNÍ	3 %	3 %

3 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

3.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA

Rámcový vzdělávací program je typ školského dokumentu, který byl vytvořen jako součást kurikulární reformy České republiky na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Tento dokument však začal vznikat již v roce 2001 v návaznosti na Bílou knihu³. Rámcový vzdělávací program je vytvořen zvlášť pro každý stupeň vzdělávání a stává se podkladem pro vytvoření školního vzdělávacího programu, který si každá škola vytváří sama. Jedná se o veřejný dokument, do kterého může nahlížet široká veřejnost. Rámcový vzdělávací program vychází ze strategie vzdělávání pomocí klíčových kompetencí zaměřující se na uplatnění žákových vědomostí a dovedností v praktickém životě (RVP ZV, 2016).

Obrázek 1. Systém kurikulárních dokumentů⁴ (Zdroj: RVP ZV, 2016)

³ Národní program rozvoje vzdělávání v ČR

⁴ Legenda k tabulce Systém kurikulárních dokumentů: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání; RVP ZŠS – Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální; RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia; RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou; RVP DG – Rámcový vzdělávací program pro dvojjazyčná gymnázia; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání; RVP ZUV – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání; RVP JŠ – Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

3.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vymezuje vzdělávací obsah, očekávané výstupy a učivo, zařazuje jako závaznou součást průřezová témata se zaměřením na praktičnost. Je to otevřený dokument, který je postupně inovován podle aktuálních potřeb společnosti, zkušeností učitelů se školním vzdělávacím programem a s měnícími se potřebami a zájmy žáků.

Prostřednictvím rámcového vzdělávacího programu by měl žák směřovat za pomoci učitele k dosažení klíčových kompetencí. **Klíčové kompetence** jsou jakýsi souhrn vědomostí, schopností, dovedností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jedná se o tyto kompetence:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a interpersonální
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní

Dále rámcový vzdělávací program vymezuje **očekávané výstupy**, ty představují minimální úroveň, které má žák prostřednictvím učiva dosáhnout. Výstupy jsou rozděleny podle jednotlivých vzdělávacích tematických celků vzdělávacích oborů. Jejich dosažení je pro školy závazné. Stejně jako klíčové kompetence mají žáky připravit na praktický život.

Rámcový vzdělávací program je členěn do jednotlivých **vzdělávacích oblastí**, ty se následně dále dělí na **vzdělávací obory**. Vzdělávací obory vycházejí z nové strategie vzdělávání, které zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Tabulka č. 4 tvoří přehled jednotlivých vzdělávacích oblastí a jejich vzdělávacích oborů.

Tabulka 4. Vzdělávací oblasti a jejich vzdělávací obory dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školství (Zdroj: RVP ZV, 2016)

Vzdělávací oblasti	Vzdělávací obory
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk
Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie
Člověk a jeho svět	Člověk a jeho svět
Člověk a společnost	Dějepis, Výchova k občanství
Člověk a příroda	Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis
Umění a kultura	Hudební výchova, Výtvarná výchova
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví, Tělesná výchova
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce

3.3 POSTAVENÍ ZEMĚPISU V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU

Předmět zeměpis je v rámci RVP ZV zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a příroda. V této vzdělávací oblasti je společně se zeměpisem ještě fyzika, chemie a přírodopis. V tomto vzdělávacím oboru se klade důraz především na poznávání složitosti a mnohotvárnosti skutečnosti, souvislosti mezi přírodou a činností člověka, závislosti člověka na přírodních zdrojích, vlivy lidské činnosti na přírodní prostředí a lidské zdraví. Vzdělávací obor Zeměpis a celá vzdělávací oblast Člověk a příroda navazují na vzdělávací oblast 1. stupně Člověk a jeho svět, kdy jsou žáci postupně na základní úrovni seznamováni s přírodními zákonitostmi. Vzdělávací obor Zeměpis má však charakter přírodovědný i společenskovední, proto některé jeho očekávané výstupy mohou být realizovány také v rámci dalších vzdělávacích oblastí, jako jsou Matematika a její aplikace, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce, nejčastěji však se vzdělávací oblastí Člověk a společnost.

3.4 POSTAVENÍ TERÉNNÍ VÝUKY V RVP ZV

Vzdělávací obor Zeměpis má v rámci Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání vymezen vzdělávací obsah. Tento obsah je rozdělen do několika oblastí. V rámci nich je začleněno i téma Terénní geografická výuka, praxe a aplikace. Další vzdělávací oblasti vzdělávacího oboru Zeměpis jsou:

- Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie
- Přírodní obraz Země
- Regiony světa
- Společenské a hospodářské prostředí
- Životní prostředí
- Česká republika

TERÉNNÍ GEOGRAFICKÁ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE

Očekávané výstupy

žák

Z-9-7-01 ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu

Z-9-7-02 aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny

Z-9-7-03 uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech

Obrázek 2. Terénní geografická výuka zakotvená v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (Zdroj: RVP ZV, 2016)

Výčet těchto témat má následně tvořit jakousi kostru pro jednotlivé školy k vytvoření svých vlastních školních vzdělávacích programů. Každé z těchto obecných témat má v rámci rámcově vzdělávacího programu vymezené očekávané výstupy, tedy minimální úroveň, které by měli žáci v rámci tématu dosáhnout. Rámcový vzdělávací program myslí i na žáky s podpůrnými opatřeními, kterým stanovuje zvláštní minimální cíle, kterých má v rámci očekávaných výstupů žák dosáhnout. Dále je součástí i učivo vztahující se k danému tématu. Terénní geografická výuka má však své místo v základním vymezení RVP ZV, což dokazuje její nepostradatelnost ve výuce zeměpisu.

4 ŠVP ZV ZŠ LEDEČ NAD SÁZAVOU

Jak již bylo zmíněno, školní vzdělávací program je dokument, který si vytváří škola úpravou rámcového vzdělávacího programu způsobem, aby ve vlastních podmínkách realizovala jeho požadavky v rámci daného oboru vzdělávání. Jak připomínají Kalhous a Obst: *„Kurikulární dokumenty musíme porovnat s potřebami žáků a jejich dosavadními znalostmi“* (Kalhous, Obst, 2002, s. 355). Jen tak dosáhneme kvalitního způsobu výuky. Díky školnímu vzdělávacímu programu má tak škola šanci se profilovat a tím se odlišit od jiných škol, dále formovat své představy o podobě vzdělávání. Při plánování výuky učitel může více spolupracovat při mezioborovém vzdělávání, učit kreativně a efektivněji. Školní vzdělávací program vychází z požadavků konkrétního učitelského sboru, a předchází se tak zbytečné duplicitě v obsahu učiva.

4.1 CHARAKTERISTIKA ŠKOLY

Základní škola v Ledči nad Sázavou byla jedna z prvních škol v České republice, která se zapojila do dětského hnutí „Stonožka“. Činnost tohoto hnutí se promítá a prolíná celým výchovně – vzdělávacím procesem ve všech jeho oblastech ve škole i mimo ni. Při tvorbě školního vzdělávacího programu vycházela tudíž škola z této zavedené tradice a z velmi dobré spolupráce s organizacemi v oblasti kultury, charity i armády. Dobré výsledky vedly i k motivačnímu názvu školy **„Do života na vlastních nohou“** a staly se podnětem ke stanovení základních cílů ve vzdělání a výchově žáků školy.

4.2 POSTAVENÍ ZEMĚPISU V ŠVP ZÁKLADNÍ ŠKOLY V LNS

Základní škola v Ledči nad Sázavou má několik priorit, které se v rámci školního vzdělávacího programu snaží rozvíjet, jsou jimi oblasti:

- Člověk a příroda – zaměření na rozvoj ekologického myšlení žáků a rozvíjení pozitivního vztahu k přírodě
- Jazyk a komunikační dovednosti – rozvoj funkční gramotnosti
- Rozvoj matematických schopností a dovedností
- Podpora a rozvoj zdravého životního stylu
- Rozvoj osobnosti žáka
- Škola otevřená veřejnosti

Vzhledem k povaze práce se zaměříme na prioritu v oblasti Člověk a příroda. Škola touto prioritou reaguje na celosvětové problémy ochrany přírody. Učí žáky, jak vhodně pečovat o zvířata v teráriích, jak vhodně třídit odpady či jakým způsobem zajistit trvale udržitelný život. Děti se aktivně podílejí na budování vlastního arboreta, a vytvářejí si tak vztah k živé a neživé přírodě. Škola také nabízí zvýšený počet hodin zeměpisu, jak je vidět v tabulce číslo 5.

Tabulka 5. Přehled dotací jednotlivých předmětů zakotvených ve Školním vzdělávacím programu Základní školy v Ledči nad Sázavou (Zdroj: Výroční zpráva, 2016)

2. stupeň						
Vzdělávací oblasti Vyučovací předměty	6.	7.	8.	9.	ŠVP	RVP
Jazyk a jazyková komunikace					30	27.0
Český jazyk a literatura	5	4	4	5	18	15.0
Cizí jazyk	3	3	3	3	12	12.0
Matematika a její aplikace					18	15.0
Matematika	4	5	4	5	18	0.0
Informační a komunikační technologie					3	1.0
Informatika	1	X	X	2	3	0.0
Člověk a společnost					12	11.0
Dějepis	2	2	2	2	8	0.0
Občanská výchova	1	1	1	1	4	0.0
Člověk a příroda					24	21.0
Fyzika	1	2	2	2	7	0.0
Chemie	X	X	2	2	4	0.0
Přírodopis	2	2	X	1	5	0.0
Zeměpis	2	2	2	2	8	0.0
Umění a kultura					10	10.0
Hudební výchova	1	1	1	1	4	0.0
Výtvarná výchova	2	2	1	1	6	0.0
Člověk a zdraví					15	10.0
Tělesná výchova	3	2	3	2	10	0.0
Člověk, podpora a ochrana zdraví	X	X	3	X	3	X
Rodinná výchova	1	1	X	X	2	X
Člověk a svět práce					4	3.0
Člověk a svět práce	1	1	1	1	4	0.0
Další cizí jazyk	X	2	2	2	6	6.0
CELKEM ZÁKLADNÍ	29	30	32	31	122	98.0
CELKEM DISPONIBILNÍ	X	X	X	X	X	24.0
CELKEM V ROČNÍKU	29	30	32	31	122	122.0

Zeměpis je vyučován jako samostatný předmět v 6. – 9. Ročníku dvě hodiny týdně. Vzdělávání v tomto předmětu směřuje k získávání orientace v geografickém prostředí, osvojování hlavních geografických jevů a pojmů, dále učí žáky respektování přírodních hodnot, lidských výtvarů a podpoře ochrany životního prostředí. Zeměpis má v žácích vzbudit zájem o poznávání vlastní země a regionů světa jako nedílné součásti životního způsobu moderního člověka a naučit je aplikovat geografické poznatky v praktickém životě.

Základní škola v Ledči nad Sázavou také uvádí **formy a metody práce** podle charakteru učiva a cílů vzdělávání, kterým chce dosáhnout žádoucích výsledků ve výuce zeměpisu. K výuce tohoto předmětu škola využívá frontální výuky s demonstračními pomůckami a obrazovým materiálem, dále skupinové práce (s využitím map, odborné literatury a internetu), zařazuje také *zeměpisné vycházky* s pozorováním a každoroční projekty Den Země a Den zdraví.

Škola si také uvědomuje potřebu využití **mezipředmětových vztahů** ve výuce. Zeměpis úzce souvisí s ostatními předměty z různých vzdělávacích oblastí, například se jedná o předmět:

- chemie a téma znečištění atmosféry, hydrosféry, biosféry...
- fyzika s tématem Sluneční soustava, Vesmír...
- přírodopis a rozšíření živočichů a rostlin, biotopy...
- dějepis a témata historie států, kultura národů...

Předmětem zeměpis se na Základní škole v Ledči nad Sázavou také prolínají jednotlivá **průřezová témata**⁵ napříč ročníky. Výchovné a vzdělávací strategie pro **rozvoj klíčových kompetencí** žáků uvádí škola následovně:

- **Kompetence k učení**
  - žáci využívají vhodné metody pro efektivní učení, nalézají souvislosti
  - získané poznatky porovnávají a formulují závěry
  - žáci mají pozitivní vztah k učení.

Učitel vede žáky:

- k vyhledávání informací
- k používání odborné terminologie
- k nalézání souvislostí mezi získanými poznatky a využití v praxi.

- **Kompetence komunikativní**
  - žáci vyjadřují své myšlenky v logickém sledu, vyjadřují se souvisle a kultivovaně
  - učí se naslouchat druhým lidem, vhodně na ně reagují.

Učitel vede žáky:

---

⁵ Průřezová témata jsou podrobněji rozpracovaná v kapitole 5.4.

- ke komunikaci mezi sebou a učitelem, k dodržení předem stanovených pravidel komunikace
- k naslouchání a respektování názoru druhých.
- **Kompetence k řešení problémů**
- žáci jsou schopni pochopit problém, diskutovat o možnosti řešení
- učí se myslet kriticky, jsou schopni hájit svá rozhodnutí.

Učitel vede žáky:

- k vyhledávání informací z různých informačních zdrojů
- k využívání metod, při kterých docházejí k objevům a řešení mezi žáky.
- **Kompetence sociální a personální**
- žáci spolupracují ve skupinách na základě vytvořených pravidel, pomáhají si, učí se vzájemnému naslouchání.

Učitel vede žáky:

- k využívání skupinového vyučování
- k vytváření pocitu zodpovědnosti za svá jednání
- k ochotě pomoci
- k spolupráci na vytváření kritérií hodnocení
- k dodržování dohodnuté kvality, postupů, termínů.
- **Kompetence občanské**
- žáci respektují názory druhých, uvědomují si svá práva a povinnosti ve škole i mimo školu
- žáci chápou základní environmentální problémy, respektují požadavky na kvalitní životní prostředí.

Učitel vede žáky:

- k dodržování pravidel slušného chování
- k pochopení práv a povinností
- k tomu, aby brali ohled na druhé
- k vytváření osobních představ o geografickém a životním prostředí.

- **Kompetence pracovní**

- žáci jsou seznámeni s pravidly bezpečného chování v terénu
- jsou vedeni k efektivní práci.

Učitel vede žáky:

- k dodržování pravidel bezpečného chování v terénu
- k vyhledávání a využívání různých zdrojů informací.

4.3 ŠVP A TERÉNNÍ VÝUKA

Ve Školním vzdělávacím programu Základní školy v Ledči nad Sázavou jsou uvedeny terénní práce především v šestém ročníku. Škola považuje za vhodné využít zeměpisnou vycházku k výuce práce s mapou a orientace v krajině. Vhodné je dle ní zařadit do výuky zeměpisnou vycházku, kde žák určuje světové strany podle buzoly, pohybuje se v terénu podle azimutu, vytváří jednoduché náčrtky a plánky okolní krajiny. K měření vzdálenosti má využívat mapy, které může potřebovat v praktickém životě - turistické mapy, plán Ledče nad Sázavou a okolí. V rámci šestého ročníku se však nabízí i řada jiných témat, které škola nezohlednila. V šestém ročníku žáci probírají všechny fyzicko-geografické sféry, proto lze i v rámci témat Hydrosféra, Pedosféra či Biosféra vyrazit do terénu a vidět různé přírodní zákonitosti v praxi. Tato témata bývají pro žáky složitější na pochopení a jistě by bylo vhodné se zamyslet nad jejich zařazením do terénní výuky.

V sedmém ročníku žáci probírají v rámci zeměpisu regiony světa, v tomto případě je těžké zařadit do ŠVP vhodné téma pro terénní výuku. V ročníku osmém, při zařazení tématu Česká republika, je však prostoru pro terénní výuku více než mnoho. Většinu témat týkajících se České republiky lze aplikovat na místní region. Škola však v ŠVP žádnou terénní výuku v osmém ročníku zařazenou nemá. Je tedy na učiteli, zda tento druh výuky zvolí. Tím se však dostáváme k již zmíněnému problému. Pokud není tato forma výuky předepsána, nelze docílit toho, že terénní výuka bude skutečně v průběhu roku zařazena.

Ani v devátém ročníku není v ŠVP Základní školy v Ledči nad Sázavou využita terénní výuka. Ta se ovšem více než nabízí, žáci již mají větší přehled o učivu než ti mladší, témata jako krajina, globální problémy nebo hospodářství či závěrečné opakování prostor pro realizaci terénní výuky nabízejí.

Pokud mám zhodnotit terénní výuku zakotvenou ve Školním vzdělávacím programu Základní školy v Ledči nad Sázavou, musím konstatovat, že zde není využit její potenciál. Témata zeměpisu napříč ročníky jsou velmi rozmanitá a místní region nabízí mnoho možností k realizaci terénní výuky. Pokud mám vycházet pouze ze školního vzdělávacího programu, hodnotím přístup k terénní výuce na zmiňované škole v rámci zeměpisu jako nedostatečný.

5 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY

Tato diplomová práce je zaměřena na výuku v terénu za pomoci využití ostatních předmětů, a tedy podpoření mezipředmětových vztahů. Stejnou myšlenku zmiňuje i Hoffman a zároveň dodává: „*Při práci v terénu se mezipředmětové vztahy výrazně uplatňují a zároveň jsou podpořeny kooperací učitelů a využitím týmového vyučování*“ (Hoffman, 2003, s. 11). Při výuce zeměpisu je, jak již bylo zmíněno, vhodné, ba přímo žádoucí využití terénní výuky. Každá vycházka, práce v terénu nebo exkurze by měla navazovat na probranou látku a svou mimoškolní aktivitou látku doplnit, upevnit či dopomoci k pochopení. Každá exkurze propojuje mimo zeměpisných prvků také prvky z ostatních předmětů, k těsné integraci dochází v případě zeměpisu právě s dějepisem a přírodopisem, ale využít lze i ostatní předměty.

5.1 TÝMOVÉ VYUČOVÁNÍ

Týmovým vyučováním rozumíme takovou organizaci výuky, na níž se aktivně podílí několik učitelů s různou aprobací. Tato metoda je však velmi náročná a vyžaduje dobrou přípravu všech zúčastněných. Rovněž je podmínkou správně vybraný tematický celek zasahující do několika předmětů a nezbytné nadšení pro tuto formu výuky (Kühnlová, 1999, s. 80). Přímou nabídkou využití tohoto způsobu výuky v zeměpise, vzhledem k mnohostrannosti tohoto předmětu. Týmová výuka může být využita několika způsoby. Kalhous a Obst rozeznávají tyto druhy týmů:

- oborový tým složený z učitelů stejné aprobace,
- všeobecný tým složený z učitelů různých oborů (Kalhous, Obst, 2002, s. 304).

Učitelé jsou si vědomi překrývání a doplňování různých tematických celků a počítají s touto skutečností při sestavování studijních programů, při tomto postupu mohou využít zmiňované metody týmového vyučování. V zahraničí existuje řada učebnic vytvořených přímo pro tento druh výuky. V naší republice zatím můžeme využívat pouze učebnice, které chtějí podporovat mezipředmětové vztahy pomocí různých úloh, úkolů a cvičení, ale nemůžeme je označit jako integrované.

Tato metoda je na českých školách málo využívaná, je vnímána jako inovativní, a může tedy představovat mnoho rizik. Kromě nedostatečné přípravy a organizace týmové výuky se mohou objevit osobní neshody mezi učiteli, nepochopení ze strany vedení či neochota žáků i rodičů akceptovat tento typ výuky.

5.2 INTEGROVANÉ PŘEDMĚTY

Průcha v Moderní pedagogice zmiňuje pojem **integrováný vyučovací předmět** jako takový předmět, který slučuje několik tradičně izolovaných předmětů nebo témat obsahu vzdělávání (Průcha, 2013, s. 264). S tímto typem integrovaného předmětu se můžeme v českém prostředí setkat na prvním stupni základních škol, kde se v RVP ZV místo tradiční prvouky, vlastivědy a přírodovědy objevuje jeden integrováný předmět s člověk a jeho svět, který zahrnuje všechny tyto předměty a žáky provází celým prvním stupněm. V případě druhého stupně se s žádným integrovaným předmětem neseťkáváme, v řadě zahraničních škol funguje například začlenění integrovaného předmětu s názvem přírodní vědy, v rámci kterého se žáci učí přírodopis, fyziku, chemii a další. Jediný předmět v rámci druhého stupně, který můžeme považovat za integrováný, je občanská výchova. Ta zahrnuje základy z oblastí práva, ekonomie, politiky, psychologie či sociologie. Integrované předměty se též využívají ke spojení předmětů vzhledem k omezení hodin v učebním plánu. Realizace integrovaných předmětů je však obtížná a složité je i jejich vytváření.

5.3 MEZIPŘEDMĚTOVÉ VAZBY VE VZTAHU K ZEMĚPISU

Předmět zeměpis i celý obor geografie stojí na pomezí přírodních a společenských věd. Mezipředmětové vztahy⁶ tak hrají v tomto předmětu důležitou roli. Naším cílem není vzdělávat žáky v izolované krabičce s nápisem zeměpis, ale pomoci jim osvojit si dovednosti geografického nahlížení na realitu. Stejně jako ve škole, tak i v reálném životě musíme problémy a situace řešit komplexně, z mnoha různých pohledů. Nelze se soustředit jen na poznámky ze zeměpisu, ale především na propojenost a s tím související mezipředmětové vazby. Vycházíme ze skutečnosti, že i studenti a učitelé na vysokých školách chápou

---

⁶ V některých pramenech se uvádí též mezipředmětové vazby - geografické rozhledy.

geografii v mezipředmětových vazbách a tyto návyky mají poté předat svým žákům na nižších stupních škol, a učit je tak geografickému myšlení a interakci mezi předměty již od samého začátku výuky. „*Pro budoucnost se zeměpis stává díky své obsahové šíři předmětem podávajícím generalizovaný a syntetizovaný pohled na svět v širokých mezioborových souvislostech přesahujících tradiční schéma poznávání vycházející ze struktury geografie jako vědního oboru*“ (Kühnlová, 1999, s. 92).

5.3.1 ZEMĚPIS A DĚJEPIS

„*Propojovat znalosti historie s regionálně geografickými vědomostmi znamená nejen obohacovat rozhled žáků, ale především umožnit jim širší pohled na vývoj společnosti v různých částech světa i v České republice*“ (Kühnlová, 1999, 93). Rovněž se zmiňuje o důležitosti dobrých historických znalostí u učitelů zeměpisu, tento učitel může žákům představit probírané téma v širokých souvislostech a napomůže k pochopení stavu a problémů v současnosti s návazností na případné řešení i směry budoucího vývoje. Zeměpis v kombinaci s dějepisem přidává dějinám a jejím vývojovým procesům prostorový aspekt. Při terénní výuce můžeme využít místní region, jeho proměnu v čase napříč jednotlivými historickými událostmi, vhodné je využít i dobové fotografie. Pro žáky je tato metoda zábavná a rozšíří si znalosti místního regionu o její historii.

5.3.2 ZEMĚPIS A KULTURA

V propojení předmětu zeměpisu s kulturou můžeme využít předměty, jako jsou výtvarná výchova, hudební výchova či některá témata z předmětu občanská výchova.

Zeměpis by měl být předmětem neodmyslitelně spojeným s vizualizací. Každý učitel by se měl co nejvíce snažit zprostředkovat žákům množství vizuálních pomůcek, ať už za pomoci obrázků v knihách, v časopisech, na internetu nebo na pohlednici, pomocí nejrůznějších videoukázek, nebo přímo pobytem v terénu. Důležitou vizuální pomůckou jsou v zeměpise samozřejmě mapy. Ty slouží k lepší orientaci, k lepšímu porozumění i k pochopení souvislostí. Vždyť mapy jsou, stejně jako třeba výtvarná díla, obrazem reality. Výtvarná výchova tak ve spojení se zeměpisem může rozšířit řadu žákových dovedností, hodnot i postojů.

Podle Kühnlové „*vědomosti o světové a domácí kultuře upevněné v rámci výuky zeměpisu nejen, že rozšíří rozhled žáků, ale významně obohatí také jejich geografické vzdělání tím, že jim umožní komplexněji vnímat společenský vývoj ve světě i doma*“ (Kühnlové 1999, 95). Dále uvádí, že propojení zeměpisu s některým tvůrčím předmětem může mít velmi motivační či výchovný charakter a jsou významným nástrojem k rozvíjení osobnosti žáka.

V rámci zeměpisu můžeme využít výtvarnou výchovu k vytvoření panoramatického náčrtu krajiny, z hlediska hudební výchovy lze zmapovat přítomnost významných hudebníků na různých místech v regionu, v oblasti občanské výchovy lze využít tématu zkoumání místních tradic a jejich mapování.

5.3.3. ZEMĚPIS A JAZYKY

Propojení zeměpisu a českého jazyka se nabízí v mnoha směrech v tématu Česká republika. Na příkladu místního regionu se lze zaměřit na místní nářečí, na geografické názvosloví, původ místních zeměpisných jmen či na literární ztvárnění místní krajiny. V tomto spojení předmětů se nabízí též kooperace učitelů českého jazyka a zeměpisu. Hodina tak dostane nový rozměr a bude též obohacena o dva různé pohledy na stejnou problematiku.

Cizího jazyka lze v rámci zeměpisu využívat s modernizací doby stále více. Nejde tu však o výuku zeměpisu v cizím jazyce, pouze o využití cizích slov v rámci zeměpisu⁷, vysvětlení cizojazyčných pojmů geografické terminologie. V současné době se stále více slov stává takzvaně mezinárodními. Praktickým příkladem jedné z metod propojení cizího jazyka a zeměpisu v místním regionu může být příprava turistické trasy v okolí školy v cizím jazyce pro zahraniční návštěvu (Kühnlová, 1999, s. 96).

5.3.4. ZEMĚPIS A MATEMATIKA

Předmět zeměpis je neodmyslitelně spjatý také s matematikou. Zkoumání nejrůznějších geografických vazeb v přírodě se neobejde bez matematiky. Jedná se například o výpočty kartografické v rámci práce s měřítkem mapy, výpočet průtoku a povodí či používání a sestavování různých grafů i v rámci humánní geografie.

---

⁷ Metoda CLIL = výuková metoda, založená na výuce konkrétního předmětu prostřednictvím cizího jazyka, takže si žák osvojuje znalosti a dovednosti v obou předmětech současně.

5.4 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

Průřezová témata reprezentují okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí vzdělávání. Tematické okruhy průřezových témat procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení jednotlivých předmětů. Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání. V průběhu základního vzdělání musí škola nabídnout žákům postupně všechna průřezová témata. Očekává se od nich rozvoj žáka a jeho osobnostních, sociálních a morálních vlastností a potřeb, dále zdůrazňují multikulturní, globální a proevropský aspekt výchovy a vzdělávání. Zároveň se u žáků rozvíjí základní úroveň mediální gramotnosti, kde si mají vybírat vhodné zdroje a naučí se rozlišovat mezi nimi a nekvalitními informacemi.

Průřezová témata také mají žáky vést k pochopení důležitosti environmentálního jednání. V neposlední řadě rozšiřují poznání žáků, umožňují jim získat komplexní pohled na danou problematiku a formovat jejich postoje a systém hodnot. Učí je též pracovat v kooperaci s ostatními a zároveň rozvíjet vlastní individualitu. Důležitým rysem průřezových témat je, že mají být realizovány co nejvíce prakticky prostřednictvím různých cvičení, diskuzí nebo modelových situací. Proto učitel musí mít na paměti, že při realizaci je třeba nejen zvolit vhodné téma, ale také metody, kterými naplní požadavky průřezového tématu. Průřezová témata se prolínají všemi vzdělávacími oblastmi, nesmíme je však zaměňovat s mezipředmětovými vztahy. Průřezových témat je 6 a v následující části si shrneme jejich základní záměry v souvislosti s využitím v předmětu zeměpis.

Osobnostní a sociální výchova je prvním z průřezových témat a orientuje se především na osobnost žáka, přičemž jeho smyslem je pomáhat každému žákovi utvářet si každodenní praktické dovednosti a hodnoty. Jejím smyslem je pomáhat hledat cestu k vlastní životní spokojenosti. Toto téma má například rozvíjet základní dovednosti dobré komunikace, pomáhá k utváření dobrých mezilidských vztahů a rozvíjí dovednosti pro spolupráci. Nejvhodnější metodou je skupinový projekt, kde žáci společně řeší problémovou úlohu, učí se rozdělit si úkoly či role ve skupině, musí spolu komunikovat a všichni se snaží dosáhnout stejného cíle v podobě dokončeného projektu s co nejlepším výsledkem.

Výchova demokratického občana je průřezové téma, které si klade za cíl naučit žáky spravedlnosti, toleranci a odpovědnosti. Dále mají pochopit principy a důležitost demokratické společnosti, ve které žijeme, řešit problémy pomocí kritického myšlení a se

zachováním lidské důstojnosti a s respektem k ostatním. V tomto tématu je nejdůležitější zaměřit se na dodržování lidských práv a svobod, řádů, pravidel a povinností. Důležité je také naučit žáky nést odpovědnost za případné nedodržování pravidel, naučit je rozhodovat s vědomím možných následků. To vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení. Vhodným tématem je v tomto případě řešení globálních problémů. Žáci ve skupinách či individuálně tvoří hypotézy o možnostech zlepšení těchto problémů, řeší je z mnoha pohledů, vytváří si vlastní názor a zaujímají své stanovisko.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech se zabývá výchovou budoucích evropských občanů, zodpovědných a tvořivých osobností, v dospělosti schopných mobility a flexibility v pracovní sféře i v soukromém životě. Rozvíjí poznání žáků v evropském i mezinárodním prostoru a ukazuje možnosti, které jim tento prostor nabízí. Cílem tématu je prohloubit u žáků dovednosti potřebné pro orientaci v evropském prostředí, učít je vnímat naše evropské kořeny a kulturní vývoj či vést k pochopení současné evropské politiky. V tomto tématu lze využít metodu zkoumání historického vývoje jednotlivých států, hledat informace z různých zdrojů a srovnávat se současnou situací.

Průřezové téma **multikulturní výchova** seznamuje žáky s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. V dnešním světě, který je stále více propojený, je toto téma naprosto nepostradatelné. Učí žáky toleranci, solidaritě, spravedlnosti a respektování vzhledem k neustále se rozšiřující sociokulturní rozmanitosti. Multikulturní výchova se též dotýká mezilidských vztahů. Mezi nejdůležitější cíle tohoto průřezového tématu patří učít žáky žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, přijmout druhého jako sobě rovného jedince se stejnými právy, napomáhat prevenci vzniku xenofobie a uvědomovat si dopady svých možných verbálních i neverbálních projevů nesnášenlivosti. V zeměpise by tak měli žáci pracovat ve skupinách s ostatními příslušníky jiných sociokulturních skupin. Učitel by se měl zaměřit na důkladné vysvětlení všech světových náboženství, využít videoukázky o kulturách z různých konců světa a vyjadřovat se k nejrůznějším článkům, které se týkají aktuálních problémů tohoto tématu ve světě i na území České republiky. Žáci mají každodenní přístup na internet, vidí různé reportáže v televizi nebo je slyší v rádiu. Učitel by tyto mediální informace neměl nechat bez povšimnutí a měl by naopak využít možnosti žákům téma zprostředkovat.

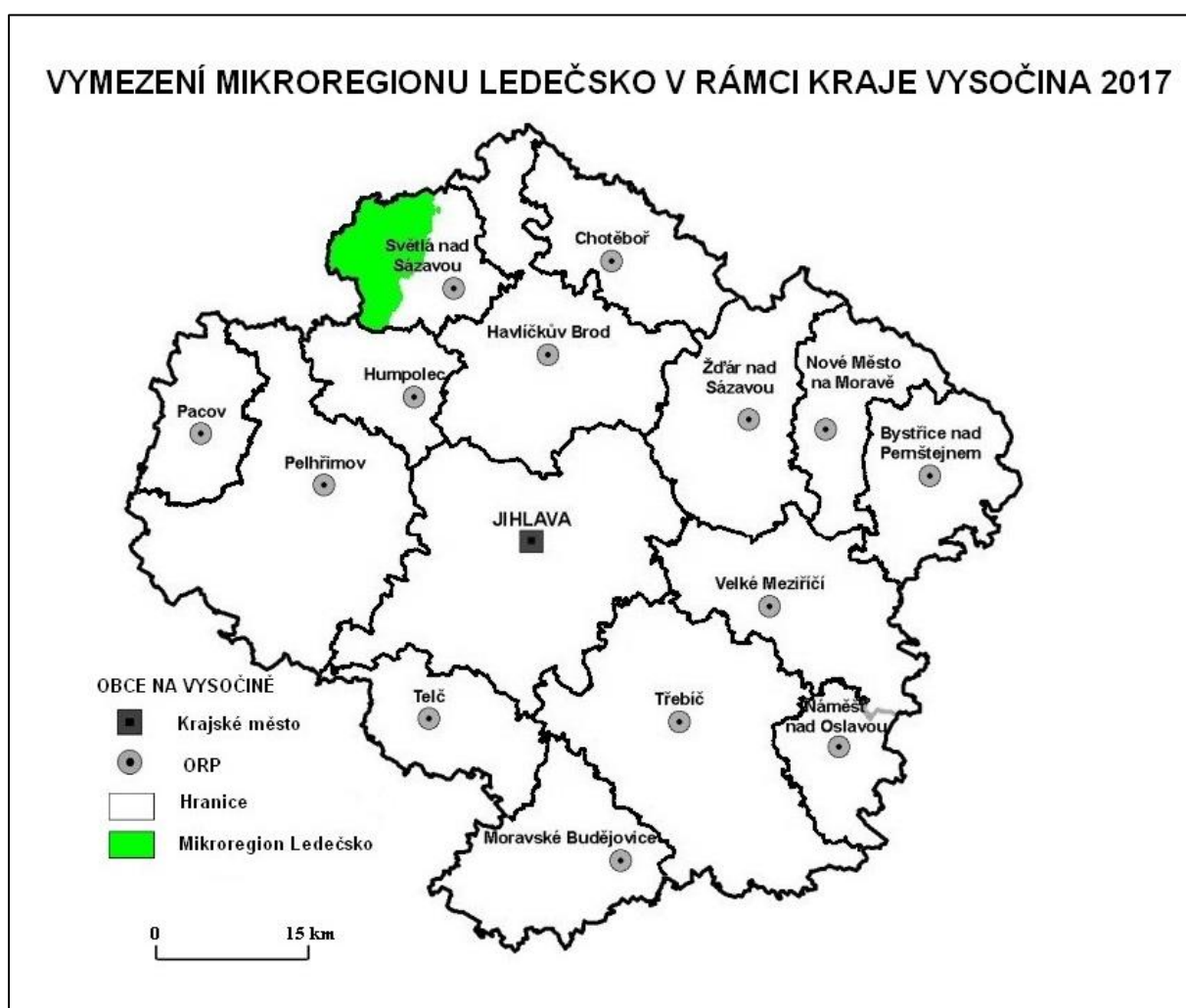

Environmentální výchova vede žáky k pochopení vztahu člověka a životního prostředí, k poznání významu odpovědnosti za jednání jedince a následných dopadů na prostředí. Dále vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí v zájmu udržitelnosti pro další generace. Cílem je pěstovat u žáků návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání a umožnit pochopení souvislosti mezi lokálními a globálními problémy. V rámci zeměpisu je nutné žáky seznámit s možnostmi přispění k ochraně přírody. Ukázat jim například na území České republiky, jak se stát zaslouhuje o ochranu přírod i památek, v nejlepším případě nějaké toto místo v rámci terénní výuky navštívit.

Poslední průřezové téma s názvem **mediální výchova** má zcela jasný cíl, a to naučit správně pracovat s médii a moderní technikou. Je třeba naučit žáky rozeznávat vhodný zdroj informací, využívat média k lepším výsledkům při práci, zužitkovat jejich potenciál atd. V hodinách zeměpisu je vhodné využít tyto možnosti při práci na počítačích i na tabletech při vyhledávání informací nebo využití nejrůznějších aplikací při plnění úkolu.

6 MIKROREGION LEDEČSKO

Tato kapitola shrne možnosti využití mikroregionu k účelům terénní výuky pro žáky druhého stupně základní školy. Bude popsána celková charakteristika mikroregionu, zvláštní pozornost bude věnována jednotlivým zajímavým místům, jejich historii, popisu, významnosti postavení v mikroregionu atd. Tato charakteristika se následně stane teoretickým podkladem pro vytvoření zeměpisných exkurzí na území mikroregionu Leděčko, popsanych v kapitole 7.

Obrázek 3. Vymezení mikroregionu Leděčko v rámci kraje Vysočina 2017 (Zdroj: Zpracovala autorka)

6.1 MÍSTNÍ REGION

Učivo o místním regionu je nejvhodnější pro využití ve výuce na prvním i druhém stupni základní školy. Právě místní oblast je nevhodnější především proto, že ji žáci víceméně znají a je pro ně jednodušší pochopit některé mezipředmětové souvislosti. Při příležitosti terénní výuky v místním regionu se naučí dívat na okolí v širších souvislostech, než jsou zvyklí. Tento druh výuky má tedy nesporný význam pro osobnostní rozvoj žáka, přesto tento potenciál nebývá často ve školách plnohodnotně rozvíjen.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, výuka místního regionu je zařazena již v RVP ZV pro 1. stupeň ZŠ. Místní region je zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. V rámci tohoto předmětu mají žáci na základní úrovni zkoumat nejrůznější jevy v přírodě, poznávat hlavní rysy obce, ve které žijí, a pochopit základní vazby mezi přírodou a společností ve svém bezprostředním okolí či v okolí školy. Větší význam má při poznávání místního regionu ale druhý stupeň ZŠ. Jedná se především o vzdělávací obor Zeměpis, kde je zařazeno mnoho témat, které jsou vhodné k terénní výuce v souvislosti s poznáváním místního regionu.

Vzhledem k povaze diplomové práce, která se zabývá konkrétní oblastí mikroregionu Ledčecko, porovnám možnosti propojení ŠVP Základní školy v Ledči nad Sázavou s tématy, které mohou být využity při terénní výuce v místním regionu. V šestém ročníku je to v rámci předmětu zeměpis téma kartografie (mapy), kde se jedná především o orientaci v terénu pomocí mapy, dále lze využít znalostí o světových stranách, určování zeměpisné polohy a v neposlední řadě práce s materiálními pomůckami, jako jsou buzola, kompas či v dnešní době více využívané přístroje pro zjištění GPS souřadnic. V šestém ročníku je dále možné využití místního regionu pro téma krajinné sféry⁸, kdy žáci mohou v terénu zkoumat přírodní zákonitosti či sociokulturní jevy. V osmém⁹ ročníku lze využít probíraného tématu Česká republika, do kterého je zařazen i samotný mikroregion Ledčecko. Zároveň lze využít i dalších témat týkajících se České republiky, jako je například rozložení průmyslu či využitelnost zemědělské půdy, i tato témata lze aplikovat na místní region. V devátém ročníku se žáci v rámci ŠVP ZV na Základní škole v Ledči nad Sázavou mají věnovat aplikaci

---

⁸ Krajinné sféry dělíme na dvě základní roviny, jedná se o rovinu fyzicko-geografickou a socio-ekonomickou. V rovině fyzicko-geografické hovoříme o litosféře, pedosféře, hydrosféře, atmosféře a biosféře, naopak v rovině socio-ekonomické o obyvatelstvu, sídlech, průmyslu, zemědělství službách atd.

⁹ Učivo sedmého ročníku je záměrně vynecháno vzhledem k povaze probíraných témat, které se zabývají regiony světa.

veškerých poznatků v rámci světa. Při poznávání místního regionu lze využít téma cestovního ruchu, typů krajiny nebo ochrany životního prostředí, i tato témata lze zasadit do místního regionu. V devátém ročníku je zařazeno také téma globálních problémů, ke kterému se Hana Kühnlová vyjadřuje jako k principu, který je třeba si uvědomit ve smyslu „globálně myslet – lokálně jednat“, čímž poukazuje na to, že řada globálních problémů má příčinu v nevhodném chování jedinců na lokální úrovni (Kühnlová et Čekal, 2011). Tyto globální problémy se dají aplikovat do terénní výuky na lokální úrovni. Může se jednat o znečištění vod, plýtvání, využívání energií atd.

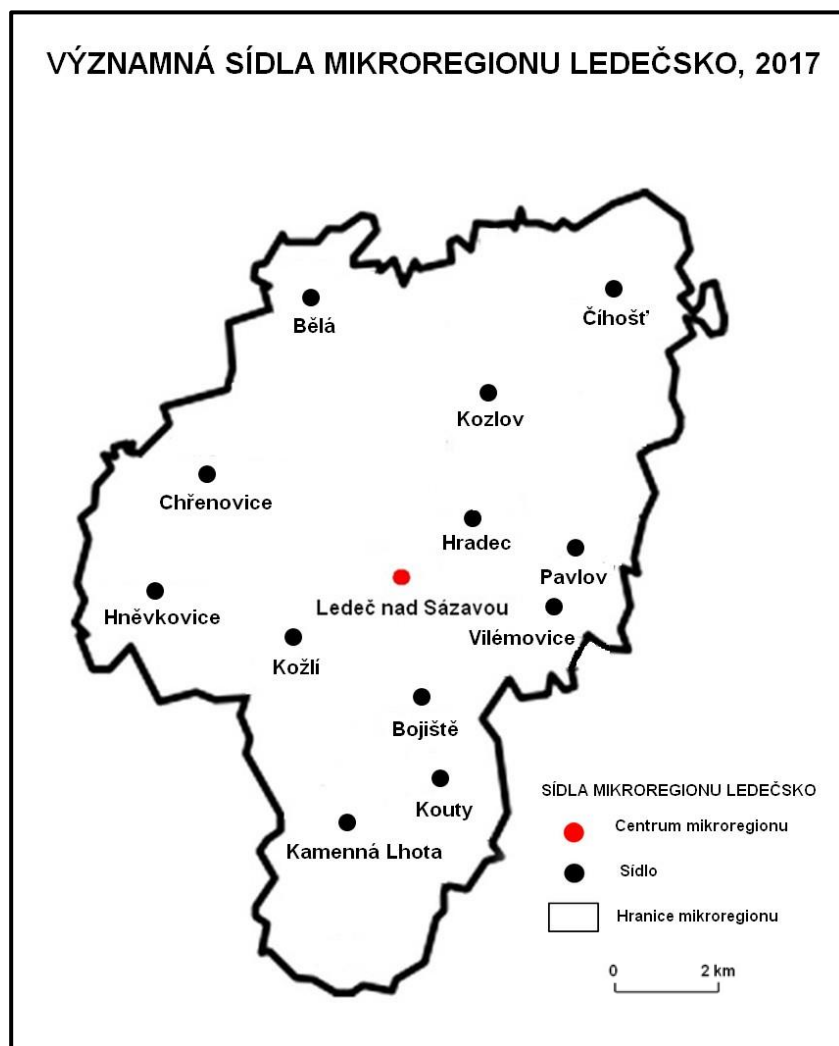
Diplomová práce se však také zaměřuje na mezipředmětové vztahy, proto nelze opomenout ani ostatní předměty, které lze využít a propojit v tomto případě se zeměpisem v rámci terénní výuky v místním regionu. Zaměříme se nejprve na vzdělávací oblast Člověk a společnost, konkrétně na vzdělávací obor Dějepis. V šestém ročníku lze využít úvod do učiva dějepisu, v sedmém ročníku vznik středověkých měst, rozvoj řemesel, jednotlivé umělecké slohy středověku a novověku. V osmém a devátém ročníku pak můžeme využít vliv světových válek či činnost komunismu na vývoj města. Ve vzdělávacím oboru Občanská výchova pak s místním regionem v šestém ročníku spojeno téma naše obec, region, kraj, naše vlast či kulturní život. V sedmém ročníku můžeme využít téma majetek a vlastnictví v souvislosti s majetkem duševním či majetkem ve formě historických památek či tradic. V osmém ročníku se jedná o téma související s hospodářstvím či lidskými právy a v devátém ročníku o témata duchovní rozvoj člověka nebo evropská integrace. Jistě lze podpořit v rámci zeměpisu ještě další mezipředmětové v souvislosti s terénní výukou, jednalo by se o předměty přírodopis, fyzika atd. Vzhledem k mým aprobačním předmětům, kterými jsou zeměpis a dějepis, zůstanu spíše v rovině humanitní, a zaměřím se tedy na mezipředmětové vztahy mezi zeměpisem, dějepisem, občanskou výchovou nebo částečně českým jazykem.

„Znám Sázavu od svých mladičkových let a znám ji od těch nejpodivuhodnějších míst tam nahoře, kde se říká ve Stvořidlech, tam, kde řeka hučí, šumí a bouří a za chvíli zase klidně plyne přes ohlazené balvany, ploché jako stolní desky i opět vysoké a všelijak vykotlané vodou, v létě prohřáté sluncem. Všude kolem se táhnou borové háje a lesy i vysoké skály a za nimi pak malebný vysoký kopec Melechov“ (Jaroslav Foglar et Pleva, 1999, s. 74).

6.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA MIKROREGIONU LEDEČSKO

Mikroregion Leděčko se nachází v severozápadní části kraje Vysočina v okrese Havlíčkův Brod. Protéká jím řeka Sázava, která je sama o sobě velkým turistickým lákadlem především pro příznivce vodáckého sportu. Hlavním centrem mikroregionu Leděčko je město Leděč nad Sázavou. To vzniklo již ve 13. století, a ačkoli nikdy nebylo městem královským, může se pyšnit řadou dochovaných historických památek.

Posázavská krajina nabízí mnoho přírodních unikátů často uznávaných i významnými odborníky a organizacemi, přitom není nutné jet stovky kilometrů do dalekých krajů. Území Leděčka také patří mezi ekologicky nejčistší v České republice. Typický pohled do krajiny Leděčka nabízí obraz kopců porostlých lesy, lemovaných loukami a poli.

Obrázek 4. Významná sídla Mikroregionu Leděčko, 2017 (Zdroj: Zpracovala autorka)

6.3 ZÁJMOVÉ OBLASTI MIKROREGIONU LEDEČSKO

6.3.1 LEDEČ NAD SÁZAVOU

Město Ledec na Sázavou se rozkládá po obou březích řeky Sázavy. Až do reorganizace v roce 1960 se jednalo o město okresní. Do roku 1921 se město jmenovalo zkráceně Ledec, svůj rozšířený název získalo z důvodu usnadnění poštovních služeb. Dějiny města Ledce nad Sázavou jsou neodmyslitelně spjaty s historií Ledeckého hradu. Významným obdobím se pro Ledec stal počátek 20. století, kdy město hospodářsky i společensky vzrostlo. Zasloužila se o to výstavba železniční tratě. Druhým významným mezníkem pro hospodářský rozvoj města byl konec 40. let, kdy byla dokončena výstavba strojírenského podniku. Díky novým pracovním příležitostem vzrostl počet obyvatel a město se začalo rozrůstat o nové bytové i rodinné domy.

V dnešní době láká město své návštěvníky svou všestranností. Turisté zde najdou řadu historických i přírodních památek či dostatek kulturního i sportovního vyžití. Z historických památek se jedná především o gotický hrad s přístupnou věží a hradním muzeem. Nedaleko centra města se nachází rozlehlý a udržovaný lesopark Šeptouchov, sloužící k procházkám v přírodě i odpočinku. V létě je na hradě i v centru města pořádána řada kulturních akcí v podobě koncertů i vystoupení místního ochotnického divadelního spolku. I přes kopcovitý povrch je zde v oblibě cyklistika a v neposlední řadě vodní sporty, kterým je okolí města přizpůsobeno.

Nesmíme tedy opomenout řeku Sázavu, která městem protéká. Sázava, jejíž jméno je připomínáno již od roku 1000 našeho letopočtu, pramení ve Žďárských vrších v rybníku Velké Dářko. Délka celého toku činí 224,6 km, šířka řeky v Ledci nad Sázavou je pod centrálním mostem 56 metrů. Sázava se dále vlévá do Vltavy. Řeka Sázava patří mezi nejhezčí v republice a je každoročně vyhledávána turisty vodního sportu pro svou dobrou splavnost a díky krásné okolní přírodě. Je vhodná jak pro milovníky adrenalinu, kteří chtějí využít možností přejetých úseků a množství jezů, tak pro rodiny s dětmi, které si jen chtějí užívat klidu, malebné přírody a klidných úseků řeky Sázavy.

6.3.1.1 LEDEČSKÝ HRAD

Ledečský hrad se nachází v centru města Ledeč nad Sázavou na vysokém ostrohu vápencové skály na pravém břehu řeky Sázavy. Z východní strany k němu vede dnes již kamenný most, pod kterým je vykopán hluboký příkop. Hrad pochází ze 13. století, ale ještě před jeho výstavbou stála na místě dřevěná tvrz, ta byla zřízena na ochranu obchodní cesty vedoucí z Jihlavy přes Ledeč do Prahy. Ledečský hrad je krásnou dochovanou ukázkou gotické architektury, avšak na jednom ze dvou nádvoří najdeme prvky renesance v podobě ozdoby omítek, arkádové chodby a renesanční lodžie. Dominantou hradu je gotická věž z konce 13. století vysoká 32 metrů. Na nádvořích můžeme obdivovat také kamennou kašnu, studnu na hradě nenajdeme, hrad ji nikdy neměl. Najdeme zde také staré konírny a sluneční hodiny.

Obrázek 5. Ledečský hrad (Zdroj: Autorka)

Obrázek 6. Ledečský hrad (Zdroj: Autorka)

Hrad je v současné době z velké části majetkem města, z menší části pak majetkem místních podnikatelů, díky kterým však vzkvétá. Za posledních několik let se dočkal viditelných oprav exteriéru a v současné době probíhá i částečná oprava interiérů. Hrad se využívá k nejrůznějším výstavám a v posledních letech sloužil také filmovému průmyslu, který při natáčení využívá typický gotický ráz této stavby (Pleva, 10). Hradní nádvoří je každý den volně přístupné návštěvníkům, kteří mohou rovněž vystoupat na věž. K využití terénní výuky je toto místo vhodné hned z několika důvodů. Hrad je spjat s dějinami celého města, je to centrální bod a nemusíme chodit ani na vyhlídku do věže, abychom si prohlédli celé město, které se nám otevírá při pohledu z hradní brány. Tento výhled lze využít pro znázornění struktury města nebo pro zakreslení panoramatického náčrtu.

6.3.1.2 LEDEČSKÉ NÁMĚSTÍ

Centrem města je oválné náměstí nacházející se na levém břehu řeky Sázavy. Pojmenováno je po významné české osobnosti, kterou byl Mistr Jan Hus, jeho pomník v podobě sochy v nadživotní velikosti je také dominantou místního náměstí. Socha na něm stojí již od roku 1926. Druhou sochou, nacházející se na opačné straně náměstí, je barokní morový sloup z 18. století, měřící téměř 11 metrů.

Gymnázium je jednou z nejstarších budov na náměstí. Je to jediná čistě secesní stavba ve městě, do dnešních dnů nebyla poškozena přestavbou. Pochází z let 1898 – 1900 a původně sloužila jako hotel. Po druhé světové válce, konkrétně v roce 1946 (první studenti zasedli do lavic gymnázia v pondělí 9. září 1946), bylo v budově zřízeno gymnázium, které je zde dodnes (Pleva, 1997, s. 72).

Jediná budova, nacházející se uprostřed náměstí, je v současné době v havarijním stavu. Stavbu, ještě nedávno využívanou jako dům dětí a mládeže, znají místní pod jejím dřívějším názvem - Dívčí škola. Dominantou náměstí je však budova radnice, která zde stojí již od roku 1848. Původně byla používána pro justiční správu, krátce sloužila jako budova pro první stupeň základní školy, ale od roku 1995 zde sídlí městský úřad i městská knihovna.

Obrázek 7: Budova gymnázia (Zdroj: Autorka)

Obrázek 8: Husovo náměstí (Zdroj: Autorka)

6.3.1.3 SYNAGOGA

Židovská synagoga stojí nedaleko Husova náměstí v ulici Na Potoce. Byla postavena již v roce 1739 jako přízemní stavba ve stylu vesnického baroka. V 19. století částečně vyhořela a poté byla opravena ve stylu klasicismu. Mnohem zajímavější je však vnitřek synagogy, který se pyšní zejména klenbami, štukatérskými malbami i ženskou galerií.

Ledečská židovská obec zanikla roku 1942 při tragickém odchodu místního židovského obyvatelstva do koncentračních táborů, po válce se do Ledče už nikdo nevrátil. Německé úřady odvezly vzácné památky židovské kultury do Prahy, kde mělo být vybudováno muzeum vyhynulé židovské rasy. Odvezeno bylo přes 40 židovských náboženských předmětů, mimo jiné i 5 vzácných židovských tór, které sloužily jako zdroj židovské věrouky. Ani tyto předměty se do Ledče už nikdy nevrátily.

Po druhé světové válce sloužila ledečská synagoga jako skladiště, ale v roce 1991 byla Ministerstvem kultury České republiky prohlášena za kulturní památku. Dnes je interiér i exteriér synagogy opraven a slouží především ke kulturním akcím a k výtvarným výstavám. V synagoze je krásná akustika, proto je vhodná například k pořádání vernisáží či ke koncertním vystoupením (Pleva, 1991, s. 33).

Obrázek 9: Ledečská synagoga (Zdroj: Autorka)

Obrázek 10: Interiér synagogy (Zdroj: Autorka)

6.3.2 STVOŘIDLA

Stvořidla se nacházejí ve východní části mikroregionu Ledčsko, na středním toku řeky Sázavy. Jsou nejstarší přírodní rezervace v okrese Havlíčkův Brod¹⁰. Jedná se o přeřinatý úsek řeky Sázavy nacházející se mezi městy Leděč nad Sázavou a Světlá nad Sázavou. Řeka si zde proráží cestu přes žulový masiv Melechov. Koryto řeky je hluboce zařezané a má tvar písmene „V“ s četnými prahy a balvany. Průtokem mezi balvany se zde voda okysličuje a čistí, čímž vytváří přírodní čistící stanici vody. Mluvíme zde o více než dvěstěhektarovém prostoru. Stvořidla nabízejí ojedinělý pohled na malebnou krajinu uprostřed smrkových nebo smíšených lesů. Mohou se též pyšnit výskytem chráněných živočichů, jako je například mlok skvrnitý či vydra říční. V současné době slouží jako rekreační středisko a jsou vhodná k pěší či vodní turistice, jde totiž o oblíbený úsek českých řek.

Stvořidla jsou též opředena legendami, jedna z nich vypráví o sedlákovi, jenž vlastnil neúrodné pole. Domluvil se proto s čertem, který mu měl na poli pomoci výměnou za jeho duši. Po deseti letech si čert měl vzít sedlákovu duši, ten se však rozhodl čerta přelstít a pokropil své stavení svěcenou vodou, aby čert do stavení nemohl. Čert si nenechal tuto lest líbit a rozhodl se pro radikální řešení. Doletěl do nedalekého lomu a nabral náruč kamenů, kterou chtěl zasypat sedlákovo pole i stavení. Při cestě zpět však čerta oslnilo slunce a on svůj náklad vysypal do koryta řeky Sázavy (Pleva, 2005, s. 115).

6.3.3 SLUNEČNÍ ZÁTOKA

Nedaleko Ledče nad Sázavou, na levém břehu řeky Sázavy, se nachází proslavená Sluneční zátoka. Tato rozlehlá louka, nacházející se v malebné krajině Posázaví, sloužila již od počátku 20. století jako letní tábořiště skautských oddílů. V letech 1925 – 1945 zde tábořil oddíl Pražská dvojka, kterou vedl Jaroslav Foglar pod přezdívkou Jestřáb. Sluneční zátoka se stala předlohou pro Foglarovu nejznámější knihu Hoši od Bobří řeky. V roce 1997 se Foglarova Sluneční zátoka dočkala zásluhou ledečského skautského střediska vystavení památníku spisovatele Jaroslava Foglara. Slavnostního odhalení se zúčastnil i sám Foglar, který zde již v roce 1927 tábořil se svými hochy od Bobří řeky. Byla to jeho poslední návštěva posázavské krajiny, ale skautské tábory, které si spisovatele připomínají, se tu konají dodnes (Pleva, 2005, s. 117).

---

¹⁰ Přírodní a krajinná rezervace tu byla vyhlášena již v roce 1948 z důvodu zabránění ničení krajiny především odvážením balvanů, které dále sloužily jako stavební materiál.

6.3.4 VODNÍ NÁDRŽ ŠVIHOV

Vodní nádrž Švihov, pro mnohé známější pod názvem Želivka, je vodárenskou nádrží na řece Želivce, nacházející se jihozápadně od Ledče nad Sázavou. Byla vystavena jako zdroj pitné vody pro středočeskou oblast včetně Prahy. Jedná se o největší vodárenskou nádrž v Čechách a ve střední Evropě.

Přehrada je vybudována nad soutokem řeky Želivky se Sázavou. Byla vybudována v roce 1975. Před nádrží byla ještě vybudována soustava menších nádrží s názvy Trnávka, Němčice a Sedlice, jejichž účelem je zachytit splaveniny před vodárenskou nádrží.

Při výstavě musela být zaplavena řada vesnic, například Švihov, Staré Kralovice či městečko Zahradka. Dnes již neexistující městečko Zahradka bylo zatopeno v 70. letech a z městečka, které vzniklo již ve 12. století, zbyl pouze kostel sv. Víta, původně postaven v románském slohu. Dnes kostel slouží jako muzeum zátopové oblasti Želivka. Ačkoli skutečně byla zatopena jen dolní část této dříve střediskové obce, z důvodu hygienické ochrany však byli vysídleni všichni obyvatelé a z dvou set čísel popisných zůstal zachován právě jen zmiňovaný kostel.

6.3.4.1 ČERTOVY DÍRY

Jeskyně Čertovy díry jsou skupiny skal, které vytvářely strmé skalní útesy v údolí řeky Želivky. Skály dnes leží převážně pod vodou přehradní nádrže Švihov. V minulosti zde bylo množství chodeb, které jsou dnes zatopené. Řeka Želivka zde vyhloubila jeskyni, jejíž vznik byl v minulosti přičítán nadpřirozeným bytostem. Chodby a otvory jsou však pozůstatkem dřívějších pokusných štol, proběhlo zde několik pokusů o těžbu zlata a stříbra, které však byly bez úspěchu. Voda přehradní nádrže dnes sahá až těsně ke vstupu do skalní jeskyně.

6.3.4.2 „HITLERŮV MOST“

Zatopený, nedostavený most pocházející z období protektorátu měl být původně součástí dálnice vedoucí z Prahy do Brna. Dnes je především turistickou atrakcí, ačkoli je vstup na něj vzhledem k ochrannému pásmu v okolí přehrady zakázán.

6.3.5 ČÍHOŠŤ

Číhošť je obec nacházející se severovýchodně od Ledče nad Sázavou v nadmořské výšce 529 metrů. Ačkoli je Číhošť malou vesnicí (má vymezenou katastrální plochu na 1628 ha) a její počet obyvatel činí 326 obyvatel¹¹, má návštěvníkům co nabídnout. Nejvýznamnější stavbou v Číhošti je kostel Nanebevzetí Panny Marie, o němž jsou první zmínky z roku 1350. Jedná se o jednolodní gotický kostel, který se může pyšnit hlavním žulovým oltářem postaveným již v románském stylu. Kostel je neblaze proslaven akcí státní bezpečnosti v roce 1949, takzvaným „Číhošťským zázrakem“. Při této akci, namířené proti církvi, byl roku 1950 umučen ve vězení zdejší farář Josef Toufar (Pleva, 1999, s. 40).

V Číhošti najdeme také geometrický střed České republiky. Tím je těžiště plochy vymezené státními hranicemi, při výpočtu však plochu pokládáme za výškově stejnou, tedy nebereme v úvahu pohoří ani nížiny. Geografický střed byl v Číhošti určen několika metodami a z několika různých zdrojů a konečný verdikt padl v roce 2004. V současné době zde najdeme vystavěný památník s místními souřadnicemi, dřevěný altán pro návštěvníky a také evropský rozcestník. Do budoucna by obec chtěla vybudovat 45 metrů vysokou rozhlednu na nedalekém vrchu Borovina s vyhlídkovou plochou ve výšce 750 metrů nad mořem, z níž by bylo možné spatřit velkou část České republiky. Momentálně však obec na zrealizování tohoto plánu nesehnala finanční prostředky.

Obrázek 11: Geografický střed ČR (Zdroj: Autorka)

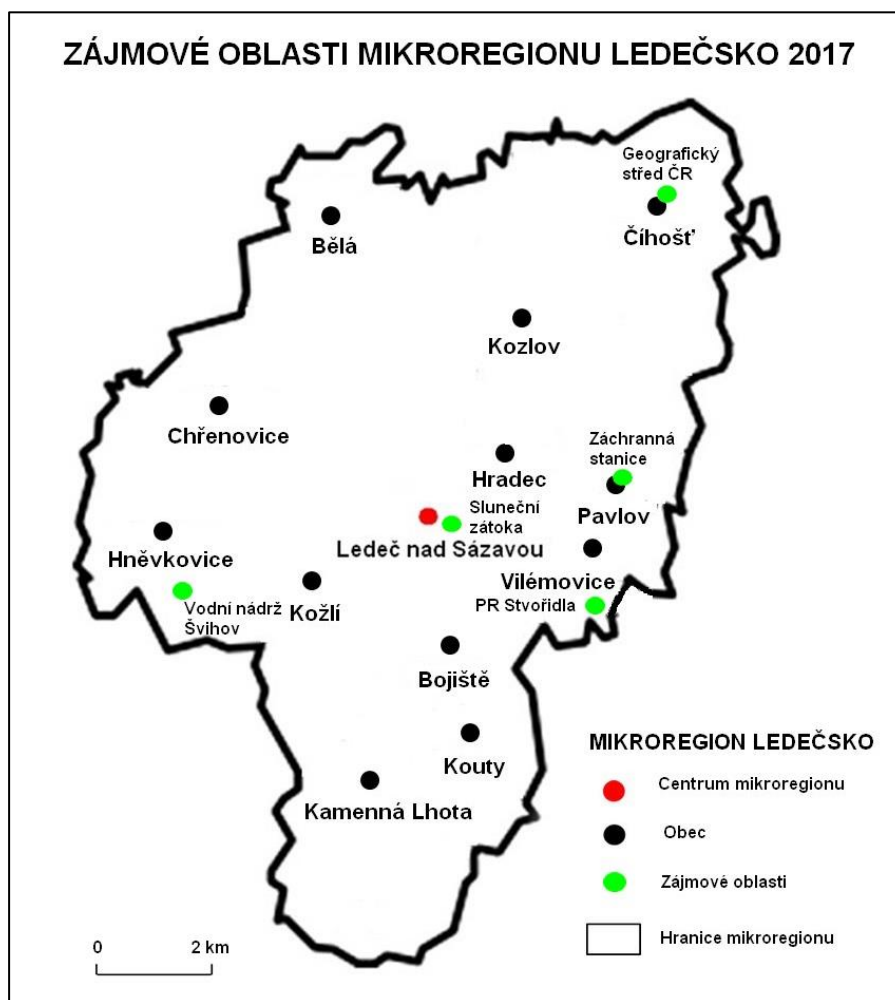

Obrázek 12: Číhošťský kostel (Zdroj: Autorka)

¹¹ Informace o počtu obyvatel se vztahuje k 1.1. 2016 (Regionální informační servis, 2016).

6.3.6 PAVLOV

Obec Pavlov se nachází východně od Ledče nad Sázavou. Má bohatou historii, neboť vznikla již ve 13. století. Stejně jako většina obcí na Vysočině se zabývala především zemědělstvím, ale měla také značný význam ve výrobě skla. V obci bylo dokonce několik hutí, které se specializovaly na různé výrobky, některé na výrobu tabulkového skla, jiné na foukání a výrobu barevného skla. Dnes je obec známa především díky záchranné stanici ochrany fauny, která se zde nachází již od roku 1989. Záchraná stanice Pavlov se specializuje na pomoc handicapovaným zvířatům, především zraněným jedincům či odloženým mláďatům. Dále se stanice zaměřuje na environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu dětí i dospělých. Stanice se také zapojuje do programů určených pro zvířata v naší přírodě, kterým hrozí vyhubení. Dále nabízí řadu výukových programů pro mateřské, základní i střední školy, v nabídce je také řada projektů, do kterých se žáci mohou zapojit.

Obrázek 13: Zájmové oblasti mikroregionu Ledčsko 2017 (Zdroj: Autorka)

7 NÁVRHY EXKURZÍ

V praktické části této diplomové práce se zaměřím na návrhy zeměpisných exkurzí pro žáky 2. stupně základních škol, v tomto případě primárně určené pro žáky Základní školy v Ledči nad Sázavou. Exkurze budou zároveň podpořeny mezipředmětovými vztahy. Při návrzích budu vycházet z možností, které pro terénní vyučování nabízí zkoumaný mikroregion Ledčsko, využiji tedy zajímavá místa a oblasti, jednotlivě podrobně rozebrané v kapitole 6.

V této kapitole budou celkem 4 návrhy exkurzí, každý určený pro jeden ročník (6. -9.) 2. stupně základní školy. Exkurze se budou lišit zaměřením, cíli, úkoly, ale především místem, kde se konají, jde totiž o maximální využití možností mikroregionu. Ke každému návrhu je přiložen i klíč, který většinou obsahuje jen návrh možného řešení, řada úkolů je o fantazii žáků, jejich kreativitě, nápadech a všímavosti, není tedy zcela možné obsáhnout v klíči všechny možnosti odpovědi či splnění úkolu. Klíč bude umístěn v příloze diplomové práce. Dále ke každému terénnímu cvičení připojím podrobnou metodiku, která usnadní učiteli přípravu v případě využití exkurze v praxi. Každý návrh bude též doplněn o možnost rozšíření či případné upozornění na rizika. Hned v úvodu bych však chtěla zmínit jedno pravidlo, kterým se řídím i v každodenním životě: Vždy myslet na to, že se může něco nečekaně přihodit. Je to možná trochu děsivé pravidlo, ale člověk je pak připravený a většinou ho už nic nezaskočí. Proto tedy u návrhů nechybí poznámky, ve kterých je upozorněno na povinnosti učitele před začátkem exkurze, i případné další možnosti rozšíření.

Názvy a zaměření jednotlivých návrhů exkurzí:

- Poznáváme naše město – Leděč nad Sázavou
- Změna krajiny a její důsledky - vodní nádrž Švihov
- Cesta po proudu řeky Sázavy – Stvořidla, Sluneční zátoka
- Za zázrakem do středu republiky – obec Číhošť

7.1 EXKURZE ČÍSLO 1 – POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO

Exkurze je primárně zeměpisného charakteru a je určena pro žáky šestého ročníku základní školy. V rámci mezipředmětových vazeb však využívá znalostí i z jiných předmětů, v tomto případě zde hraje velkou roli dějepis a občanská výchova. Další důležité informace jsou uvedeny v příloženém metodickém listu. Tato exkurze byla využita i v praxi. Celkový rozbor průběhu exkurze je popsán v kapitole 8.

7.1.1. METODIKA – POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO

NÁVRH EXKURZE 1	METODICKÝ LIST
Téma exkurze	Poznáváme naše město - Ledec nad Sázavou
Tematické zařazení v ŠVP ZV	Zeměpis: Kartografie - orientace v mapě a v plánu Dějepis: Úvod do učiva dějepisu - proč a jak poznáváme minulost Občanská výchova: Naše obec, region, kraj - zajímavá a památná místa
Mezipředmětové vztahy	Dějepis, občanská výchova
Průřezová témata	OSV - komunikace, kooperace, řešení problémů, EV - historické památky
Doporučený ročník	6. ročník základní školy
Časová náročnost	5 vyučovacích hodin
Organizační forma	Skupinová práce (4 - 5 žáků)
Pomůcky (učitel)	Pracovní listy, vypsání základní informace o památkách
Pomůcky (žáci)	Pevné desky, psací potřeby
Hlavní cíl exkurze	Za pomoci terénního cvičení bude žák intenzivněji vnímat objekty kolem sebe a naučí se nahlížet na ně v souvislostech.
Dílčí cíle exkurze	1. Motivační cvičení k výuce dějepisu 2. Kooperace žáků při práci ve skupině
Doporučené úvodní znalosti žáků	Žák se orientuje v obsahu map, zná mapové značky, barevnou hypsometrii.

POPIS AKTIVIT	ČINNOSTI ŽÁKŮ	ČINNOSTI UČITELE
ÚVODNÍ AKTIVITA - ŠKOLA	Seznámí se s cílem exkurze, rozdělí se do skupin, pracují na první aktivitě.	Seznámí žáky s cílem exkurze, vysvětlí požadavky při práci, zadá první úvodní úkol, vysvětlí smysl tohoto úkolu.
STANOVIŠTĚ 1 - HRAD	Plní zadané úkoly, pohybují se po areálu, hledají informace, pokládají otázky, účastní se závěrečného shrnutí stanoviště.	Prezentuje žákům úvodní informace o památce, obchází skupinky, kontroluje činnost žáků, pomáhá při obtížích s úkoly, řídí konečné shrnutí stanoviště.
STANOVIŠTĚ 2 - NÁMĚSTÍ	Přiřazují obrázky, zakreslují do mapy, pohybují se po náměstí.	Pracuje jednotlivě se skupinkami, slovně hodnotí splnění úkolu, objasňuje nejasnosti, doplňuje informace.
STANOVIŠTĚ 3 - KOSTEL	Vyslechnou úvodní informace, účastní se prohlídky interiéru kostela, zaměřující se na stanovené prvky architektury.	Prezentuje žákům úvodní informace o památce, odpovídá na dotazy, zhostí se role průvodce.
STANOVIŠTĚ 4 - SYNAGOGA	Účastní se prohlídky synagogy s průvodkyní, plní úkoly za pomoci informační brožury a průvodkyně.	Rozdá brožury, přenechá hlavní slovo průvodkyni, je v roli poradce, pozorovatele.
ZÁVĚREČNÁ AKTIVITA - ŠKOLA	Slovně hodnotí průběh exkurze, poskytují učiteli zpětnou vazbu, zpětně vytváří mentální mapu celého programu.	Ujme se závěrečného shrnutí exkurze a slovního hodnocení práce žáků, vyhodnotí naplnění cílů.

Možnost rozšíření: Exkurzi lze rozšířit o další významná místa nacházející se v Ledči nad Sázavou. Po návštěvě synagogy je možné zavítat také na nedaleký zachovalý židovský hřbitov. Možností je i rozšíření o další stavby náboženského charakteru, konkrétně větev křesťanství – protestantismu. V Ledči je několik kroků od synagogy také Husův sbor jako centrum protestantské církve. Další variantou by mohla být návštěva věže ledečského hradu, ze které je krásný výhled na centrum města i posázavskou krajinu.

Rizika: Špatné počasí, zranění při pohybu v terénu.

Poznámky: Ke každému stanovišti je třeba ze strany učitele připravit krátkou průvodní řeč, aby se žáci zorientovali v oblasti, se kterou mají pracovat. Předem domluvit návštěvu jednotlivých památek s pověřenou osobou, případně domluvit průvodce.

7.1.2 PRACOVNÍ LIST – POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO

Úvodní aktivita – škola

Co vás napadne (1 slovo), když se řekne ZEMĚPIS:

Čím se zeměpis zabývá?

Které obory zeměpis zahrnuje?

Co vás napadne, když se řekne LEDEČ NAD SÁZAVOU:

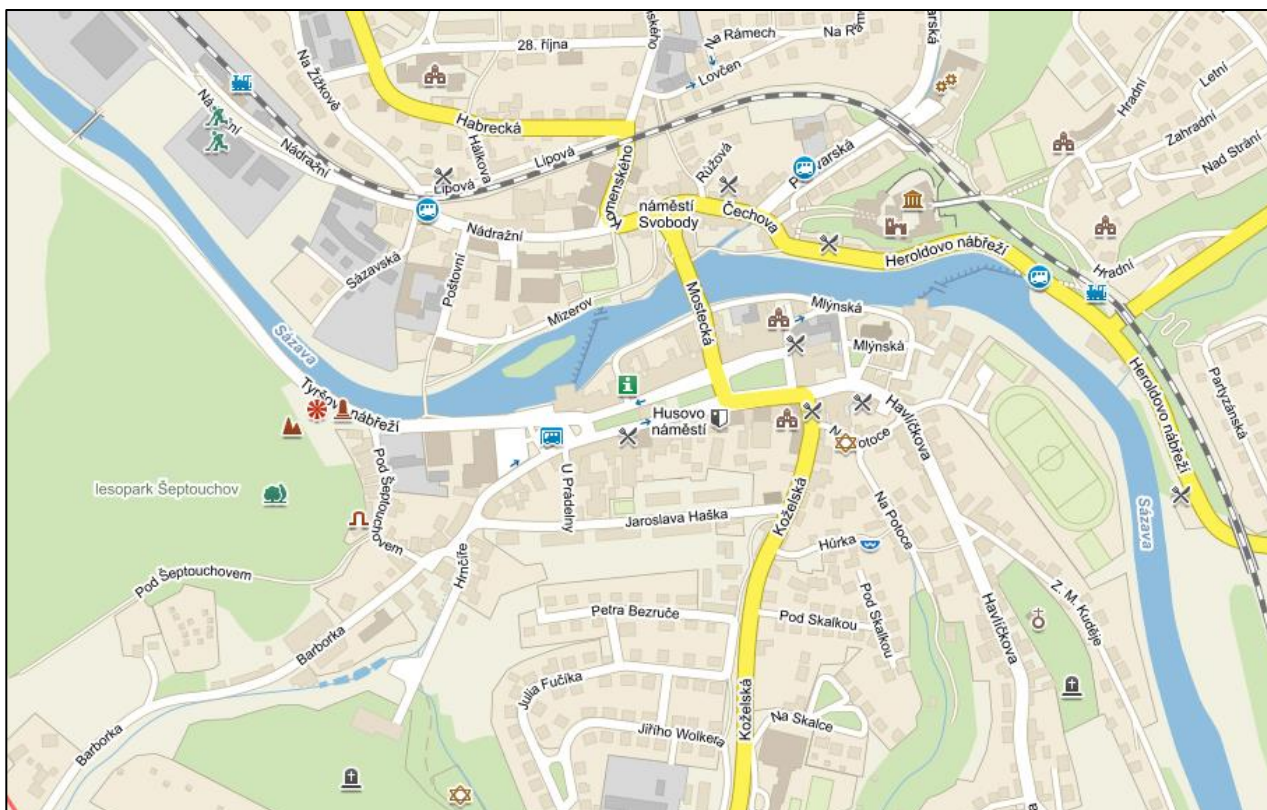
Otázka na cestu:

Co vzniklo dříve, město LEDEČ nebo LEDEČSKÝ HRAD?

Práce s mapou:

Během cesty si do mapy vyznačujte trasu, po které půjdeme.

Stanoviště 1 - hrad Ledec nad Sázavou

Doplňte: Ledecský hrad je nejvýznamnější památkou města. Je postaven na skále nad řekou Sázavou a stojí zde již od ____ . století. Je postaven v uměleckém slohu zvaném _____. Později byl však upraven ve stylu renesance.

- 1) Zjistěte, co jsou SGRAFITA. V prostoru hradních nádvoří hledejte jejich možná zobrazení, které poté zakreslete do rámečků (3 ukázky).

Sgrafita jsou: _____

--	--	--

- 2) Hradní věž. Hradní věž nemusíme ani navštívit, abychom o ní mohli zjistit několik zajímavých informací.
  - a) Zjistěte, kolik metrů věž měří. _____
  - b) Víte, proč se většinou schodiště ve věžích (včetně této) stáčí doprava?
_____
  - c) Proč jsou okénka ve věžích vždy tak malá?
_____
- 3) Proč jsou hrady stavěny vždy na skalách, v lesích nebo na jiných špatně dostupných místech?
_____
- 4) Při vstupu do hradu, konkrétně na horní nádvoří, procházíte branou, do které vede kamenný most. Stál tam tento most vždycky? Svou odpověď vysvětlete.
_____
- 5) Na horním i dolním nádvoří najdeme několik zajímavých stavebních prvků, ze kterých na nás ještě dnes dýchá atmosféra středověku. Zkuste si představit, že žijete v době králů a šlechticů a zamyslete se, k čemu jednotlivé věci sloužily, co bylo na hradě důležité, proč je hrad postaven právě tímto způsobem, a hledejte zde různé zajímavosti, o kterých si poté společně popovídáme. Vše popište nebo nakreslete na druhou stranu tohoto listu.

2.

Stanoviště 2 – Husovo náměstí dříve a dnes

1.

3.

4.

5.

Stanoviště 2 - Husovo náměstí dříve a dnes

- 1) Do mapy zakreslete čísla budov, které na starých snímcích poznáte, názvy těchto budov napíšete k jednotlivým fotografiím.

- 2) Jak se jmenují a koho nebo co znázorňují dvě sochy na náměstí? Víte něco o těchto sochách? O jejich historii či významu?

Stanoviště 3, 4 - křesťanství a judaismus

1) Jak se nazývá stavba, která slouží k modlitbám křesťanům? _____

A jak se jmenuje ta, která slouží ke stejným účelům Židům? _____

2) Co ještě víte o židovských modlitebnách?

---

3) Popište vnější rozdíly dvou staveb na obrázcích.

---

4) Kultura Židů se v mnoha ohledech liší od křesťanské. Najděte v brožurce příklady odlišností od křesťanských zvyků.

Závěrečná aktivita - škola

Na závěr vytvořte **MENTÁLNÍ MAPU**. (Nakreslete mapu cesty, kterou jsme dnes šli, zakreslete, co zajímavého jsme viděli a co vám po cestě přišlo důležité.) Podoba mapy je zcela na vás.

Máte ještě nějaký návrh na zajímavá místa, která můžeme v Ledči navštívit?

7.2 EXKURZE ČÍSLO 2 - PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY

Tato exkurze je primárně určena pro žáky 7. ročníku. Exkurze je kromě zeměpisu zaměřena intenzivně na český jazyk a občanskou výchovu. Opět je při terénní výuce maximálně využít potenciál dané lokality, na který žáci nahlíží v souvislostech a plní ve dvojicích různorodé úkoly a odpovídají většinou na otevřené otázky, za pomoci kterých mají rozvíjet svou fantazii, rozšiřovat si znalosti i vědomosti a uplatnit svou kreativitu.

7.2.1. METODIKA – PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY

NÁVRH EXKURZE 2	METODICKÝ LIST
Téma exkurze	Po proudu řeky Sázavy - Stvořidla, Sluneční zátoka
Tematické zařazení v ŠVP ZV	Zeměpis: Opakování ze 6. ročníku - složky krajinné sféry Český jazyk: Příběhy o přátelství (literatura) Občanská výchova: Osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, vnímání, prožívání
Mezipředmětové vztahy	Český jazyk, občanská výchova
Průřezová témata	EV - klimatické změny, ekosystémy, význam vody, kvalita ovzduší, podmínky pro život OSV - osobnostní a sociální rozvoj (sebepoznání, morální rozvoj - hodnoty, postoje)
Doporučený ročník	7. ročník základní školy
Časová náročnost	6 vyučovacích hodin
Organizační forma	Práce ve dvojicích
Pomůcky (učitel)	Pracovní listy, vybrané peníze na vlak od žáků, fotoaparát
Pomůcky (žáci)	Pevné desky, psací potřeby, základní barvy pastelek
Hlavní cíl exkurze	Žáci si za pomoci pracovních listů rozšíří znalosti o posázavské krajině a dokážou zhodnotit význam řeky Sázavy pro místní region.
Dílčí cíle exkurze	1. Žáci si rozšíří informace o místních významných osobnostech a dokážou aplikovat jejich působení na příkladu místní krajiny. 2. Žáci se naučí vnímat krajinu zároveň poeticky i realisticky.
Doporučené úvodní znalosti žáků	Žáci se orientují v oblasti krajinných sfér, znají pojmy z hydrologie.

POPIS AKTIVIT	ČINNOSTI ŽÁKŮ	ČINNOSTI UČITELE
AKTIVITA 1 - POSÁZAVSKÝ PACIFIK	Seznámí se s cílem exkurze, rozdělí se do dvojic, pracují na první aktivitě na nádraží v Ledči nad Sázavou i po cestě vlakem.	Seznámí žáky s cílem exkurze, rozdává pracovní listy, vysvětlí požadavky při práci, zadá první úvodní úkol.
AKTIVITA 2 - STVOŘIDLA	Ve dvojicích plní zadané úkoly, spojují, zjišťují, malují, volně se pohybují po rezervaci.	Kontroluje žáky při práci, hlídá bezpečnost žáků, slouží jako poradce.
AKTIVITA 3 - SLUNEČNÍ ZÁTOKA	Nejdříve se volně pohybují po areálu a shánějí informace, následně utvoří kruh u tábořiště a diskutují společně s učitelem.	Pracuje jednotlivě s dvojicemi, následně s žáky vytváří diskusní kolečko.
AKTIVITA 4 - JAROSLAV FOGLAR	Zůstávají v kroužku, částečně plní úkoly ve dvojicích, částečně všichni řeší úkoly hromadně.	V kolečku plní roli posluchače, který řídí diskuzi.
AKTIVITA 5 - SKAUTING	Závěrečná aktivita, čtení komiksu a uzavření tématu exkurze. Následuje slovní hodnocení exkurze i práce.	Ujme se závěrečného shrnutí exkurze a slovního hodnocení práce žáků, vyhodnotí naplnění cílů.

Možnost rozšíření: Exkurzi lze rozšířit o další mezipředmětové vztahy, jako je například přírodopis. V rámci tohoto mezipředmětového vztahu se lze zaměřit na okolí řeky Sázavy a její přirozený biotop. Nabízí se varianta poznávacího cvičení nejrůznějších rostlin a živočichů, vodních i suchozemských. Dále by bylo možné pozměnit strukturu exkurze, aplikovat ji v osmém ročníku a využít mezipředmětového vztahu s chemií, kde se nabízí možnost výzkumu a chemického složení vody v řece Sázavě. Ze zeměpisného hlediska lze také vypočítat průtok řeky a pokusit se s žáky o další měření v oblasti hydrologie. Tuto aktivitu lze však aplikovat jednoduše v šestém ročníku podobou zeměpisné vycházky, kdy je řeka Sázava vzdálena pouhých 200 metrů od budovy školy.

Rizika: Špatné počasí, pád do vody, pohyb žáků v kolejišti, vlaková výluka.

Poznámky: Cestou na Stvořidla je vodné využít železniční dopravu. Učitel by si měl předem od žáků vybrat peníze na jízdenky, zjistit si spoje a informovat se předem o případných komplikacích na trati v podobě výluk.

7.2.2. PRACOVNÍ LIST ČÍSLO 2 - PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY

Stanoviště 1 - Posázavský Pacifik

1) Z jakého důvodu dostala tato železniční trať jméno POSÁZAVSKÝ PACIFIK?

2) Po cestě vlakem, si přečtete ukázkou z roku 1908

a odpovězte na otázky.

a) Souhlasíte s tvrzením autora, který popisuje
vystavění železnice jako ničitele pravého cestování?

---

b) Zkuste odhadnout, jak dlouho zde železniční trať stojí.

---

c) Krajinu řeky Sázavy však autor popisuje jako líbeznou,
v čem vidíte hlavní krásu této krajiny při pohledu z okna?

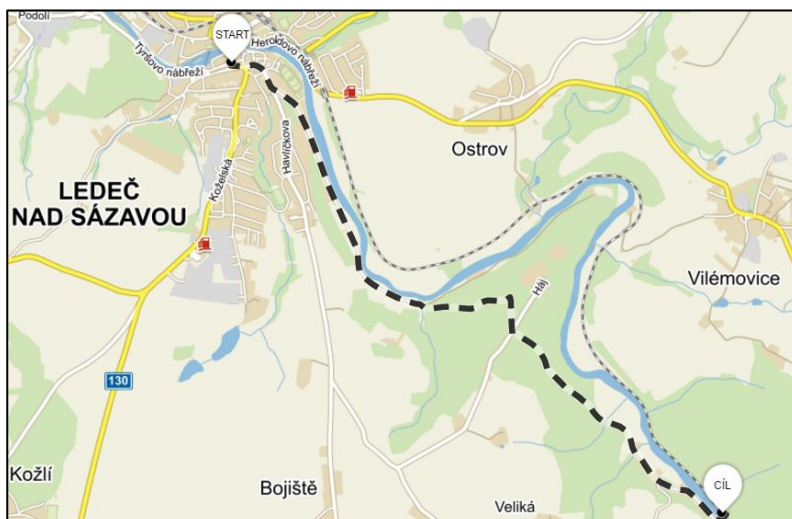

PŮVABY SÁZAVY
S 3 obrázky dle pův. fot. snímků.

©ráhy velmi ublížily turistice — jistého směru. Zdá se toto tvrzení snad nemsmyslným, mohu je však lehce odůvodnit. Prožil jsem letošního leta valnou část dnů na pobřeží Sázavy, v panství české krásovice, která vyniká tolikerým půvabem! Probloudil lesy; nejkrásnější výhledy, kam vracel jsem se často, prodlévaje několik hodin na těchto výšinách, skvostné zátoky řeky, její úkryty pod zalesněnými stráněmi, to vše vyhledával jsem. Všude panoval královský klid! Nepotkal jsem poutníka, nadšence přírody, který z rána neb v podvečer jde do kolonad velkého chrámu přírody. Jde na růžové mše jitřní poslechnout hymny ptactva, kdy omamující vůně ozonu šíří se pod smaragdovými klenbami lesních domů.

Železnice velmi ublížily pravému cestování! Kdo veme dnes vak a hůl a opustiv město, pěšky měří cestu k modravé dáli? Cestovatí ve vagomu lze na určité místo, nikoliv krajinou, již chceme poznati. Toto projíždění líbezným krajem není turistikou.

3) V přiložené mapě můžete po cestě prostudovat naši dnešní společnou cestu. Do mapy zakreslete trasu, kterou jsme absolvovali vlakem. Čeho zajímavého jste si při tom všimli?

Stanoviště 2 - Stvořidla

Žil kdysi sedlák, jenž vlastnil neúrodné pole. Situace ho velmi trápila, domluvil se proto s čertem, který mu měl s problémem pomoci výměnou za jeho duši. Po deseti šťastných letech si čert měl vzít sedlákovu duši. Ten se však rozhodl čerta přelstít a pokropil své stavení svěcenou vodou, aby čert do stavení nemohl. Čert si nenechal tuto lest líbit a rozhodl se pro radikální řešení. Doletěl do nedalekého lomu a nabral náruč kamenů, kterou chtěl zasypat sedlákovo pole i stavení. Při cestě zpět však čerta oslnilo slunce a on svůj náklad vysypal do koryta řeky.

1) Víte, o čem příběh vypráví?

---

2) Myslíte, že se tento příběh skutečně stal? Své rozhodnutí zdůvodněte.

---

3) Správně spojte významy výrazů k jednotlivým pojmům.

Peřeje	vydra říční, mlok skvrnitý, křivatec žlutý, plavuň vidlačka
Meandry	místo, kde řeka překonává přírodní kamenné překážky
Přírodní rezervace	zákrut řeky, způsobený vymíláním břehů usazováním
Vzácná fauna a flóra	chráněné území s regionálním významem

4) Nakreslete řeku Sázavu protékající Stvořidly.

5) K čemu především Stvořidla slouží?

Stanoviště 3 - Sluneční zátoka

1) Znáte spisovatele Jaroslava Foglara? Ano, znám, ale nic z jeho tvorby jsem nečetl/a.

Ano, znám, četl/a jsem jeho díla.

Ne, neznám.

Spisovatel Jaroslav Foglar je neodmyslitelně spjat s naším krajem, ve kterém působil, nebyl však jediný spisovatel působící v našem okolí. Lépe se s nimi seznámíte v dalším úkolu.

2) Správně spojte, co k sobě patří:

Jaroslav Hašek	Ledeč nad Sázavou	Hoši od Bobří řeky	období 1. světové války
Karel Havlíček Borovský	Havlíčková Borová	Osudy dobrého vojáka Švejka	skauti, krásy přírody
Jaroslav Foglar	Lipnice nad Sázavou	Král Lávra	kritika, satira

3) Z památníku věnovaného Jaroslavu Foglarovi zjistěte, co ho spojovalo s tímto místem.

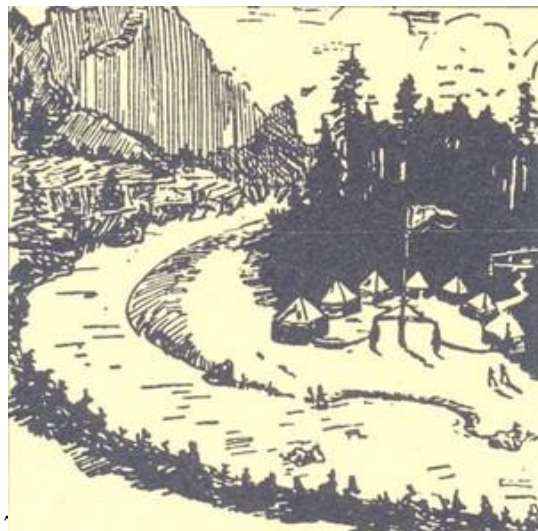
4) Kdo jsou skauti? A čím se zabývají?

---

5) Z dobové kresby Jaroslava Foglara

zkuste najít v této krajině předlohu,

podle které obrázek vznikl.

6) Přečtěte si ukázkou z díla Jaroslava Foglara Hoši od Bobří řeky a odpovězte na otázky:

...Ostrůvek Zelené příšery byl objeven v pátek a v sobotu ráno při nástupu k vztyčení vlajky Stopař prohlásil: „Dnes večer u táborového ohně odhalím pravou Zelenou příšeru“. Jeho sdělení působilo na hochy jako hromová rána. Celá Sluneční zátoka se chvěla očekáváním večera, až Stopař začne mluvit. Grizzly žádal Ludka: „Umřu zvědavostí, nedožiju se večera. Jdi k Stopařovi, ať se vytrasí se svým tajemstvím už teď. Tobě to jistě neodepře!“ Ale i vůči Ludkovi byl stopař neoblomný. Žádný den nebyl hochům tak dlouhý jako tato sobota. Konečně se hoši přece dočkali, že večer rozhodil své stíny. Z lesa vyběhla tma a od řeky se přivalila vlhká vodní vůně...

a) Podtrhněte části, ve kterých Foglar zmiňuje naši krajinu, ve které se příběh odehrává.

b) V ukázce jsou zmíněna jména Grizzly nebo Stopař, co tato jména představují?

---

c) Jaká atmosféra na vás dýchá z této ukázky?

---

7) HOŠI OD BOBŘÍ ŘEKY – stručný obsah knihy

Knihy vypráví příběh dvanácti chlapců, kteří založili klub Hochů od Bobří řeky a pod vedením Rikitana prožívali různé příhody a dobrodružství v přírodě. Hlavní postavou je tedy Rikitán, jenž pro chlapce vymyslí program, který je vede k fyzické i psychické zdatnosti. Vyvrcholením je společný tábor ve Sluneční zátoce na Bobří řece, kde chlapci dokončují lov třinácti bobříků. Každý bobřík představoval nějaký úkol vyžadující mrštnost, obratnost, zručnost, sílu nebo sebeovládání...

a) Proč myslíte, že bylo pro hochy tak důležité plnit takzvané „bobříky“?

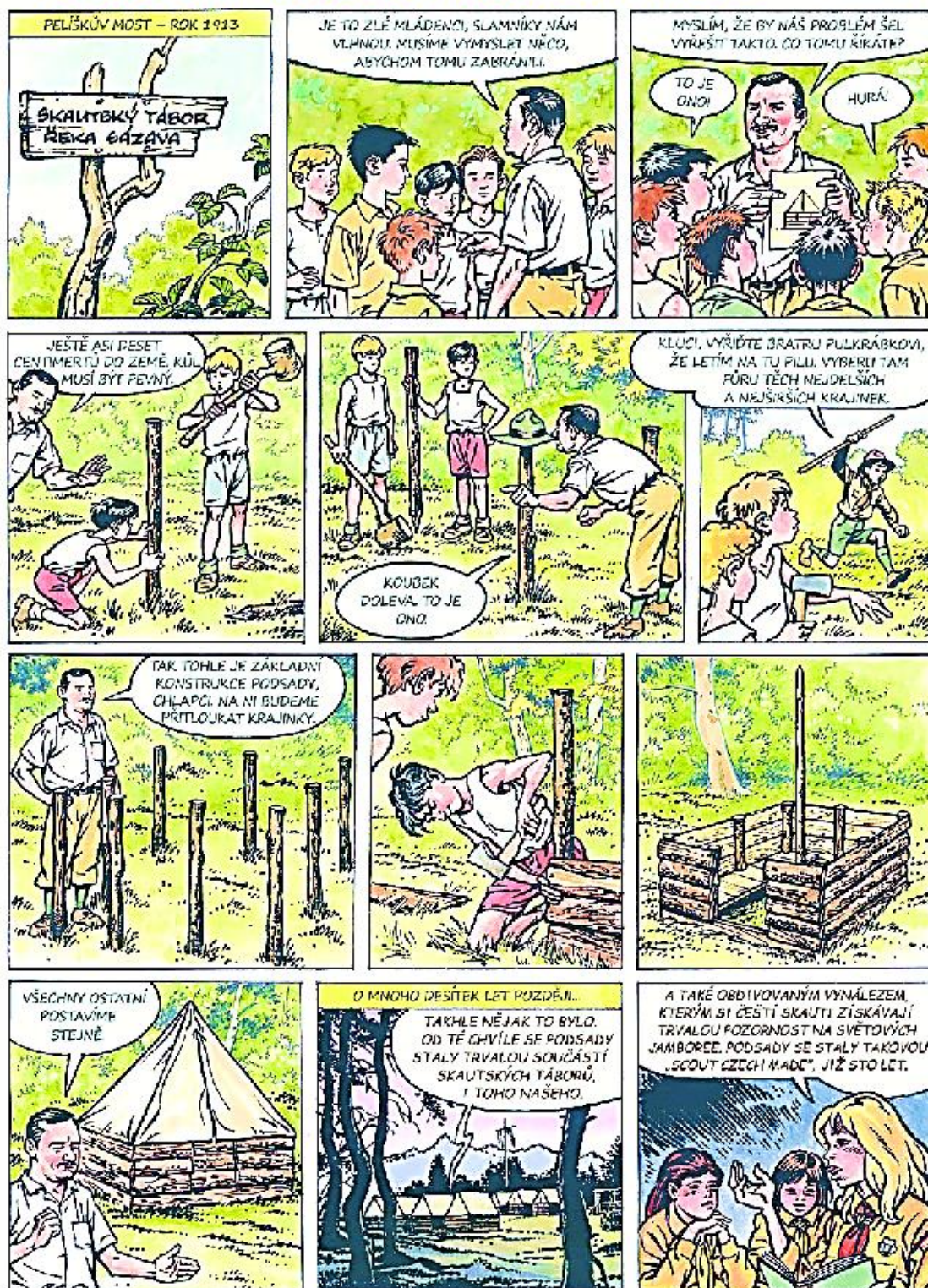
b) Znáte příklad nějakého „bobříka“, při kterém je nutno využití některých ze zmiňovaných schopností či vlastností?

PODSADA - JEDINEČNÝ SKAUTSKÝ VYNÁLEZ

Ilustrace: Berg

8) Po Jaroslavu Foglarovi se našla řada jeho pokračovatelů, kteří převzali jeho myšlenku a dále rozvíjeli skauting v naší zemi. Navázali také na jeho úspěšné vydávání komiksů z prostředí skautských táborů. Jeden z nich si nyní přečtete. Dozvíte se v něm o jednom z tradičních skautských vynálezů. Zaměřte se také na oslovení „bratře“. V jakém smyslu skauti tento výraz používají? _____

7.3 EXKURZE ČÍSLO 3 – ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY

Návrh třetí exkurze se odehrává v oblasti vodní nádrže Švihov, pro místní známé spíše jako Želivka. Tato oblast je od Ledče nad Sázavou nejvzdálenějším místem využitým pro návrh exkurze, proto je třeba využít autobusovou dopravu. Exkurze je opět mezipředmětového charakteru, kde využívá předmětů zeměpis (částečně chemie a dějepis) a občanská výchova. Základním rysem celé exkurze je, jak již název napovídá, změna krajiny způsobená výstavbou vodní nádrže a vliv na celé okolí včetně dopadu na obyvatelstvo v této oblasti.

7.3.1. METODIKA – ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY

NÁVRH EXKURZE 3	METODICKÝ LIST
Téma exkurze	Změna krajiny a její důsledky - vodní nádrž Švihov
Tematické zařazení v ŠVP ZV	Zeměpis: Česká republika - hydrologie, hospodářství Občanská výchova: Hospodárnost a hospodaření Chemie: Čistota vody
Mezipředmětové vztahy	Občanská výchova, chemie
Průřezová témata	EGS - postavení hospodářství v rámci EU a světa, rozvoj služeb MVD - aktuality EV - podmínky života
Doporučený ročník	8. ročník základní školy
Časová náročnost	6 vyučovacích hodin
Organizační forma	Problémové vyučování
Pomůcky (učitel)	Pracovní listy, kartičky s osobnostmi, krabička, zajištění míst v autobuse
Pomůcky (žáci)	Pevné desky, psací potřeby
Hlavní cíl exkurze	Žáci zhodnotí význam výstavby vodní nádrže a její důsledky pro rozvoj místního regionu.
Dílčí cíle exkurze	1. Žáci si praktickou metodou vyzkouší neznámou životní situaci, kterou následně využijí k hodnocení nutnosti výstavby vodní nádrže. 2. Orientují se v problémech způsobených výstavbou nádrže.
Doporučené úvodní znalosti žáků	Znalosti z oblasti hydrologie ČR a s tím související pojmy

POPIS AKTIVIT	ČINNOSTI ŽÁKŮ	ČINNOSTI UČITELE
AKTIVITA 1 - VODNÍ NÁDRŽ ŠVIHOV	Seznámí se s cílem exkurze, pracují na první aktivitě týkající se obecných znalostí o vodních nádržích.	Seznámí žáky s cílem exkurze, rozdává pracovní listy, vysvětlí požadavky při práci, zadá první úvodní úkol.
AKTIVITA 2 - ZANIKLÉ OBCE	Plní úkol, pracují s příloženými mapami, tato aktivita slouží jako úvod do praktického úkolu v aktivitě 3.	Kontroluje žáky při práci, hlídá bezpečnost žáků, slouží jako poradce.
AKTIVITA 3 - STAVBA VODNÍ NÁDRŽE	Žáci si vylosují svou roli a charakteristiku a připravují se individuálně na nadcházející aktivitu. Žáci v této části se pokusí o rekonstrukci jednání o zatopení jedné z obcí.	Pomáhá žákům s přípravou otázek na následující aktivitu, kterou poté řídí. Zásahuje však pouze v případě, že se diskuze odehrává špatným směrem nebo žáci dostatečně nenaplní potenciál zadaného úkolu.
AKTIVITA 4 - HITLERŮV MOST	Žáci se seznamují s místní kuriozitou, která sice není přístupná pro turisty, ale v rámci této exkurze nemůže být opomenuta. Je tedy žákům zprostředkována alespoň formou úkolů v pracovním listu.	Doplňuje informace o dané lokalitě a odpovídá na dotazy.
AKTIVITA 5 - ŽIVOT U ŽELIVKY	Navrhují možná řešení pro zlepšení života obyvatel v této oblasti. Hodnotí průběh exkurze, dávají učitelovi zpětnou vazbu.	Ujme se závěrečného shrnutí exkurze a slovního hodnocení práce žáků, vyhodnotí naplnění cílů.

Možnost rozšíření: K rozšíření exkurze lze využít také vodohospodářský potenciál přehrady nebo se lze zaměřit na konkrétní problémy vybrané obce v této oblasti. Lze využít také výzkumu v terénu podobou dotazníkového šetření k dané problematice života v této oblasti.

Rizika: Špatné počasí, autobusová doprava (v současné době zavřen most přes vodní nádrž).

Poznámky: Učitel by si měl předem od žáků vybrat peníze na jízdenky, zjistit si spoje a informovat se předem o případných komplikacích. Také by měl v případě využití pravidelné autobusové linky předem nahlásit dopravci plánovanou exkurzi.

7.3.2. PRACOVNÍ LIST ČÍSLO 3 – ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY

Vodní nádrž Švihov

1) Jak vybrat vhodné místo pro stavbu nádrže?

---

2) Jaké znáte druhy přehradních nádrží, k jakému účelu slouží tato vodní nádrž?

---

3) Proč myslíte, že se kolem této přehrady tak často pohybuje policie, často i na člunech?

---

4) Proč se v okolí této vodní nádrže nesmí v zimě solit silnice a v létě platí zákaz používání chemických postřiků na okolních polích?

Zaniklé obce

Porovnejte dvě přiložené mapy. Mapu současnosti a mapu z doby před výstavbou nádrže. Najděte na ní dnes již zaniklou obec (v této lokalitě nejznámější), která právě kvůli vodní nádrži musela být zatopena, a zmizela tak z mapy?

Název obce je _____

Stavba nádrže Švihov – praktické cvičení

Představte si, že se nacházíte v 2. polovině 20. století, konkrétně v roce 1969. Právě se rozhoduje o výstavbě přehradní nádrže Švihov. V obci Zahrádka se právě koná setkání nejvyšších představitelů s občany a představiteli obce Zahrádka ve věci výstavby nádrže. Na tomto setkání bude občanům oznámeno plánované zatopení jejich obce i přilehlého okolí a podmínky jejich odsunu z tohoto území v podobě finančního odškodnění či nabídnutí náhradního bydlení. Vaším úkolem je vytáhnout si z krabičky u učitele svou roli a charakteristiku osobnosti. Na základě vašich rolí, znalostí o obci i vaší schopnosti vžít se do přidělené charakteristiky se následně pokusíme vytvořit autentické zasedání, kde si každý bude zastávat svůj názor. Vyzkoušíme si tak v praxi pocity lidí, kteří museli opustit svůj domov na jedné straně, ale také si poukážeme na význam a nutnost výstavby nádrže na straně druhé.

Role a charakteristika:

Můj postoj při jednání a předem připravené otázky:

Jak hodnotím své počínání při plnění úkolu? _____

Jak hodnotím práci/výkony ostatních? _____

Jak hodnotím význam tohoto praktického cvičení? _____

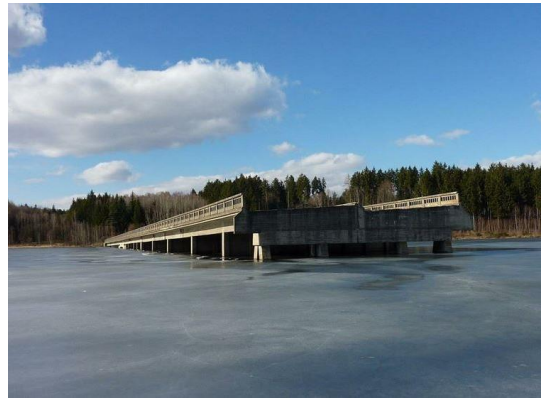

<p>STAROSTA OBCE ZAHRÁDKA HÁJÍCÍ ZÁJMY OBČANŮ ZAHRÁDKY, NESOUHLASÍ S VÝSTAVBOU NÁDRŽE, NAVRHUJE ZMENŠENÍ JEJÍ PLOCHY, ZACHOVÁNÍ OBCE.</p>	<p>SEDMDESÁTILETÝ MUŽ, RODÁK Z TĚTO OBCE. TOUŽÍ OBEC ZACHOVAT, NECHCE SE STĚHOVAT, CELÝ ŽIVOT PROŽIL V TĚTO OBCI.</p>	<p>MATKA DVOU MALÝCH DĚTÍ ŽIJÍCÍ V DOMĚ PO RODIČÍCH S VELKOU ZAHRADOU. NYNÍ JE JÍ NABÍDNUT PROSTORNÝ BYT V NEDALEKÉM MĚSTĚ, CHCE VŠAK SVÉ DĚTI VYCHOVÁVAT ZDE, V RODINNÉM DOMĚ.</p>
<p>OTEC DVOU ODROSTLÝCH DĚTÍ, KTERÉMU NEVADÍ STĚHOVÁNÍ, ALE VADÍ MU ČÁSTKA, KTEROU DOSTANE ZA OPUŠTĚNÍ SVĚHO DOMU, PŘIJDE MU VELMI NÍZKÁ, SNAŽÍ SE DOVOLAT ZVÝŠENÍ.</p>	<p>KRONIKÁŘKA OBCE, TOUŽÍCÍ ZACHOVAT OBEC VE SVĚM PŮVODNÍM ROZSAHU. UPOZORŇUJE NA HISTORII OBCE.</p>	<p>FARÁŘ MÍSTNÍHO KOSTELA, VOLÁ PO ZACHOVÁNÍ SVATOSTÁNKU. ARGUMENTUJE NEDOTKNUTELNOSTÍ CÍRKEVNÍCH STAVEB.</p>
<p>PĚTADVACETILETÁ ŽENA SOUHLASÍ S VÝSTAVBOU NÁDRŽE, KTERÁ SE ZAJÍMÁ PŘEDEVŠÍM O FINANČNÍ VYROVNÁNÍ.</p>	<p>MÍSTOSTAROSTKA UKLIDŇUJÍCÍ OBČANY, ŽE SE JIM DOSTANE ADEKVÁTNÍ FINANČNÍ ODŠKODNĚNÍ, AČKOLI S VÝSTAVBOU VNITŘNĚ NESOUHLASÍ, SNAŽÍ SE OBČANY PŘIPRAVIT NA NADCHÁZEJÍCÍ SITUACI.</p>	<p>SMUTNÁ, PLAČÍCÍ DVA A OSMDESÁTILETÁ ŽENA, BOJÍCÍ SE O SVŮJ OSUD. NECHCE SE V POKROČILÉM VĚKU STĚHOVAT.</p>
<p>PRÁVNÍK, NAJATÝ ZE STRANY VÝSTAVBY NÁDRŽE, KTERÝ BYL POVOLÁN K POMOCI OBČANŮM PŘI PRÁVNÍM ZAKOTVENÍ PODMÍNEK PRO JEJICH ODŠKODNĚNÍ. ČLOVĚK VSTRČICNÝ K OBČANŮM ZAHRÁDKY.</p>	<p>HLAVNÍ PROJEKTANT VÝSTAVBY NÁDRŽE, VYSVĚTLUJÍCÍ OBČANŮM, PROČ MUSÍ BÝT OBEC ZATOPENA A NEMŮŽE BÝT ZACHOVÁNA. ČLOVĚK RÁZNÝ A PŘÍMÝ.</p>	<p>AUTOR MYŠLENKY O VÝSTAVBĚ NÁDRŽE, SLOUŽÍCÍ JAKO ZÁSOBÁRNA PITNÉ VODY PRO HLAVNÍ MĚSTO A ČÁST STŘEDOČESKÉHO KRAJE A VYSOČINY. SEZNAMUJE OBČANY S NUTNOSTÍ VÝSTAVBY NÁDRŽE, PROSAZUJE JI.</p>
<p>ČTYŘICETILETÝ MUŽ VZNĚTLIVÉ POVAHY, TOUŽÍCÍ VYVOLÁVAT KONFLIKTY. NESOUHLASÍ S ŽÁDNÝM NÁVRHEM, JE PROTI VÝSTAVBĚ, I KDYŽ V ZÁSADĚ MU STĚHOVÁNÍ NEVADÍ.</p>	<p>TELEVIZNÍ REPORTÉRKA POKLÁDAJÍCÍ OTÁZKY OBĚMA STRANÁM. VELMI AKTIVNÍ.</p>	<p>ŽURNALISTA JAKO ZÁSTUPCE NEJMENOVANÉHO TIŠTĚNÉHO DENÍKU, POKLÁDAJÍCÍ OTÁZKY.</p>
<p>ZÁSTUPCE MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ POPISUJÍCÍ VLIV VÝSTAVBY NÁDRŽE NA KRAJINU V POZITIVNÍM SMYSLU.</p>	<p>AUTOR ROZPOČTU, KTERÝ NABÍZÍ LIDEM ODŠKODNĚNÍ. SEZNAMUJE OBČANY S VARIANTAMI, KTERÉ PRO NĚ BYLY PŘIPRAVENY.</p>	<p>SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK NABÍZEJÍCÍ SVÉ SLUŽBY, RADÍ LIDEM, JAK POSTUPOVAT, CO JE V NÁSLEDUJÍCÍCH MĚSÍCÍCH ČEKÁ...</p>

Hitlerův most

Na vodní nádrži najdeme také nedostavěný most, který je v současné době téměř zaplaven.

1) Proč myslíte, že se mostu říká Hitlerův?

---

2) Zkuste přijít na důvod, proč most nebyl dokončen, když chybělo dostavit posledních 30 metrů?

---

3) Na obrázku vidíme, jak most vypadal před svým zaplavením. K čemu měl most původně sloužit?

---

4) Nebylo by jednodušší ho rozebrat, než zbytečně nechat zatopit?

Život u Želivky

Výňatek z elektronického článku iDnes.cz (24.1.2015)

U přehrady Želivky je krásně, ale žít se tam nedá

Klid, ticho a krásná příroda. Konec světa, dalo by se říct. Ideální místo pro chatu nebo chalupu, jenže žít tu trvale, to je horší. Do nejbližšího města je to bezmála třicet kilometrů, práce minimum, spousta omezení. Není divu, že vesnice u přehrady na pomezí Vysočiny a Středočeského kraje vymírají.

„Jsme tu na konci světa. Všude je tu daleko. Kvůli ochrannému pásmu jsou na nás kladeny větší nároky. Právě kvůli němu se tu od sedmdesátých let nepostavil jediný dům,“ vypráví starosta jedné z obcí u Želivky.

Obce chtějí změnu v mnoha oblastech. Mimo jiné chtějí vybudovat druhý most přes přehradu. Ten jediný, po němž vede silnice od Lokte do Ledče nad Sázavou, je několik let v havarijním stavu a má omezenou nosnost (v současné době je navíc zcela uzavřen). Lidé tak musí přehradu objíždět, najedou tak desítky kilometrů navíc. Dojezdová doba záchranářů je v některých úsecích kolem Želivky až 40 minut. Přitom čas by měl být minimálně o polovinu kratší.

Je tu také velká nezaměstnanost, k roku 2015 navíc skončil podnik v Dolních Kralovicích, který tu zaměstnával více jak 400 lidí z okolních obcí. Problémů je zde však víc...

1) Jaké problémy mohou obyvatelé v tomto regionu ještě trápit? _____

Zkuste vymyslet řešení, jak alespoň s nějakým problémem obcím v tomto regionu pomoci.

Své návrhy poté prezentujte ostatním.

7.4 EXKURZE ČÍSLO 4 – ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY

Exkurze, určená pro devátý ročník základní školy, by měla být důstojnou tečkou za výukou zeměpisu v terénu s poukázáním na mezipředmětové vztahy. Exkurze je vhodná k využití v období závěru druhého pololetí, kdy jsou žáci dostatečně informováni o všech tematických celcích ze všech vzdělávacích oblastí. Měli by si tak rozšířit své znalosti a aplikovat informace získané ze školních lavic. Nejvíce je tato exkurze zaměřena z hlediska mezipředmětovosti na dějepis, vždyť tato malá vesnice je dějištěm známého „zázraku“. Nabídnout toho může však obec svým návštěvníkům více.

7.4.1. METODIKA – ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY

NÁVRH EXKURZE 4	METODICKÝ LIST
Téma exkurze	Za zázrakem do středu republiky - Číhošť
Tematické zařazení v ŠVP ZV	Zeměpis: Turistický ruch, kultura Občanská výchova: Duchovní rozvoj člověka, světová náboženství Dějepis: Komunisté v Československu Chemie: Průmyslově vyráběná paliva
Mezipředmětové vztahy	Dějepis, občanská výchova, chemie
Průřezová témata	EV - využívání přírodních zdrojů - vyčerpatelnost VDO - demokracie, totalita, vztahy mezi národy světa
Doporučený ročník	9. ročník základní školy
Časová náročnost	6 vyučovacích hodin
Organizační forma	Projektová výuka
Pomůcky (učitel)	Pracovní listy, zajištění autobusu, šablony mapy ČR
Pomůcky (žáci)	Pevné desky, psací potřeby, pravítko
Hlavní cíl exkurze	Cílem je seznámit žáky s možnostmi cestovního ruchu v malé obci a zaujmout je pro další podobné cesty po ukončení základního vzdělání.
Dílčí cíle exkurze	1. Přiblížit situaci 50. let v ČSR a praktiky komunistického režimu v této době 2. Objasnit funkci a fungování bioplynových stanic
Doporučené úvodní znalosti žáků	Žák se orientuje v tématu komunismus v Československu, má znalosti o době, která tu panovala, i o metodách komunistického režimu v padesátých letech.

POPIS AKTIVIT	ČINNOSTI ŽÁKŮ	ČINNOSTI UČITELE
STANOVIŠTĚ 1 - STŘED ČR	Seznámí se s cílem exkurze. Pracují na první aktivitě týkající se obecných informací o obci - informační tabule a poté je čeká praktická činnost s geografickým středem republiky.	Seznámí žáky s cílem exkurze, vysvětlí požadavky při práci, zadá první úvodní úkol, vysvětlí smysl tohoto úkolu.
STANOVIŠTĚ 2 - ČÍHOŠŤSKÝ KOSTEL	Žáci si ještě před vstupem do kostela vypracují úvodní úkol týkající se tématu Číhošťský zázrak, poté vyslechnou řeč průvodkyně a porovnají své znalosti s fakty.	Kontroluje žáky při práci, zabezpečuje kázeň v kostele a při řeči průvodkyně.
STANOVIŠTĚ 3 - BIOPLYNOVÁ STANICE	Na základě návštěvy bioplynové stanice odpovídají na otázky v pracovním listu, své odpovědi si ověřují u pověřených lidí pracujících ve stanici.	Kontroluje žáky při práci, zabezpečuje kázeň, slouží jako poradce.
STANOVIŠTĚ 4 HASIČSKÉ MUZEUM	Navštíví místní Hasičské muzeum, odpovídají na otázky a plní zadané úkoly, ty mají rozšířit jejich povědomí o tradici hasičů na vesnicích.	Vysvětluje žákům požadavky na splnění úkolů, doplňuje informace o hasičském sportu.
STANOVIŠTĚ 5 - OBECNÍ NÁVES	Pracují na závěrečné aktivitě, slovně hodnotí průběh exkurze, poskytují učiteli zpětnou vazbu.	Ujme se závěrečného shrnutí exkurze a slovního hodnocení práce žáků, vyhodnotí naplnění cílů.

Možnost rozšíření: Potenciál obce byl v tomto návrhu exkurze plně využit. Ostatní možnosti jsou již vzdáleny několik kilometrů, v případě rozšíření exkurze by musela být navýšena časová náročnost.

Rizika: Špatné počasí, autobusová doprava, špatné chování žáků v kostele i v dalších objektech.

Poznámky: Učitel musí předem domluvit vstupy do objektů a zařídit průvodce, zjistit případnou hodnotu vstupů do objektů. Učitel by si měl předem od žáků vybrat peníze na jízdenky, zjistit si spoje a informovat se předem o případných komplikacích. Také by měl v případě využití pravidelné autobusové linky předem nahlásit dopravci plánovanou exkurzi.

7.4.2. PRACOVNÍ LIST ČÍSLO 4 - ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY

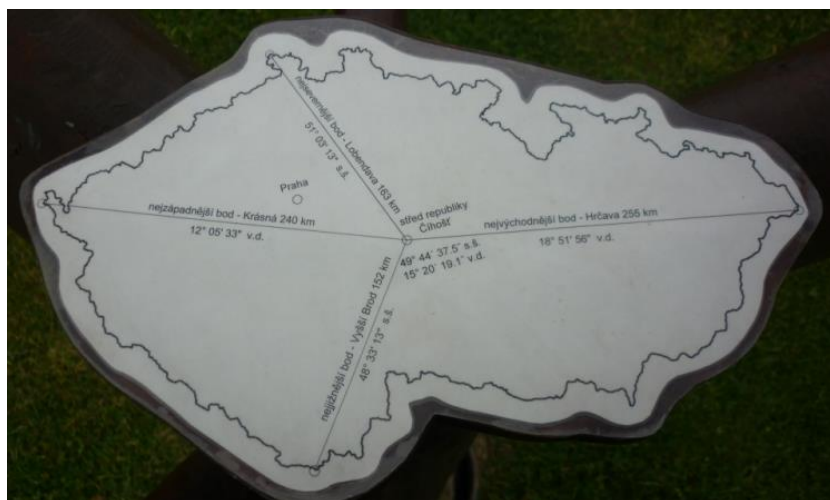
Číhošť, malá obec s velkou různorodostí

Nejdříve je třeba udělat si počáteční představu o obci, ve které se nacházíme. Z informační tabule se dozvíte základní údaje o obci. V prvním cvičení tedy rozhodněte, zda je dané tvrzení správné či nikoli.

- 1) Obec Číhošť má jen něco málo přes 300 obyvatel. ANO X NE
- 2) Ve znaku mají v Číhošti zakreslen geografický střed jako dominantu obce. ANO X NE
- 3) Obec Číhošť zahrnuje ještě další 3 obce. ANO X NE
- 4) V roce 2015 Číhošť zažila mediální slávu v podobě pohřbu místního faráře. ANO X NE
- 5) Číhošť je výjimečná přítomností dvou kostelů v tak malé obci. ANO X NE

Geografický střed ČR

Ze čtvrtky vystříhnete podle šablony mapu území České republiky. Podle vzoru na obrázku či v místním altánku se pokuste vytvořit spojnice krajních bodů ČR s bodem označujícím obec Číhošť. Pomůcky a přesné pokyny získáte od učitele. Pokud bude vaše práce přesná, vyzkoušíte si na závěr, zda je váš geometrický střed naší země schopen udržet se na špičce jehlanu.

Číhošťský zázrak

Psal se rok 1949 a v číhošťském kostele Nanebevzetí Panny Marie byla sloužena mše svatá vedená farářem Josefem Toufarem. Století se blížilo ke svému zlomu a do Štědrého dne chybělo 13 dní. Sváteční nálada pomohla číhošťským věřícím ještě citlivěji při bohoslužbách vnímat nenadálé pohyby oltářního kříže, který se vychyloval o celých 45°. Tento jev pozorovalo devatenáct zdejších farníků. Pohyby křížku se opakovaly ještě několik dalších dnů. Zpráva o zázraku se rychle rozšířila a do Číhoště přijíždělo velké množství věřících i církevních hodnostářů. To však těžko nesl vládnoucí komunistický režim...

1) Kdy ke zmiňovanému „zázraku“ došlo? _____

2) Uveďte důvod, proč komunistický režim nehodlal podporovat tento údajný „zázrak“?

_____

3) Zkuste popsat (zatím bez dalších poskytnutých informací), jak na situaci mohl reagovat komunistický režim. Zaměřte se na období, ve kterém se pohybujeme, a využijte znalostí z hodin dějepisu o dané době.

_____

_____

_____

_____

4) Nyní si vyslechněte krátkou přednášku od průvodkyně a porovnejte informace získané z výkladu s návrhem reakce komunistického režimu, který jste popsali v předchozím cvičení.

5) Do jaké míry se obě varianty shodovaly?

_____

_____

Bioplynová stanice Číhošť

Nyní vás čeká návštěva bioplynové stanice, kde vám průvodce vysvětlí základní principy fungování této moderní technologie. Pozorně poslouchajte a hledejte odpovědi na níže uvedené otázky.

1) Co je to bioplynová stanice?

---

2) Proč vzniká stále více bioplynových stanic?

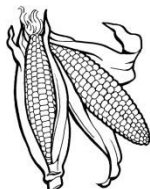
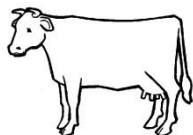
---

3) Co mě při návštěvě této stanice zaujalo?

Po prohlídce stanice jste již v tomto směru moudřejší, dále odpovězte na otázky:

4) Určete, jak tyto obrázky souvisejí s bioplynovou stanicí:

---

5) Proč myslíte, že bylo toto místo v Číhošti vhodné k vybudování bioplynové stanice?

---

6) Lze poznat, že je v obci bioplynová stanice, ačkoli o její přítomnosti nevíte? Svou odpověď odůvodněte.

Sbor dobrovolných hasičů Číhošť

Mnoho obcí po celé České republice má svou jednotku dobrovolných hasičů. Číhošť se však pyšní i svým vlastním hasičským muzeem. Toto muzeum nyní navštívíme.

Hlavním lákadlem a nejvýznamnější památkou tohoto muzea je _____.

Čím se liší od té moderní, kterou známe dnes? Porovnejte:

STARÁ

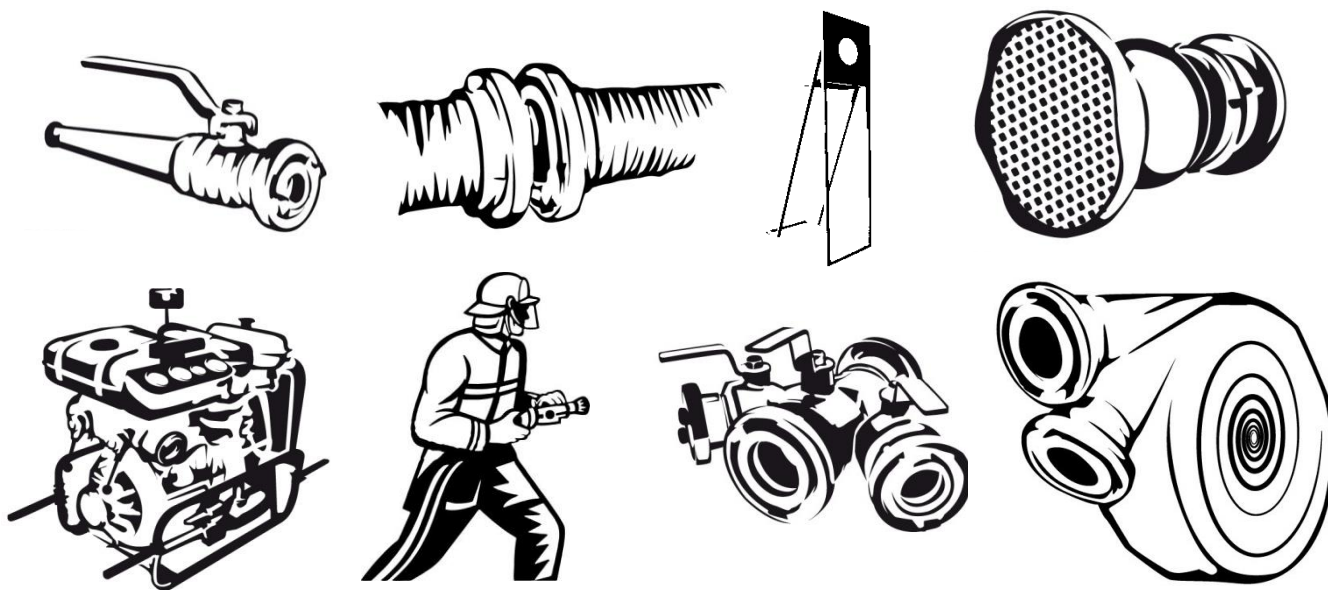
NOVÁ

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Znáte hasičský nebo také požární sport?

Zjednodušeně se jedná o závody dobrovolných hasičů v různých disciplínách, z nichž nejčastější je skupinový závod s názvem Požární útok. Tato nejrozšířenější disciplína spočívá v tom, že za pomoci **2 savic**, **sacího koše**, **čerpadla (stříkačka PS12)**, **hadic (2xB 4xC)**, **proudnic** a **rozdělovače** musí družstvo vytvořit dva **útočné proudy** a dopravit vodu do dvou **terčů** vzdálených obvykle 60 - 100 metrů od „základny“. Po nastříkání 10 litrů vody nebo po shoení signalizačního zařízení se zastaví časomíra a je určen čas závodníků.

Správně přiřaďte tučně vyznačené názvy k obrázkům.

Číhošťská náves

Po celém dni, který jsme strávili v malebné obci Číhošť nacházející se v kraji Vysočina, máte před sebou poslední úkol. Pokuste se nyní vytvořit jakousi reklamu této obci. Představte si, že jste zastupitelem této obce a chcete do ní přilákat návštěvníky, jak to uděláte?

7.5 NÁVRHY EXKURZÍ ZÁVĚREM

Při návrzích exkurzí jsem se zaměřovala především na praktičnost. Úkoly jsou formulovány tak, aby v žácích probudily přirozenou zvědavost, touhu po poznání a objevování. Návrhy vychází z ŠVP ZV Základní školy v Ledči nad Sázavou a korespondují s probranými tématy v jednotlivých ročnících. Žáci tak mohou využít znalostí, získaných v jednotlivých předmětech za uplynulý rok, a aplikovat je v praxi. Jde také především o to tyto jejich znalosti rozšířit, nejen aplikovat v praxi.

Jednotlivé návrhy se liší územím, ve kterém jsou realizovány, metodami, které jsou v nich využity, i zaměřením. V některých případech je zde využita kooperace s ostatními, některé úkoly jsou naopak zaměřeny individuálně a je na každém, jak úkoly zpracuje. Otázky i úkoly jsou často hodně otevřené, aby se žák mohl sám realizovat. Otázky jsou však kladeny tak, aby se žák po zamyšlení odebíral při odpovědích správným směrem. Věřím, že všechny návrhy jsou svým zaměřením originální a díky své různorodosti si v nich každý najde něco, co ho zaujme.

Při přípravě návrhů exkurzí jsem se také snažila maximálně využít potenciál mikroregionu vzhledem k časovým možnostem a dále využít veškeré zajímavosti, které dané území nabízí napříč vzdělávacími obory. Exkurze jsou vždy primárně zeměpisného charakteru, obsahují mapy a učí žáky vnímat prostor. Nemohou být však opomenuty i ostatní předměty, které jdou ruku v ruce se zeměpisem a často jsou jeho součástí.

Ačkoli se návrhy vztahují k určitým místům a vzhledem k povaze práce zkoumají využitelnost mikroregionu Ledčsko, mohou sloužit jako jakýsi nápadník či inspirace pro učitele i z jiných oblastí. Úkoly se lze inspirovat a aplikovat je dále na jiná území.

8 EXKURZE V PRAXI

Pro ověření jsem využila návrh číslo 1, tedy exkurzi po zájmových místech města Ledec nad Sázavou. Má vize byla však původně jiná. Chtěla jsem realizovat exkurzi číslo 4 a ke své praktické části diplomové práce využít žáky devátého ročníku, kteří mají nejvíce znalostí nejen v zeměpise, ale i v ostatních předmětech. Vzhledem k tomu, že exkurze by byla realizována na konci června, všechna témata by již měli probrána, a mohla bych si tak ověřit vědomosti žáků ukončujících základní vzdělání.

Ačkoli jsem se již předem o plánované exkurzi s vedením i s učiteli zeměpisu Základní školy v Ledči nad Sázavou domluvila a oni mi pomoc přislíbili, skutečnost byla jiná. Nedlouho před plánováním exkurze mi učitelé řekli, že vedení nepovolí s žáky vyjet mimo školu, jako důvod uvedli již vyčerpané dny určené pro exkurze. Proto jsem musela svůj záměr přehodnotit a za pomoci mé bývalé třídní učitelky, která vyučuje zeměpis, realizovat v posledním červnovém týdnu exkurzi po Ledči nad Sázavou v rámci jejích třídnických hodin. Tímto bych jí ráda oficiálně poděkovala za pomoc a podporu. Pro exkurzi jsem měla k dispozici žáky šestého ročníku, kteří mají se zeměpisem pouze roční zkušenost a s ostatními předměty využitými k této exkurzi také. Ta však byla z mé strany úspěšná a ze strany žáků byla též hodnocena velmi kladně.

Exkurze se zúčastnilo 22 žáků třídy 6. B, navštěvujících Základní školu v Ledči nad Sázavou. 13 chlapců a 9 dívek se za přítomnosti třídní učitelky a asistentky pedagoga vydalo 26.6.2016 na připravenou exkurzi. Žáci byli rozděleni do pěti skupin po čtyřech až pěti členech. Do jednotlivých skupin jim byly poskytnuty pracovní listy. Na celou práci jsme měli stanovený čas od 8:00 do 12:35 hodin, tento čas se nám podařilo zcela využít, přitom byl dodržen časový harmonogram. Žáci byli na začátku dne seznámeni s tématem exkurze, požadavky a také s účelem této terénní výuky pro mou diplomovou práci, které jsou nyní součástí.

Na úvod ještě zmíním podmínky, které v den exkurze panovaly. Ačkoli jsme do terénu vyrazili už v osm hodin ráno, bylo příjemné teplo, které se kolem desáté hodiny dopoledne změnilo v sužující horko. Žáci tedy při své práci vyhledávali stín, ale zároveň byli rádi, že v tomto krásném letním dni nemusejí sedět ve školní lavici. A já byla naopak ráda, že nám tento dlouho plánovaný den nezkazil déšť či jiná nečekaná událost.

8.1 KONCEPT EXKURZE

Tato exkurze je netypická tím, že se s žáky nepřesouváme do jiného města ani nepoužíváme žádné dopravní prostředky. Po celou dobu pěti vyučovacích hodin se pohybujeme v rámci jednoho města, v našem případě v Ledči nad Sázavou, a navštěvujeme místa, která žáci každý den mívají, a přesto je nikdy nenavštívili.

8.2 CÍL EXKURZE

Cílem, a tedy smyslem celé exkurze je naučit žáky vnímat věci a jevy kolem sebe geograficky a mezipředmětově, naučit žáky dívat se kolem sebe, vnímat jednotlivé prvky a hledat souvislosti mezi jevy. Touto metodou je dále motivovat k další výuce jednotlivých předmětů a naučit je spolupracovat.

8.3 ČASOVÝ HARMONOGRAM

Na splnění úkolů na jednotlivých stanovištích, včetně úvodního motivačního cvičení a závěrečného shrnutí, jsme měli vyhrazen čas pěti vyučovacích hodin, konkrétně od 8:00 do 12:40 hodin. S potěšením mohu konstatovat, že se nám níže uvedený časový harmonogram podařilo dodržet, a přesto se terénní cvičení neslo v duchu poklidné procházky v krásném slunečném počasí, doplněné zajímavými úkoly.

8:00 – Sraz před budovou školy, rozdělení do pracovních skupin. Následuje úvodní (motivační) aktivita, při které je využit pracovní list číslo 1.

8:20 – Ukončení úvodní aktivity, prezentace výsledků.

8:30 – 8:45 – Přesun k prvnímu stanovišti – hrad Ledec nad Sázavou.

8:45 – 9:00 – Úvodní informace o Ledeckém hradě, rozdání pracovních listů 2 a 3.

9:00 – Samostatné plnění úkolu v areálu hradu.

9:45 – 10:00 – Přestávka na svačinu.

10:00 – 10:20 – Hromadný rozbor odpovědí a splněných úkolů na stanovišti číslo 1.

10:20 – 10:30 – Přesun k druhému stanovišti – Husovo náměstí.

10:30 – 10:55 – Plnění úkolů (pracovní list 4 a 5) na stanovišti číslo 2, kontrola průběžně.

10:55 – 11:00 – Přesun ke stanovišti číslo 3 – kostel svatého Petra a Pavla.

11:00 – 11:15 – Prohlídka kostela s výkladem učitele.

11:15 – 11:20 – Přesun ke stanovišti číslo 4 - Židovská synagoga.

11:20 – 11:50 - Prohlídka synagogy, výklad průvodkyně ochotné odpovídat na zvědavé otázky žáků a pomáhat při řešení pracovního listu 6.

11:50 – 12:00 – Přesun do budovy školy.

12:00 – 12:35 – Závěrečná aktivita ve školní třídě, hodnocení učitele, zpětná vazba žáků.

8.4 PRŮBĚH EXKURZE

8.4.1 ÚVODNÍ AKTIVITA

V první fázi se žáci rozdělili do skupin, ve kterých pracovali po celou dobu pohybu v terénu. Po úvodním seznámení s cílem a účelem exkurze se pustili do řešení prvního zadaného úkolu. Úkol řešili na schodišti před školou již rozdělení do skupin a v první fázi se měli pouze zamyslet nad otázkami typu:

- Čím se zabývá předmět zeměpis?
- Které obory zeměpis zahrnuje?
- Co vás první napadne, když se řekne Ledec nad Sázavou?

Tyto otázky mají sloužit jako úvod do tématu exkurze Poznáváme naše město. Smyslem celé exkurze je naučit se nahlížet na věci jinýma očima. Místa, která každý z žáků denně mívá, nyní vnímat geograficky a mezipředmětově. Pokud si žáci již na začátku uvědomí, nad čím mají přemýšlet a na co se zaměřit, jsou správně motivováni k celé práci.

Formou jakého si brainstormingu¹² pak žáci prezentují své nápady a odpovědi na zadané otázky. Po uzavření úvodní aktivity byl čas na přesun k prvnímu stanovišti, kterým byl ledečský hrad. Aby žáci při přesunu měli o čem přemýšlet, dostali zadanou otázku: Co zde bylo dřív, město Ledec nad Sázavou nebo Ledecský hrad? Otázka na principu řešení původu vajíčka a slepice, avšak zde s jasnou odpovědí, měla vést žáky k zamýšlení o vzniku měst.

8.4.2 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 1 – LEDEČSKÝ HRAD

Na prvním stanovišti žáci využili převážně svých znalostí z dějepisu, které mohli nyní v praxi aplikovat. Některé úkoly byly stanoveny záměrně tak, aby žáci ze školy předem neznali odpovědi, ale museli se přenést do doby středověku a přemýšlet jako člověk té doby. Dále byl pracovní list, určený pro tyto prostory, koncipovaný tak, aby žáci museli odpovědi hledat na různých místech celého areálu. K dispozici měli informační tabule, ochotný personál hradu, úvodní informace o hradu od učitele a vlastní fantazii.

---

¹² Je skupinová technika zaměřená na generování co nejvíce nápadů na dané téma.

Žáci se volně pohybovali po areálu hradu a plnili úkoly, které se mnou průběžně konzultovali, nebo si přicházeli pro radu. Po uplynutí stanoveného času jsme se všichni shromáždili na nádvoří a jednotlivé úkoly rozebrali. Žáci měli několik dotazů a já byla ráda, že je téma zaujalo. Nejtěžším úkolem pro ně bylo najít v areálu hradu sgrafita. S tímto pojmem se ve škole ještě nesetkali, ale vzhledem k tomu, že v Ledči nad Sázavou se s tímto architektonickým prvkem můžeme sekat několikrát, zařadila jsem ho do pracovního listu. V této fázi terénní výuky mohu s potěšením konstatovat, že žáci projeví zájem o historii místního hradu a často kladli otázky, které sahají za hranice zadaných úkolů. Svižně se pohybovali po areálu hradu a sháněli informace, které poté se zájmem prezentovali. Po hromadném rozboru odpovědí na zadané úkoly i přestávce na svačinu jsme se přesunuli na náměstí, kde žáky čekaly další úkoly.

8.4.3 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 2 – HUSOVO NÁMĚSTÍ

Na druhém stanovišti jsme se přenesli do období první republiky. Žáci měli za úkol z dobových fotografií poznat budovy z ledečského náměstí a přiřadit jim správné místo v mapě. Příložená byla pouze mapa náměstí s čísly jednotlivých budov. Záludnost úkolu tkvěla v tom, že některé budovy na obrázku již v dnešní době na náměstí nestojí, proto bylo třeba z fotky poznat alespoň okolí budovy a místo zakreslit správně do mapy. Nejobtížnější bylo poznat obrázek 5, tedy budovu bývalé radnice, která již na náměstí nestojí.

Druhý úkol tohoto stanoviště byl zaměřen na dominanty ledečského náměstí, dvě sochy stojící každá na opačné straně náměstí. Při přípravě pracovního listu jsem vycházela z toho, že žáci by již z prvního stupně základní školy měli znát názvy či vyobrazení soch na Husově náměstí. Mě však více zajímalo, zda o historii nebo významu soch něco vědí, případně jim pomoci jejich znalosti rozšířit či doplnit. Po splnění úkolů se naše skupina přesunula na další stanoviště, vzdálené jen několik desítek metrů.

8.4.4 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 3 – KOSTEL SVATÉHO PETRA A PAVLA

Na tomto stanovišti jsme měli předem domluvenou schůzku s pověřenou osobou místní farnosti, která nám k našim účelům dovolila prohlédnout si interiér místního kostela. V dnešní době již není tolik věřících rodin jako v dobách dřívějších, a tak většina žáků byla v tomto kostele v Ledči nad Sázavou poprvé. Ještě před vstupem je čekala malá přednáška o historii místního kostela a následně instrukce, na co se mají v interiéru zaměřit a co si nezapomenout prohlédnout, protože mi nepřišlo vhodné pojmut návštěvu kostela jako komentovanou prohlídku, neboť ačkoli nejsem věřící, považuji toto místo za svatostánek. Po návštěvě interiéru měli žáci ještě několik dotazů, po jejich zodpovězení následovalo přesunutí o několik desítek metrů dál ke stanovišti číslo 4.

8.4.5 STANOVIŠTĚ ČÍSLO 4 – ŽIDOVSKÁ SYNAGOGA

Na tomto stanovišti žáky čekala prohlídka dalšího náboženského svatostánku, tentokrát se však nejednalo o náboženství katolické, ale o židovské. Cílem bylo žákům ukázat rozdíly mezi pojetím jednotlivých náboženství. K tomu jim sloužila i možnost navštívit obě stavby, vzdálené od sebe jen několik metrů, i uvnitř. V případě návštěvy synagogy se proslovu o obecných informacích a historii místní synagogy i tradice židovské obce v Ledči nad Sázavou ujala průvodkyně z místního infocentra. Žákům vzhledem k jejich věku přiblížila židovské náboženství a shrnula osud českých Židů v období druhé světové války. Žákům ochotně odpovídala na otázky, neboť se zdálo, že informace o bývalé židovské obci v Ledči nad Sázavou slyší poprvé.

Po vyslechnutí průvodkyně mohli žáci ještě zůstat v synagoze a vyplnit pracovní list číslo 5, týkající se porovnání a specifikace jednotlivých náboženství. Po návštěvě katolického kostela i židovské synagogy mohli bezprostředně porovnat funkci, exteriér i interiér jednotlivých staveb. Žáci od paní průvodkyně dostali do skupinky také obsáhlou brožuru o historii židovství v místním regionu. Průvodkyně také ochotně pomáhala při řešení úkolů. Prezentace výsledků v tomto případě probíhala individuálně po skupinách, odpovědi žáků byly často doplněny informacemi z mé strany, které měly sloužit k lepšímu pochopení souvislostí. Po uplynutí stanoveného času jsme se přesunuli zpět do školy, kde nás čekal závěrečný úkol a shrnutí celé exkurze.

8.4.6 ZÁVĚREČNÁ AKTIVITA

Po přesunu do třídy čekala na žáky poslední, závěrečná aktivita. Poté, co po celou dobu zakreslovali do mapy cestu, kterou jsme prošli, měli nyní vytvořit svou, takzvanou mentální mapu. Tam měli zakreslit především místa, která jsme navštívili, ale také to, čeho si po cestě všimli nebo co je zaujalo. V tomto úkolu nešlo o výtvarné zpracování, cílem bylo znovu si v mysli projít místa a zrekapitulovat vše zajímavé, historické, zeměpisné i každodenní, co bylo možné při exkurzi vidět. Vždyť cílem bylo vnímat město Leděč nad Sázavou, ve kterém většina žáků žije a pět dní v týdnu navštěvuje školu, jiným pohledem a zamýšlet se nad souvislostí jednotlivých jevů. K mému překvapení měli žáci s touto aktivitou největší problém z hlediska jeho zpracování, když ale metodu mentální mapy pochopili, výsledkem byly zajímavé náčrty všech skupin. Posledním úkolem měl být ještě návrh dalších zajímavých míst, která by bylo možné v Ledči nad Sázavou navštívit, či míst, jež žáci považují za vhodné využít při terénní výuce.

8.4.7 SHRNUÍ

Než nám čas zcela vypršel a žáci se odebrali do svých domovů, zbyl ještě dostatek času na společné závěrečné shrnutí exkurze. Nejdříve proběhlo hodnocení z mé strany. Žákům bylo třeba poděkovat za jejich práci, aktivitu, výborné chování a spolupráci mezi sebou i se mnou. Díky jejich pomoci a ochotě jejich třídní učitelky jsem mohla svou exkurzi realizovat v praxi a za to jim mé poděkování patřilo. S prací žáků jsem byla spokojená, proto se mé slovní hodnocení neslo v pozitivním duchu. Nejvíce mě však zajímalo hodnocení exkurze žáky. Proto jsem i jim dala prostor, v němž mi mohli sdělit své dojmy, ale i připomínky či případné nápady.

8.5 HODNOCENÍ EXKURZE ŽÁKY

Žáci reagovali velmi pozitivně, což mě samozřejmě potěšilo. Jako největší klad zmiňovali pobyt v terénu, který byl pro ně příjemným zpestřením. Také chválili vybraná stanoviště i některé aktivity, velmi pozitivně hodnotili práci se starými fotografiemi. Na závěr také přiznali, že opravdu některá místa, ačkoli je míjejí denně, v tento den navštívili poprvé. Řeč je především o synagoze. S žádnou aktivitou neměli výrazný problém a také mi sdělili, že podobnou aktivitu, v podobě této terénní výuky, ve škole ještě neabsolvovali. Někteří žáci byli v tomto ohledu velmi sdílní a otevření. Výhodou bylo, že jsem je již znala z mé souvislé pedagogické praxe a oni zase mě, proto pro ně bylo jednodušší sdělovat mi dojmy již cestou.

8.6 HODNOCENÍ EXKURZE UČITELEM

Jak jsem již popisovala v kapitole 2, každá exkurze s sebou nese jistá rizika a může se vyskytnout mnoho nečekaných situací, které příznivě či negativně ovlivní průběh exkurze. Ačkoli jsem přípravu na exkurzi pojala poctivě a celou trasu jsem si ještě den předem prošla, abych se vyhnula nečekaným situacím, přece k jedné nakonec došlo. Stačilo se pouze špatně podívat na otevírací dobu hradu a problém byl na světě. Hrad se v červnu návštěvníkům otevírá v půl desáté, ne v půl deváté, jak jsem zaznamenala do svého harmonogramu, proto jsem se nestačila divit, když na nás čekala po výstupu hradních schodů zamčená železná brána hlavního vstupu do hradu. Vše se nakonec vyřešilo díky mé kamarádce, pracující na MÚ v Ledči nad Sázavou. Ta zavolala místnímu kastelánovi, vysvětlila mu situaci a do pěti minut jsme měli bránu hradu otevřenou. Situace se tedy podařila zachránit, v opačném případě bych musela použít improvizaci a žáky zaujmout dodatečnou aktivitou.

Výhodou je, že Leděč nad Sázavou je malé město, proto jsou všechny její památky a významné objekty od sebe pěší chůzí vzdálené do deseti, maximálně patnácti minut chůze. Další výhodou plánování exkurze na malém městě, ve kterém člověk vyrůstá, je možnost využití známostí. Nejen ve výše zmiňovaném případě s odemčením hradní brány, ale i v případě pomoci se vstupem do jinak zamčených objektů. V případě kostela sv. Petra a Pavla mi pomohla opět kamarádka z MÚ v Ledči nad Sázavou, v případě odemčení a provedení po synagoze zase má bývalá spolužačka z gymnázia. Samozřejmě, že v rámci výuky jdou tyto

exkurze domluvit i jiným způsobem, ale nelze opomenout skutečnost, že první zmíněná varianta je jednodušší, rychlejší a jistější.

Teprve když se daná exkurze odzkouší v praxi a člověk se nad jejím programem zamyslí s odstupem času, zjistí, jak by ji mohl vylepšit, předejít tomu, co se nepovedlo, nebo některé aktivity úplně vynechat a nahradit je jinými. Já měla na vyzkoušení své exkurze jen jeden pokus, ale věřím, že budu mít příležitost ji vyzkoušet znovu, ať na tomto území nebo v upravené verzi na území jiném, neméně zajímavém.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo shrnout význam terénní geografické výuky, jejího začlenění v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a následně vytvořit návrh zeměpisných exkurzí ve vybrané lokalitě mikroregionu Ledečsko, určených pro jednotlivé ročníky druhého stupně základní školy, a to v souladu se Školním vzdělávacím programem Základní školy v Ledči nad Sázavou.

Při přípravě terénní výuky si nejdříve musíme stanovit hlavní a dílčí cíle, kterých má být dosaženo, jedině tak lze na závěr zhodnotit, zda bylo dosaženo toho, co jsme si na začátku stanovili. Příprava terénní výuky je časově nejnáročnější, ale zároveň nejdůležitější fází celého procesu její realizace. Důležitým krokem je také zvolit vhodné aktivity týkající se daného tématu a dojít k nim pomocí různých metod, jde nejen o dosažení stanovených cílů, ale také o to zaujmout žáky a motivovat je k práci.

Každá činnost a aktivita v terénu má být teoreticky podložena a zároveň má být zasazena do konkrétního tematického celku. Ten vychází ze školního vzdělávacího programu, při jehož vytváření vychází každá škola z Rámcového vzdělávacího plánu pro základní vzdělávání. Rámcový vzdělávací plán zařazuje terénní geografickou výuku do základního vymezení učiva zeměpisu, a ukazuje tak nepostradatelnost tohoto druhu výuky při výuce zeměpisu. Každá základní škola by tak měla vytvořit ve svém školním vzdělávacím plánu prostor pro terénní výuku. V případě Základní školy v Ledči nad Sázavou se tento potenciál za uplynulý rok nepodařilo zcela využít.

Při terénní výuce se jako nejlepší volba ukazuje využití místního regionu. Ten nabízí v každé lokalitě mnoho různých zajímavých oblastí, žáci je většinou znají, což jim usnadní práci s nimi, a v neposlední řadě se z hlediska času ukazuje jako nejvhodnější. Často nemusíme jezdit několik dlouhých kilometrů za vhodnými oblastmi k terénní výuce, ale zajímavá místa máme jen několik minut od školy. Učivo o místním regionu má smysl nejen v základním vzdělávání, má význam z mnoha hledisek a měl by mu být ve škole dáván dostatečný prostor.

V praktické části jsou vytvořeny návrhy terénních exkurzí pro žáky Základní školy v Ledči nad Sázavou v oblasti jejich školy a blízkého okolí, využít tak byl potenciál mikroregionu Ledečsko. Návrhy jsou zpracovány vzhledem k možnostem lokality a následně

zakotveny do Školního vzdělávacího programu Základní školy v Ledči nad Sázavou. Velký důraz je kladen na mezipředmětové vztahy a propojenost jednotlivých jevů v terénu. Každý z návrhů se liší zaměřením, ročníkem, pro který je návrh připraven, a aktivitami, využitými při jednotlivých exkurzích. Důležité bylo pokusit se žáky zaujmout pro danou látku a celou exkurzi, maximálně využít potenciálu dané lokality a zaměřit se na různorodost aktivit.

V diplomové práci je také popsán průběh jedné z navržených exkurzí v praxi. Praktické ověření funkčnosti návrhu se konalo za pomoci žáků šestého ročníku navštěvujících Základní školu v Ledči nad Sázavou. Díky kvalitní přípravě se celá exkurze nesla v duchu celkové pohody, navržené aktivity žáci plnili dle očekávání a dařilo se dodržovat stanovený časový harmonogram. Celou exkurzi žáci hodnotili velmi kladně jako přínosnou a zábavnou formu výuky. Z mého pohledu se exkurze také podařila dle očekávání, ať již mám hodnotit práci žáků, dodržení harmonogramu či splnění stanovených cílů.

Závěrem je vhodné zdůraznit, že diplomová práce se zaměřovala na využití terénní výuky v rámci předmětu zeměpis se zaměřením na mezipředmětové vztahy. Nelze jinak než potvrdit důležitost tohoto způsobu výuky z hlediska přínosu pro žáky i z hlediska zábavné a praktické formy výuky. Často si žáci z jedné exkurze mimo školu odnesou mnohem více znalostí než z několika hodin strávených ve školní lavici. Důležitou informací na závěr je tedy připomenutí, že terénní výuka nemá být opomíjena ani odtržena od výuky ve škole, naopak by měla být její samozřejmou součástí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

KNIŽNÍ ZDROJE

BRAUN, R. (1998): *Seminář a praktikum ze zeměpisu pro 2. stupeň základní školy*. Vyd. 1. Praha, SPN, 112 s. ISBN 80-7235-007-2.

GERSMEHL, P. (2005): *Teaching geography*. London, Guilford press, 278 s. ISBN 1-59385-154-5.

JÁČ, M. (2013): *Zeměpisná exkurze jako terénní cvičení*. In: *Geografické rozhledy*, roč. 22, č. 3, s. 16–17.

HÁJEK, J. (2003): *Vybrané kapitoly z didaktiky geografie*. 2. přeprac. vyd. Plzeň, Západočeská univerzita, 116 s. ISBN 80-7082-988-5.

HOFMANN, E. (2003): *Integrované terénní vyučování*. Brno, Paido, 133 s. ISBN 80-7315-054-9.

HOUŠKA, T. (1993): *Škola je hra*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha, Houška Tomáš, 259 s. ISBN 80-900704-9-3.

HOLT-JENSEN, A. (2009): *Geography: history and concepts: A student's guide*. 4th ed. Los Angeles, Calif: SAGE, 228 s. ISBN 978-1-4129-4650-6.

KALHOUS, Z., OBST O. (2009): *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha, Portál, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KÜHNLOVÁ, H. (1999): *Kapitoly z didaktiky geografie*. Vyd. 1. Praha, Karolinum, 145 s. ISBN 80-7184-995-2.

KUČEROVÁ, S. a kol. (2013): *Mezipředmětové vazby geografie/zeměpisu*. In: *Geografické rozhledy*, roč. 22, č. 4, s. 14 – 18.

MARADA, M., FENKLOVÁ, E., (2013): *Výuka v krajině jako účinná forma učení*. In: *Geografické rozhledy*, roč. 22, č. 3, s. 12 – 13.

PLEVA, F. (1991): Ledeč nad Sázavou a okolí. Vyd. 1. Ledeč nad Sázavou, Městský úřad, 60 s. ISBN 908-437-1.

PLEVA, F. (1997): Ledeč nad Sázavou: Dějiny města. Vyd. 1. Ledeč nad Sázavou, Město Ledeč nad Sázavou, 172 s. ISBN 80-902253-2-2.

PLEVA, F. (2005): Sázava milovaná. Vyd. 1. Pelhřimov, Nová tiskárna, 365 s. ISBN 80-86559-38-6.

PLEVA, F. (1999): Toulky vrchovinou: stručná historie měst, obcí a významných míst vrchoviny. Vyd. 1. Ledeč nad Sázavou, Město Ledeč nad Sázavou, 334 s. ISBN 80-238-425-8-7.

PLEVA, F. (2003): Želivka: naše řeka. Vyd. 1. Pelhřimov, Nová tiskárna, 275 s. ISBN 80-86559-22-X.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. (2008): *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha, Portál, 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

PRŮCHA, J. (2013): *Moderní pedagogika*. 5., aktualiz. a dopl. vyd. Praha, Portál, 483 s. ISBN 978-80-262-0456-5.

ŘEZNÍČKOVÁ, D., MATĚJČEK T. (2014): *Úlohy ve výuce geografie*. Vyd. 1. Praha, P3K, 95 s. ISBN 978-80-87343-46-3.

SKALKOVÁ, J. (1999): *Obecná didaktika*. Praha, ISV, 292 s. ISBN 80-85866-33-1.

VÁVRA, J. (2006): *Didaktika geografie 1: od vzdělávacího programu k vyučovací hodině v zeměpisu na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán*. Vyd. 1. Liberec, Technická univerzita v Liberci, 92 s. ISBN 80-7372-083-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ČEKAL, J., (2011), METODICKÝ PORTÁL RVP, Výuka tématu Místní region na 2. stupni ZŠ, [online], [citováno 2017-01-10], dostupné z:<<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/13039/VYUKA-TEMATU-MISTNI-REGION-NA-2-STUPNI-ZS.html>>

HOFFMAN, E., KORVAS, P., POLÁČEK, P. a kol., (2009), Multimediální učebnice pro terénní výuku, [online], [citováno 2017-03-19], dostupné z:<<https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js09/teren/web/pages/terenniVyuka.html>>

LEDEČSKO.CZ, (2010 – 2017), [online], [citováno 2017-03-16], dostupné z:<<http://www.ledecsko.cz/>>

MARADA, M. (2008), METODICKÝ PORTÁL RVP, Jak na výuku zeměpisu v terénu?, [online], [citováno 2017-01-10], dostupné z:< <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2282/JAK-NA-VYUKU-ZEMEPISU-V-TERENU.html>>

MAPY.CZ, (2017), [online], [citováno 2017-03-16], dostupné z:< <https://mapy.cz/zakladni>>

OBEC ČÍHOŠŤ, (2017), [online], [citováno 2017-03-01], dostupné z: <<http://www.cihost.cz/>>

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, (2016) [online], Praha, Výzkumný ústav pedagogický, 168 s. [citováno 2017-02-23]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>>

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLY V LEDČI NAD SÁZAVOU, (2016), [online], Ledec nad Sázavou, 482 s. [citováno 2017-02-23]. Dostupné z<<http://www.zslns.cz/vzdelavaci-program/>>

VÝROČNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI ŠKOLY, (2016), [online], [citováno 2017-03-01], dostupné z: <file:///C:/Users/marketa.stepankova/Desktop/vz15_16.pdf>

SVOBODOVÁ, H., MÍSAŘOVÁ, D., HOFFMAN, E., (2016): *Analýza školních vzdělávacích programů ve vztahu k terénní výuce.* [online], [citováno 2017-03-12], dostupné

z: <http://www.pf.jcu.cz/structure/departments/kge/upload/files/Svobodova_Misarova_Hofmann.pdf>

VÁVRA, J., (2012), Geografické myšlení v českém geografickém vzdělávání, [online], [citováno 2017-03-01], dostupné

z: <https://www.kge.tul.cz/attachments/article/312/Geograficke_mysleni.pdf>

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA ČÍSLO 1. - POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO – KLÍČ

Úvodní aktivita - škola

Co vás napadne (1 slovo), když se řekne ZEMĚPIS:

Předmět ve škole, mapa, města, státy, vodstvo, průmysl...

Čím se zeměpis zabývá?

Zkoumá přírodu i obyvatelstvo, zabývá se mapami, zkoumá vztahy mezi prvky v přírodě...

Které obory zeměpis zahrnuje?

Přírodopis, dějepis, kartografii...

Co vás napadne, když se řekne LEDEČ NAD SÁZAVOU:

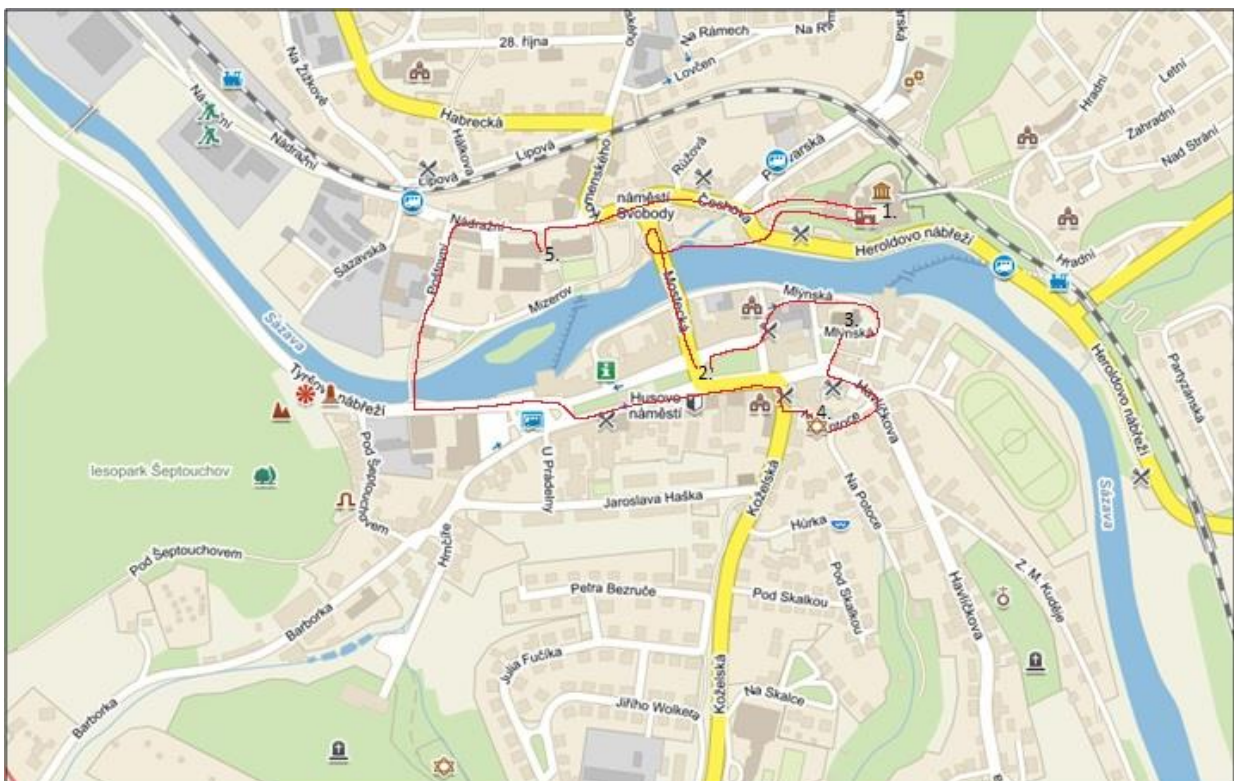
Město, kam chodím do školy, památky, obchody ...

Otázka na cestu:

Co vzniklo dříve, město LEDEČ nebo **LEDEČSKÝ HRAD**?

Práce s mapou:

Během cesty si do mapy vyznačujte trasu, po které půjdeme.

Stanoviště 1 - hrad Ledec nad Sázavou

Doplňte: Ledecský hrad je nejvýznamnější památkou města. Je postaven na skále nad řekou Sázavou a stojí zde již od 13. století. Je postaven v uměleckém slohu zvaném **gotika**. Později byl však upraven ve stylu renesance.

1) Zjistěte, co jsou SGRAFITA. V prostoru hradních nádvoří hledejte jejich možná zobrazení, které poté nakreslete (3 ukázky).

Sgrafita jsou: **Prvky renesanční architektury v podobě „psaníček“, vyrytých do omítky.**

2) Hradní věž. Hradní věž nemusíme ani navštívit, abychom o ní mohli zjistit několik zajímavých informací.

a) Zjistěte, kolik metrů věž měří. **32 metrů**

b) Víte, proč se většinou schodiště ve věžích (včetně této) stáčí doprava?

Při obraně hradu mohli muži ve věži bojovat pravou rukou, v níž ve většině případů drželi meč, útočníci naopak museli meč držet v ruce levé, a ještě držet ruku do výše, což jim dávalo značnou nevýhodu.

c) Proč jsou okýnka ve věžích vždy tak malá?

Obranná funkce, nosnost zdí – zdi byly velmi silné a stavěné z kamene, větší okna by zed' nezvládla unést.

3) Proč jsou hrady stavěny vždy na skalách, v lesích nebo na jiných špatně dostupných místech?

Obranná funkce, taktická funkce. Hrady mají být chráněné proti nepřátelům. Díky lesům byl hrad špatně viditelný a často nebylo jednoduché ho okamžitě najít, vyvýšené místo bylo špatně dostupné pro nepřátele a výhodné pro obránce hradu (například lukostřelci).

4) Při vstupu do hradu, konkrétně na horní nádvoří, procházíte branou, do které vede kamenný most. Stál tam tento most vždycky? **Dříve zde stál dřevěný most.**

5) Na horním i dolním nádvoří najdeme několik zajímavých stavebních prvků, ze kterých na nás ještě dnes dýchá atmosféra středověku. Zkuste si představit, že žijete v době králů a šlechticů a zamyslete se, k čemu jednotlivé věci sloužily, co bylo na hradě důležité, proč je hrad postaven právě tímto způsobem, a hledejte zde různé zajímavosti, o kterých si poté společně popovídáme. Vše popište nebo nakreslete.

Konírny, kašna (ne studna, ta nikdy na hradě nebyla), honosné horní nádvoří pro pány a dolní nádvoří pro služebnictvo, sluneční hodiny...

2.

Stanoviště 2 – Husovo náměstí dříve a dnes

1.

Dívčí škola

Gymnázium

3.

Komerční banka

Česká spořitelna

4.

Pekárna

5.

Radnice

Stanoviště 2 - Husovo náměstí dříve a dnes

1) Do mapy zakreslete čísla budov, které na starých snímcích poznáte, názvy těchto budov napište k jednotlivým fotografiím.

2) Jak se jmenují a koho nebo co znázorňují dvě sochy na náměstí? Víte něco o těchto sochách? O jejich historii či významu?

Mariánský sloup

Socha Mistra Jana Husa

Stanoviště 3, 4 - křesťanství a judaismus

1) Jak se nazývá stavba, která slouží k modlitbám křesťanům? **Kostel**

A jak se jmenuje ta, která slouží ke stejným účelům Židům? **Synagoga**

2) Co ještě víte o židovských modlitebnách?

Při kázání se četlo z Tóry

Speciální místo vyhrazené ženám

Nejsou zde sochy

3) Popište vnější rozdíly dvou staveb na obrázcích.

Stavby menších rozměrů

Bez věže

Stavby větších rozměrů

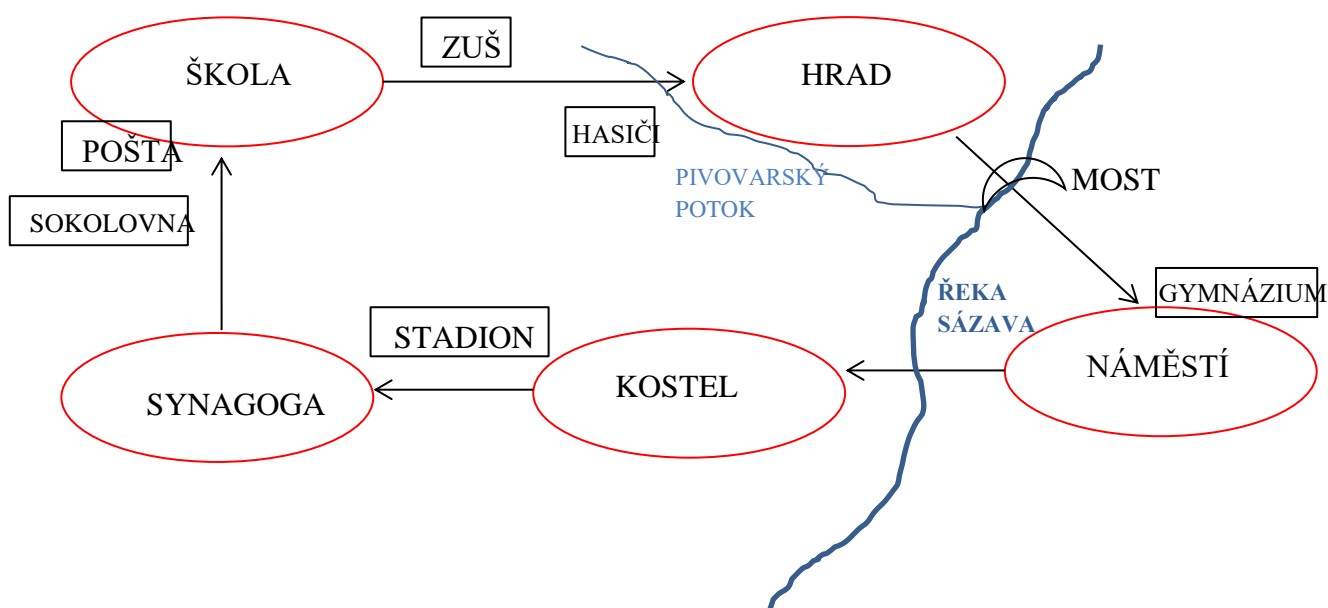
Vysoké věže dosahující blíže k nebesům

4) Kultura Židů se v mnoha ohledech liší od křesťanské. Najděte v brožurce příklady odlišností od křesťanských zvyků.

Muži nosí jarmulky, texty jsou psané hebrejsky, svíce menorah, šestcípá hvězda...

Na závěr vytvořte **MENTÁLNÍ MAPU**. (Nakreslete mapu cesty, kterou jsme dnes šli, zakreslete, co zajímavého jsme viděli a co vám po cestě přišlo důležité.) Podoba mapy je zcela na vás.

Máte ještě nějaký návrh na zajímavá místa, která můžeme v Ledči navštívit?

Židovský hřbitov, lesopark Šeptouchov, jezy na řece Sázavě ...

PŘÍLOHA ČÍSLO 2 - PO PROUDU ŘEKY SÁZAVY – KLÍČ

POSÁZAVSKÝ PACIFIK

1) Z jakého důvodu dostala tato železniční trať jméno POSÁZAVSKÝ PACIFIK?

Trať lemuje břeh řeky Sázavy a v minulosti ho nejvíce využívali trempové, kteří cestovali na střeše vlaku.

2) Po cestě vlakem si přečtete ukázkou z roku 1908 a odpovězte na otázky.

a) Souhlasíte s tvrzením autora, který popisuje vystavění železnice jako ničitele pravého cestování?

Ničitel tradiční pěší turistiky snad, ale naopak rozvoj železnice přilákal větší množství turistů, kteří mohli jednodušeji tento kraj procestovat.

b) Zkuste odhadnout, jak dlouho zde železniční trať stojí.

Více než 100 let

c) Krajinu řeky Sázavy však autor popisuje jako líbeznou, v čem vidíte hlavní krásu této krajiny při pohledu z okna?

Nedotknutá příroda, malebnost řeky Sázavy

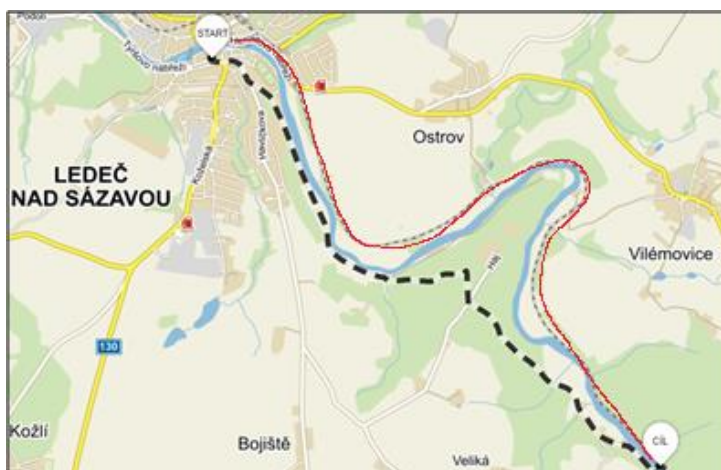
3) V přiložené mapě můžete po cestě prostudovat naši dnešní společnou cestu. Do mapy zakreslete trasu, kterou jsme absolvovali vlakem. Čeho zajímavého jste si přitom všimli?

Celou cestu jsme se neodchýlili od trasy toku řeky Sázavy.

PŮVABY SÁZAVY
S 3 obrázky dle pův. fot. snímků.

☉ráhy velmi ublížily turistice — jistého směru. Zdá se toto tvrzení snad nemslysným, mohu je však lehce odůvodnit. Prožil jsem letošního leta valnou část dnů na pobřeží Sázavy, v panství české krasavice, která vyniká tolikerým půvabem! Probloudil lesy; nejkrásnější výhledy, kam vracel jsem se často, prodlévaje několik hodin na těchto výšinách, skvostné zátoky řeky, její úkryty pod zalesněnými stráněmi, to vše vyhledával jsem. Všude panoval královský klid! Nepotkal jsem poutníka, nadšence přírody, který z rána neb v podvečer jde do kolonad velkého chrámu přírody. Jde na růžové mše jitřní poslechnout hymny ptactva, kdy omamující vůně ozonu šíří se pod smaragdovými klenbami lesních dómů.

Železnice velmi ublížily pravému cestování! Kdo veme dnes vak a hůl a opustiv město, pěšky měří cestu k modravé dáli? Cestovati ve vagomu lze na určité místo, nikoliv krajinou, již chceme poznati. Toto projíždění líbezným krajem není turistikou.

STVOŘIDLA

Žil kdysi sedlák, jenž vlastnil neúrodné pole. Situace ho velmi trápila, domluvil se proto s čertem, který mu měl s problémem pomoci výměnou za jeho duši. Po deseti šťastných letech si čert měl vzít sedlákovu duši. Ten se však rozhodl čerta přelstít a pokropil své stavení svěcenou vodou, aby čert do stavení nemohl. Čert si nenechal tuto lest líbit a rozhodl se pro radikální řešení. Doletěl do nedalekého lomu a nabral náruč kamenů, kterou chtěl zasypat sedlákovo pole i stavení. Při cestě zpět však čerta oslnilo slunce a on svůj náklad vysypal do koryta řeky.

1) Víte, o čem příběh vypráví?

Místní pověst o tom, jak se do řeky Sázavy (na Stvořidlech) dostaly balvany.

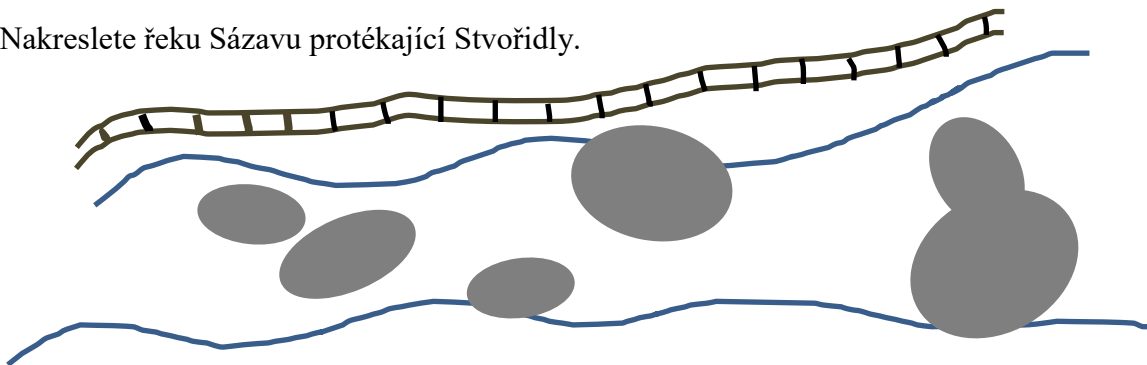
2) Myslíte, že se tento příběh skutečně stal? Svě rozhodnutí zdůvodněte.

Je to pouze pověst.

3) Správně spojte významy výrazů k jednotlivým pojmům.

Peřeje	vydra říční, mlok skvrnitý, křivatec žlutý, plavuň vidlačka
Meandr	místo, kde řeka překonává přírodní kamenné překážky
Přírodní rezervace	zákrut řeky, způsobený vymíláním břehů usazováním
Vzácná fauna a flóra	chráněné území s regionálním významem

4) Nakreslete řeku Sázavu protékající Stvořidly.

5) K čemu především Stvořidla slouží?

Rekreace, volnočasové aktivity, pěší turistika, vodní sport, výlet do přírody...

SLUNEČNÍ ZÁTOKA

1) Znáte spisovatele Jaroslava Foglara? Ano, znám, ale nic z jeho tvorby jsem nečetl/a.

Ano, znám, četl/a jsem jeho díla.

Ne, neznám.

Spisovatel Jaroslav Foglar je neodmyslitelně spjat s naším krajem, ve kterém působil, nebyl však jediný spisovatel působící v našem okolí. Lépe se s nimi seznámíte v dalším úkolu.

2) Správně spojte, co k sobě patří:

Jaroslav Hašek	Ledeč nad Sázavou	Hoši od Bobří řeky	období 1. světové války
Karel Havlíček Borovský	Havlíčková Borová	Osudy dobrého vojáka Švejka	skauti, krásy přírody
Jaroslav Foglar	Lipnice nad Sázavou	Král Lávra	kritika, satira

3) Z památníku věnovaného Jaroslavu Foglarovi zjistěte, co ho spojovalo s tímto místem.

V letech 1925 – 1945 zde konaly letní tábory s nejstarším českým skautským oddílem jménem Pražská dvojka.

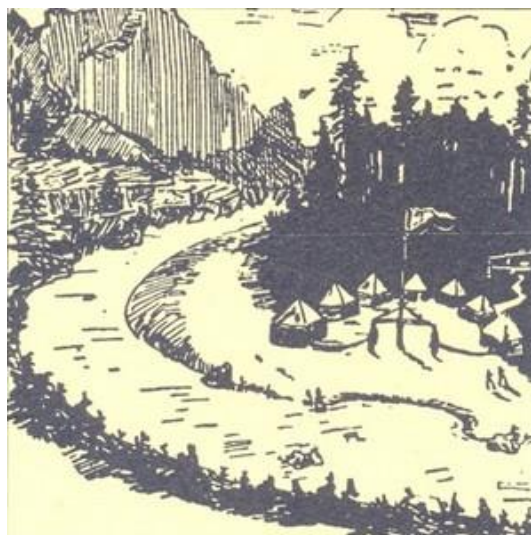
4) Kdo jsou skauti? A čím se zabývají?

Volnočasová organizace sdružující mladé lidi, kteří se učí sebevýchově v souladu s přírodou.

5) Z dobové kresby Jaroslava Foglara

zkuste najít v této krajině předlohu,

podle které obrázek vznikl.

6) Přečtěte si ukázkou z díla Jaroslava Foglara Hoši od Bobří řeky a odpovězte na otázky:

...Ostrůvek Zelené příšery byl objeven v pátek a v sobotu ráno při nástupu k vztyčení vlajky Stopař prohlásil: „Dnes večer u táborového ohně odhalím pravou Zelenou příšeru“. Jeho sdělení působilo na hochy jako hromová rána. Celá Sluneční zátoka se chvěla očekáváním večera, až Stopař začne mluvit. Grizzly žádal Ludka: „Umřu zvědavostí, nedožiju se večera. Jdi k Stopařovi, ať se vytrasí se svým tajemstvím už teď. Tobě to jistě neodepře!“ Ale i vůči Ludkovi byl stopař neoblomný. Žádný den nebyl hochům tak dlouhý jako tato sobota. Konečně se hoši přece dočkali, že večer rozhodil své stíny. Z lesa vyběhla tma a od řeky se přivalila vlhká vodní vůně...

a) Podtrhněte části, ve kterých Foglar zmiňuje naši krajinu, ve které se příběh odehrává.

b) V ukázce jsou zmíněna jména Grizzly nebo Stopař, co tato jména představují?

Přezdívky, které si skauti dávali na základě svých schopností či přirozených vlastností.

c) Jaká atmosféra na vás dýchá z této ukázky?

Skauti si užívají letní tábor, který se odehrává v malebné přírodě u řeky Sázavy a řeší místní záhadu, která všem navozuje pocit napětí, nedočkavosti ale také zábavy.

7) HOŠI OD BOBŘÍ ŘEKY – stručný obsah knihy

Knihou vypráví příběh dvanácti chlapců, kteří založili klub Hochů od Bobří řeky a pod vedením Rikitana prožívali různé příhody a dobrodružství v přírodě. Hlavní postavou je tedy Rikitán, jenž pro chlapce vymyslí program, který je vede k fyzické i psychické zdatnosti. Vyvrcholením je společný tábor ve Sluneční zátokce na Bobří řece, kde chlapci dokončují lov třinácti bobříků. Každý bobřík představoval nějaký úkol vyžadující mrštnost, obratnost, zručnost, sílu nebo sebeovládání...

a) Proč myslíte, že bylo pro hochy tak důležité plnit takzvané „bobříky“?

Dokázali tak svou houževnatost.

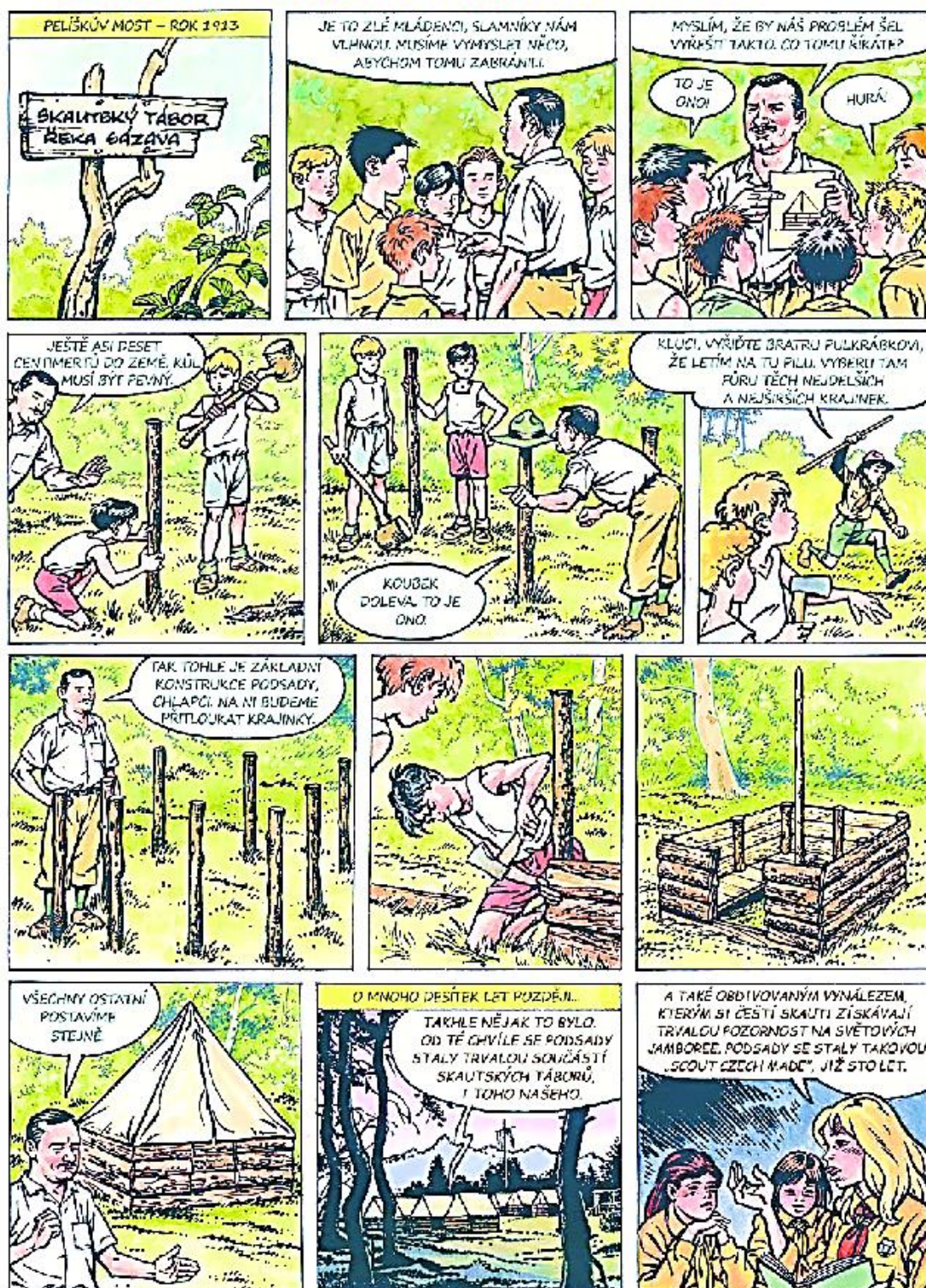
b) Znáte příklad nějakého „bobříka“, při kterém je nutno využití některých ze zmiňovaných schopností či vlastností?

Bobřík odvahy, bobřík síly, bobřík samoty, bobřík hladu...

PODSADA - JEDINEČNÝ SKAUTSKÝ VYNÁLEZ

Ilustrace: Berg

Po Jaroslavu Foglarovi se našla řada jeho pokračovatelů, kteří převzali jeho myšlenku a dále rozvíjeli skauting v naší zemi. Navázali také na jeho úspěšné vydávání komiksů z prostředí skautských táborů. Jeden z nich si nyní přečtete. Dozvíte se v něm o jednom z tradičních skautských vynálezů. Zaměřte se také na oslovení „bratře“. V jakém smyslu skauti tento výraz používají? **Všichni si jsou rovni.**

PŘÍLOHA ČÍSLO 3. - ZMĚNA KRAJINY A JEJÍ DŮSLEDKY – KLÍČ

1) Jak vybrat vhodné místo pro stavbu nádrže?

Prívod vody – postavit na řece, v údolí, kde bude příroda tvořit přirozené koryto, oblast výhodná geograficky ...

2) Jaké znáte druhy přehradních nádrží, k jakému účelu slouží tato vodní nádrž?

Zásobní (pitná voda, protipožární, závlahová), protipovodňová, zdroj elektrické energie...

3) Proč myslíte, že se kolem této přehrady tak často pohybuje policie, často i na člunech?

Zásobárna pitné vody – ochranná zóna, nesmí se zde koupat, rybařit...

4) Proč se v okolí této vodní nádrže nesmí v zimě solit silnice a v létě platí zákaz používání chemických postřiků na okolních polích?

Aby podzemní vodou nenatekly nežádoucí látky do zdroje pitné vody.

Zaniklé obce

Porovnejte dvě přiložené mapy. Mapu současnosti a mapu z doby před výstavbou nádrže. Najděte na ní dnes již zaniklou obec (v této lokalitě nejnámější), která právě kvůli vodní nádrži musela být zatopena, a zmizela tak z mapy?

Název obce je **Zahrádka**.

Stavba nádrže Švihov – praktické cvičení

Představte si, že se nacházíte v 2. polovině 20. století, konkrétně v roce 1969. Právě se rozhoduje o výstavbě přehradní nádrže Švihov. V obci Zahrádka se právě koná setkání nejvyšších představitelů s občany a představiteli obce Zahrádka ve věci výstavby nádrže. Na tomto setkání bude občanům oznámeno plánované zatopení jejich obce i přilehlého okolí a podmínky jejich odsunu z tohoto území v podobě finančního odškodnění či nabídnutí náhradního bydlení. Vaším úkolem je vytáhnout si z krabičky u učitele svou roli a charakteristiku osobnosti. Na základě vašich rolí, znalostí o obci i vaší schopnosti vžít se do přidělené charakteristiky se následně pokusíme vytvořit autentické zasedání, kde si každý bude zastávat svůj názor. Vyzkoušíme si tak v praxi pocity lidí, kteří museli opustit svůj domov na jedné straně, ale také si poukážeme na význam a nutnost výstavby nádrže na straně druhé.

Role a charakteristika:

Žurnalista jako zástupce nejmenovaného tištěného deníku, pokládající otázky.

Můj postoj při jednání a předem připravené otázky:

Nestranný pozorovatel.

Směrem ke starostovi: Budete se snažit o zachování obce i po tomto jednání?

Směrem k právníkovi: Jak dlouho mají občané na přípravu stěhování?

Směrem k hlavnímu projektantovi: Proč jste vybrali pro stavbu nádrže právě tuto lokalitu?

Směrem k faráři: Budete se snažit o zachování celé obce nebo pouze církevních staveb?

Jak hodnotím své počínání při plnění úkolu?

Nebyl/a jsem v diskuzi dosti průbojný/á. Otázky jsem měl/a dobře připravené.

Jak hodnotím práci/výkony ostatních?

Někteří byli hodně aktivní a měli stále slovo, jiní byli velmi zdrženliví a ke slovu se ani dostat nechtěli.

Jak hodnotím význam tohoto praktického cvičení?

Díky tomuto cvičení se lépe dokážeme vcítit do pocitů lidí, učí nás to i rychlému rozhodování.

<p>STAROSTA OBCE ZAHRÁDKA HÁJÍCÍ ZÁJMY OBČASNŮ ZAHRÁDKY, NESOUHLASÍ S VÝSTAVBOU NÁDRŽE, NAVRHUJE ZMENŠENÍ JEJÍ PLOCHY, ZACHOVÁNÍ OBCE.</p>	<p>SEDMDESÁTILETÝ MUŽ, RODÁK Z TĚTO OBCE. TOUŽÍ OBEC ZACHOVAT, NECHCE SE STĚHOVAT, CELÝ ŽIVOT PROŽIL V TĚTO OBCI.</p>	<p>MATKA DVOU MALÝCH DĚTÍ, ŽIJÍCÍ V DOMĚ PO RODIČÍCH S VELKOU ZAHRADOU. NYNÍ JE JÍ NABÍDNUT PROSTORNÝ BYT V NEDALEKÉM MĚSTĚ, CHCE VŠAK SVÉ DĚTI VYCHOVÁVAT ZDE, V RODINNÉM DOMĚ.</p>
<p>OTEC DVOU ODROSTLÝCH DĚTÍ, KTERÉMU NEVADÍ STĚHOVÁNÍ, ALE VADÍ MU ČÁSTKA, KTEROU DOSTANE ZA OPUŠTĚNÍ SVĚHO DOMU, PŘIJDE MU VELMI NÍZKÁ, SNAŽÍ SE DOVOLAT ZVÝŠENÍ.</p>	<p>KRONIKÁŘKA OBCE, TOUŽÍCÍ ZACHOVAT OBEC VE SVĚM PŮVODNÍM ROZSAHU. UPOZORŇUJE NA HISTORII OBCE.</p>	<p>FARÁŘ MÍSTNÍHO KOSTELA, VOLÁ PO ZACHOVÁNÍ SVATOSTÁNKU. ARGUMENTUJE NEDOTKNUTELNOSTÍ CÍRKEVNÍCH STAVEB.</p>
<p>PĚTADVACETILETÁ ŽENA SOUHLASÍ S VÝSTAVBOU NÁDRŽE, KTERÁ SE ZAJÍMÁ PŘEDEVŠÍM O FINANČNÍ VYROVNÁNÍ.</p>	<p>MÍSTOSTAROSTKA UKLIDŇUJÍCÍ OBČANY, ŽE SE JIM DOSTANE ADEKVÁTNÍ FINANČNÍ ODŠKODNĚNÍ, AČKOLI S VÝSTAVBOU VNITŘNĚ NESOUHLASÍ SNAŽÍ SE OBČANY PŘIPRAVIT NA NADCHÁZEJÍCÍ SITUACI.</p>	<p>SMUTNÁ, PLAČÍCÍ DVA A OSMDESÁTILETÁ ŽENA, BOJÍCÍ SE O SVŮJ OSUD. NECHCE SE V POKROČILÉM VĚKU STĚHOVAT.</p>
<p>PRÁVNÍK, NAJATÝ ZE STRANY VÝSTAVBY NÁDRŽE, KTERÝ BYL POVOLÁN K POMOCI OBČANŮM PŘI PRÁVNÍM ZAKOTVENÍ PODMÍNEK PRO JEJICH ODŠKODNĚNÍ. ČLOVĚK VSTRÍCNÝ K OBČANŮM ZAHRÁDKY.</p>	<p>HLAVNÍ PROJEKTANT VÝSTAVBY NÁDRŽE, VYSVĚTLUJÍCÍ OBČANŮM, PROČ MUSÍ BÝT OBEC ZATOPENÁ A NEMŮŽE BÝT ZACHOVÁNA. ČLOVĚK RÁZNÝ A PŘÍMÝ.</p>	<p>AUTOR MYŠLENKY O VÝSTAVBĚ NÁDRŽE SLOUŽÍCÍ JAKO ZÁSOBÁRNA PITNÉ VODY PRO HLAVNÍ MĚSTO A ČÁST STŘEDOČESKÉHO KRAJE A VYSOČINY. SEZNAMUJE OBČANY S NUTNOSTÍ VÝSTAVBY NÁDRŽE, PROSAZUJE JI.</p>
<p>ČTYŘICETILETÝ MUŽ, VZNĚTLIVÉ POVAHY, TOUŽÍCÍ VYVOLÁVAT KONFLIKTY. NESOUHLASÍ S ŽÁDNÝM NÁVRHEM, JE PROTI VÝSTAVBĚ, I KDYŽ V ZÁSADĚ MU STĚHOVÁNÍ NEVADÍ.</p>	<p>TELEVIZNÍ REPORTÉRKA POKLÁDAJÍCÍ OTÁZKY OBĚMA STRANÁM. VELMI AKTIVNÍ.</p>	<p>ŽURNALISTA JAKO ZÁSTUPCE NEJMENOVANÉHO TIŠTĚNÉHO DENÍKU, POKLÁDAJÍCÍ OTÁZKY.</p>
<p>ZÁSTUPCE MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ POPISUJÍCÍ VLIV VÝSTAVBY NÁDRŽE NA KRAJINU V POZITIVNÍM SMYSLU.</p>	<p>AUTOR ROZPOČTU, KTERÝ NABÍZÍ LIDEM ODŠKODNĚNÍ. SEZNAMUJE OBČANY S VARIANTAMI, KTERÉ PRO NĚ BYLY PŘIPRAVENY.</p>	<p>SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK NABÍZEJÍCÍ SVÉ SLUŽBY, RADÍ LIDEM JAK POSTUPOVAT, CO JE V NÁSLEDUJÍCÍCH MĚSÍCÍCH ČEKÁ...</p>

Hitlerův most

Na vodní nádrži najdeme také nedostavěný most, který je v současné době téměř zaplaven.

1) Proč myslíte, že se mostu říká Hitlerův?

Začal se stavět za protektorátu v době Adolfa Hitlera.

2) Zkuste přijít na důvod, proč most nebyl dokončen, když chybělo dostavit posledních 30 metrů?

Nejdříve byla v době 2. světové války zastavena stavba kvůli nedostatku cementu, který se musel využívat především k válečným účelům, poté z důvodu politické situace.

3) Na obrázku vidíme, jak most vypadal před svým zaplavením. K čemu měl most původně sloužit?

Měl být součástí dálnice spojující Prahu a Brno.

4) Nebylo by jednodušší ho rozebrat, než zbytečně nechat zatopit?

Rozebrání mostu by stálo hodně peněz.

Život u Želivky

Výňatek z elektronického článku iDnes.cz (24.1.2015)

U přehrady Želivky je krásně, ale žít se tam nedá

Klid, ticho a krásná příroda. Konec světa, dalo by se říct. Ideální místo pro chatu nebo chalupu, jenže žít tu trvale, to je horší. Do nejbližšího města je to bezmála třicet kilometrů, práce minimum, spousta omezení. Není divu, že vesnice u přehrady na pomezí Vysočiny a Středočeského kraje vymírají.

„Jsme tu na konci světa. Všude je tu daleko. Kvůli ochrannému pásmu jsou na nás kladeny větší nároky. Právě kvůli němu se tu od sedmdesátých let nepostavil jediný dům,“ vypráví starosta jedné z obcí u Želivky.

Obce chtějí změnu v mnoha oblastech. Mimo jiné chtějí vybudovat druhý most přes přehradu. Ten jediný, po němž vede silnice od Lokte do Ledče nad Sázavou, je několik let v havarijním stavu a má omezenou nosnost (v současné době je navíc zcela uzavřen). Lidé tak musí přehradu objíždět, najedou tak desítky kilometrů navíc. Dojezdová doba záchranářů je v některých úsecích kolem Želivky až 40 minut. Přitom čas by měl být minimálně o polovinu kratší.

Je tu také velká nezaměstnanost, k roku 2015 navíc skončil podnik v Dolních Kralovicích, který tu zaměstnával více jak 400 lidí z okolních obcí. Problémů je zde však víc...

1) Jaké problémy mohou obyvatelé v tomto regionu ještě trápit?

Špatné silnice, málo autobusových spojů, malá občanská vybavenost...

2) Zkuste vymyslet řešení, jak alespoň s nějakým problémem obcím v tomto regionu pomoci.

Své návrhy poté prezentujte ostatním.

Postavit továrnu, najít sponzory, rozšířit možnosti pro rekreaci...

PŘÍLOHA ČÍSLO 4 - ZA ZÁZRAKEM DO STŘEDU REPUBLIKY – KLÍČ

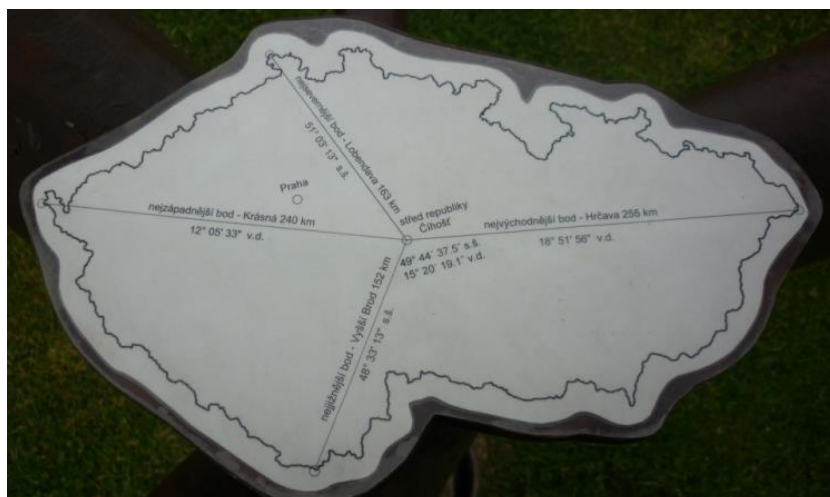
Číhošť, malá obec s velkou různorodostí

Nejdříve je třeba udělat si počáteční představu o obci, ve které se nacházíme. Z informační tabule se dozvíte základní údaje o obci. V prvním cvičení tedy rozhodněte, zda je dané tvrzení správné, či nikoli.

- 1) Obec Číhošť má jen něco málo přes 300 obyvatel. **ANO X NE**
- 2) Ve znaku mají v Číhošti zakreslen geografický střed jako dominantu obce. **ANO X NE**
- 3) Obec Číhošť zahrnuje ještě další 4 obce. **ANO X NE**
- 4) V roce 2015 Číhošť zažila mediální slávu v podobě pohřbu místního faráře. **ANO X NE**
- 5) Číhošť je výjimečná přítomností dvou kostelů v tak malé obci. **ANO X NE**

Geografický střed ČR

Ze čtvrtky vystříhnete podle šablony mapu území České republiky. Podle vzoru na obrázku či v místním altánku se pokuste vytvořit spojnice krajních bodů ČR s bodem označujícím obec Číhošť. Pomůcky a přesné pokyny získáte od učitele. Pokud bude vaše práce přesná, vyzkoušíte si na závěr, zda je váš geometrický střed naší země schopen udržet se na špičce jehlanu.

Číhošťský zázrak

Psal se rok 1949 a v číhošťském kostele Nanebevzetí Panny Marie byla sloužena mše svatá vedená farářem Josefem Toufarem. Století se blížilo ke svému zlomu a do Štědrého dne chybělo 13 dní. Sváteční nálada pomohla číhošťským věřícím ještě citlivěji při bohoslužbách vnímat nenadálé pohyby oltářního kříže, který se vychyloval o celých 45°. Tento jev pozorovalo devatenáct zdejších farníků. Pohyby křížku se opakovaly ještě několik dalších dnů. Zpráva o zázraku se rychle rozšířila a do Číhoště přijíždělo velké množství věřících i církevních hodnostářů. To však těžko nesl vládnoucí komunistický režim...

- 1) Kdy ke zmiňovanému „zázraku“ došlo? **11. prosince 1949**
- 2) Uveďte důvod, proč komunistický režim nehodlal podporovat tento údajný „zázrak“?

Komunistický režim nepodporoval katolickou víru, lidi jen zdržovala od práce a nebylo v zájmu režimu, aby lidé věřili v něco jiného než v komunismus.

- 3) Zkuste popsat (zatím bez dalších poskytnutých informací), jak na situaci mohl reagovat komunistický režim. Zaměřte se na období, ve kterém se pohybujeme, a využijte znalostí z hodin dějepisu o dané době.

Událost měla být zneužita jako záminka k proticírkevním represím a propagandě. StB zatkla místního Faráře Josefa Toufara, při výslechu Toufar odmítl obvinění, že by křížem pohyboval pomocí technického zařízení. V následujících týdnech podstoupil kruté mučení a koncem února pod nátlakem podepsal vykonstruované přiznání. Několik dní poté podlehl následkům fyzického mučení. Byl pohřben v Praze v hromadném hrobě.

- 4) Nyní si vyslechněte krátkou přednášku od průvodkyně a porovnejte informace získané z výkladu s návrhem reakce komunistického režimu, který jste popsali v předchozím cvičení.
- 5) Do jaké míry se obě varianty shodovaly?

Bioplynová stanice Číhošť

Nyní vás čeká návštěva bioplynové stanice, kde vám průvodce vysvětlí základní principy fungování této moderní technologie. Pozorně poslouchajte a hledejte odpovědi na níže uvedené otázky.

1) Co je to bioplynová stanice?

Moderní ekologické zařízení zpracovávající organický odpad na teplo a energii.

2) Proč vzniká stále více bioplynových stanic?

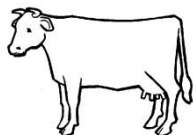
Velké množství biologického odpadu je možné dále efektivně využít k výrobě bioplynu.

3) Co mě při návštěvě této stanice zaujalo?

Tvar bioplynové stanice, fungování, nové informace...

Po prohlídce stanice jste již v tomto směru moudřejší, dále odpovězte na otázky:

4) Určete, jak tyto obrázky souvisejí s bioplynovou stanicí:

živočišný odpad

rostlinný odpad

výroba energie

výroba tepla

5) Proč myslíte, že bylo toto místo v Číhošti vhodné k vybudování bioplynové stanice?

V tomto místě se nachází hospodářské družstvo zaměřující se na rostlinnou i živočišnou výrobu.

6) Lze poznat, že je v obci bioplynová stanice, ačkoli o její přítomnosti nevíte?

Ano, z bioplynové stanice se line specifický zápach.

Sbor dobrovolných hasičů

Mnoho obcí po celé České republice má svou jednotku dobrovolných hasičů. Číhošť se však pyšní i svým vlastním hasičským muzeem. Toto muzeum nyní navštívíme.

Hlavním lákadlem a nejvýznamnější památkou tohoto muzea je **stará hasičská stříkačka**.

Čím se liší od té moderní, kterou známe dnes? Porovnejte:

STARÁ

Na lidský pohon

Zapřažená za koně

NOVÁ

Na motorový pohon

Zapřažená za auto

Znáte hasičský nebo také požární sport?

Zjednodušeně se jedná o závody dobrovolných hasičů v různých disciplínách, z nichž nejčastější je skupinový závod s názvem Požární útok. Tato nejrozšířenější disciplína spočívá v tom, že za pomoci **2 savic**, **sacího koše**, **čerpadla (stříkačka PS12)**, **hadic** (2xB 4xC), **proudnic** a **rozdělovače** musí družstvo utvořit dva **útočné proudy** a dopravit vodu do dvou **terčů** vzdálených obvykle 60 metrů od „základny“. Po nastříkání 10 litrů vody nebo po shoení signalizačního zařízení se zastaví časomíra a je určen čas závodníků.

Správně přiřaďte červeně vyznačené názvy k obrázkům.

proudnice

savice

terč

sací koš

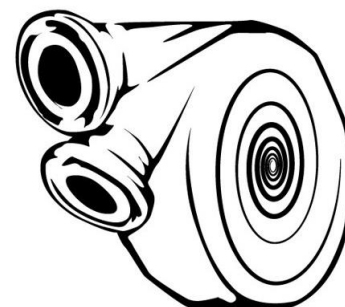
stříkačka

útočné proudy

rozdělovač

hadice

Číhošťská náves

Po celém dni, který jsme strávili v malebné obci Číhošť nacházející se v kraji Vysočina, máte před sebou poslední úkol. Pokuste se nyní vytvořit jakousi reklamu této obci. Představte si, že jste zastupitelem této obce a chcete do ní přilákat návštěvníky, jak to uděláte?

Příklady:

Natočit krátké poutavé video na telefon.

Složit reklamní slogan.

Navrhnout reklamu do televize.

Vytvořit plakát.

Napsat článek do novin.

PŘÍLOHA ČÍSLO 5. – UKÁZKY PRACOVNÍCH LISTŮ Z REALIZOVANÉ EXKURZE

Zeměpisná exkurze „POZNÁVÁME NAŠE MĚSTO“

Co vás napadne, když se řekne ZEMĚPIS:

psaní o planety Země

Čím se zeměpis zabývá?

zeměpisné síťky, pudy, kontinenty

Které obory zeměpis zahrnuje?

ekologie, historie

Co vás napadne, když se řekne LEDEČ NAD SÁZAVOU:

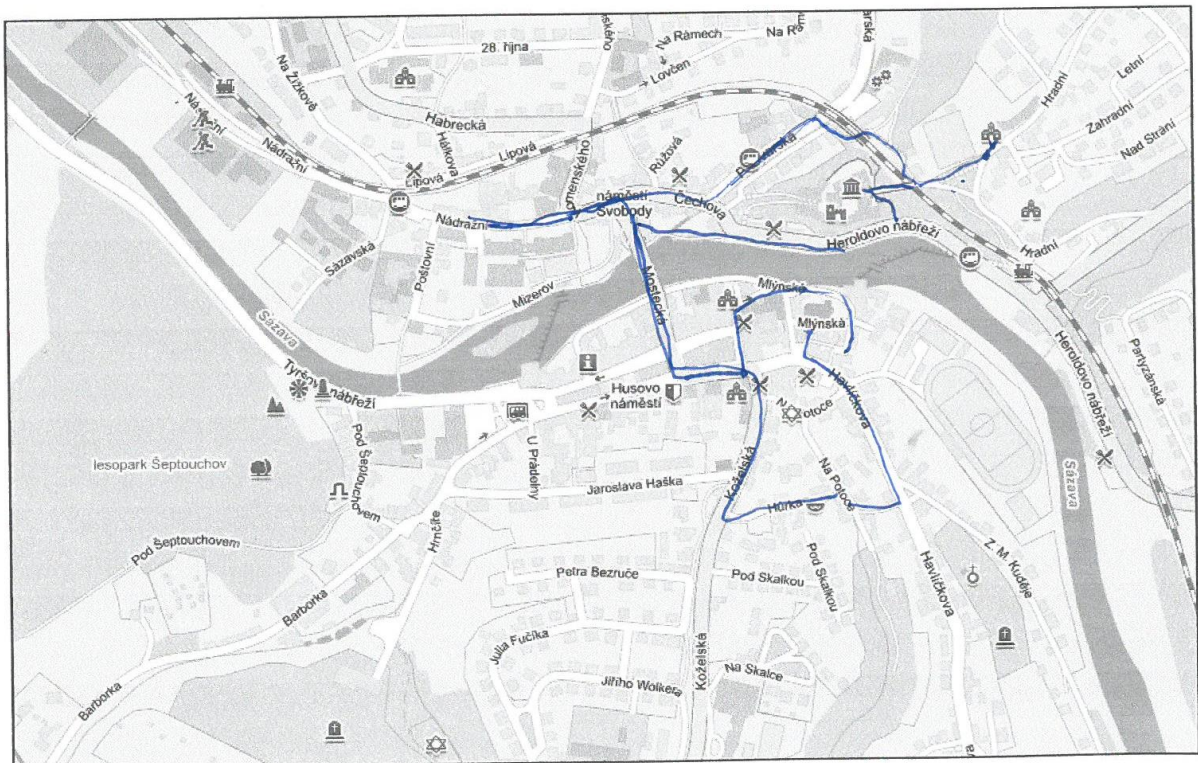
město u Sárazov, lead

Otázka na cestu:

Co vzniklo dříve, město LEDEČ nebo LEDEČSKÝ HRAD?

Práce s mapou:

Během cesty si do mapy vyznačujte trasu, po které půjdeme.

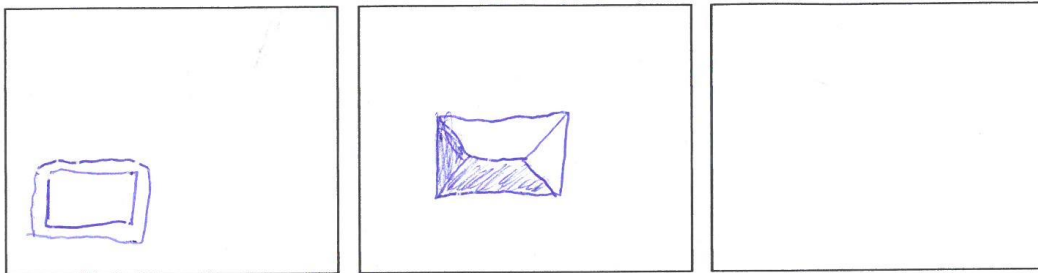
2

Hrad Ledec nad Sázavou

Ledečský hrad je nejvýznamnější památkou města. Je postaven na skále nad řekou Sázavou a stojí zde již od 13. století. Je postaven v uměleckém slohu zvaném gotický. Později byl však upraven ve stylu renesance.

- 1) Zjistěte, co jsou SGRAFITA. V prostoru hradních nádvoří hledejte jejich možná zobrazení, které poté nakreslete. (3 ukázky)

Sgrafita jsou: řezané výhy ve zdi

- 2) Hradní věž. Hradní věž nemusíme ani navštívit, abychom o ní mohli zjistit několik zajímavých informací.

- a) Zjistěte, kolik metrů věž měří. 32m
 b) Víte, proč se většinou schodiště ve věžích (včetně této) stáčí doprava?

- c) Proč jsou okýnka ve věžích vždy tak malá?

kvůli tomu že zdi jsou tlusté

- 3) Proč jsou hrady stavěny vždy na skalách, v lesích nebo na jiných špatně dostupných místech?

aby na ně nezaútočili nepřátelé

- 4) Při vstupu do hradu, konkrétně na horní nádvoří procházíte branou, do které vede kamenný most. Stál tam tento most vždycky? Svou odpověď vysvětlete.

nebyl byl dřevěný

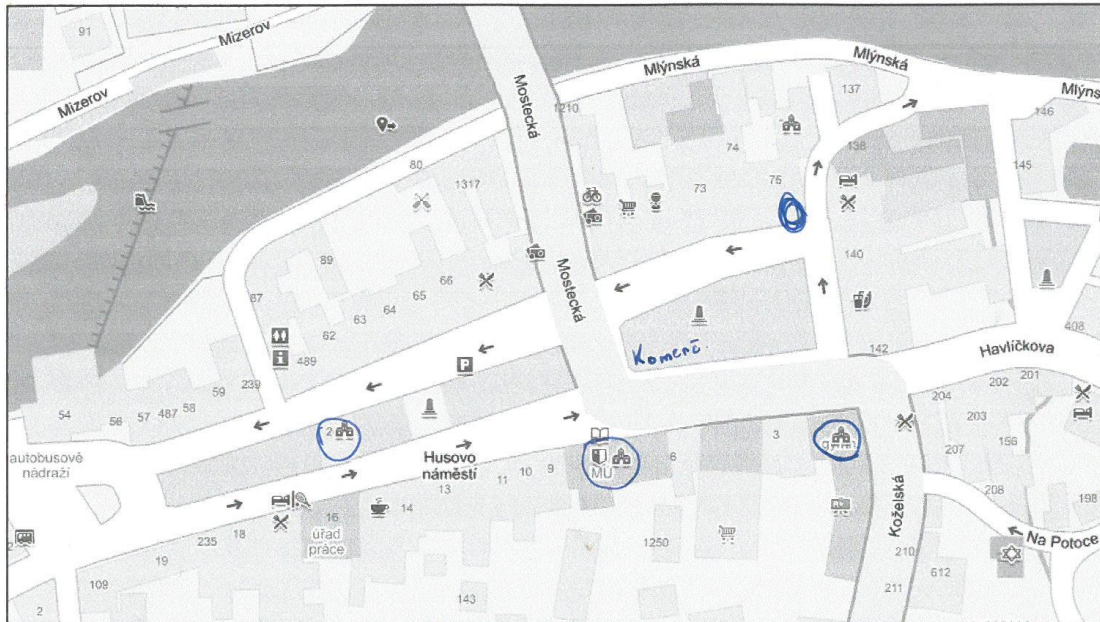
- 5) Na horním i dolním nádvoří najdeme několik zajímavých stavebních prvků, ze kterých na nás ještě dnes dýchá atmosféra středověku. Zkuste si představit, že žijete v době králů a šlechticů a zamyslete se, k čemu jednotlivé věci sloužily, co bylo na hradě důležité, proč je hrad postaven právě tímto způsobem a hledejte zde různé zajímavosti, o kterých si poté společně popovídáme. Vše popište nebo nakreslete.

Tento hrad byl postaven aby se sem nikdo nedobyl!

Ledečské náměstí dříve a dnes

1) Do mapy zakreslete čísla budov, které na starých snímcích poznáte.

2) Jak se jmenují a koho nebo co znázorňují dvě sochy na náměstí?

MARIANSKÝ SLOUP MIS. JAN HUS

KŘESŤANSTVÍ A JUDAISMUS

1) Jak se nazývá stavba, která slouží k modlitbám křesťanům? Kostel

A jak se jmenuje ta, která slouží ke stejným účelům Židům? Gynagogu

2) Co ještě víte o židovských modlitebnách?

Israelský národ
Barucha

3) Popište rozdíly těchto dvou staveb.

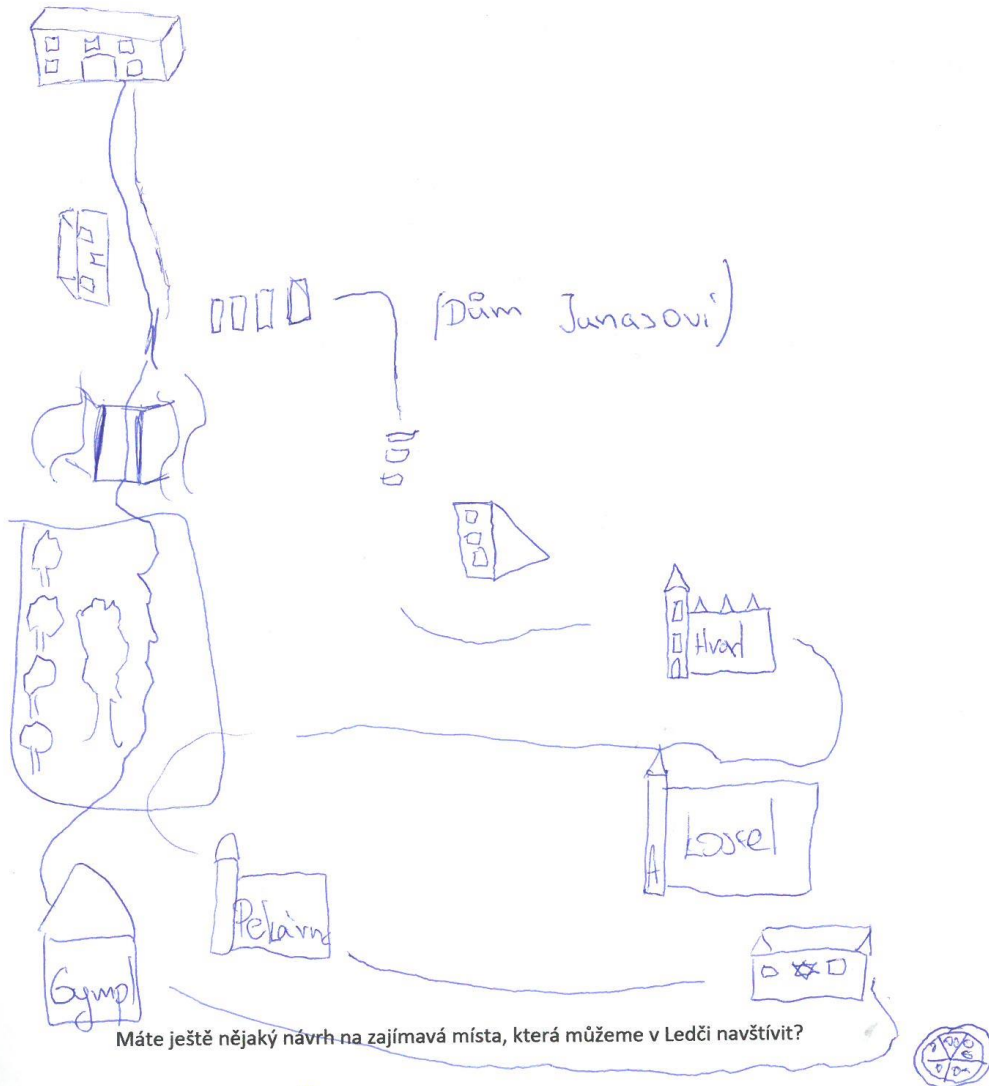
Kostel má více okna aby bylo blíž
k Bohu a Gynagogu vypadá jako
občasná budova.

4) Kultura Židů se v mnoha ohledech liší od křesťanské. Najděte v brožurce příklady odlišností od křesťanských zvyků.

Židé musí sármalky

5

Na závěr vytvořte **MENTÁLNÍ MAPU**. (Nakreslete mapu cesty, kterou jsme dnes šli, zakreslete, co zajímavého jsme viděli a co vám po cestě přišlo důležité.) Podoba mapy je zcela na vás.

Máte ještě nějaký návrh na zajímavá místa, která můžeme v Ledči navštívit?

Gympl, Šeptouchov, Poliklinika, Radnice
Sokolovna, Pošta, Úřad práce, na 'dvazi', Zúška

PŘÍLOHA 6. – FOTODOKUMENTACE Z REALIZOVANÉ EXKURZE

